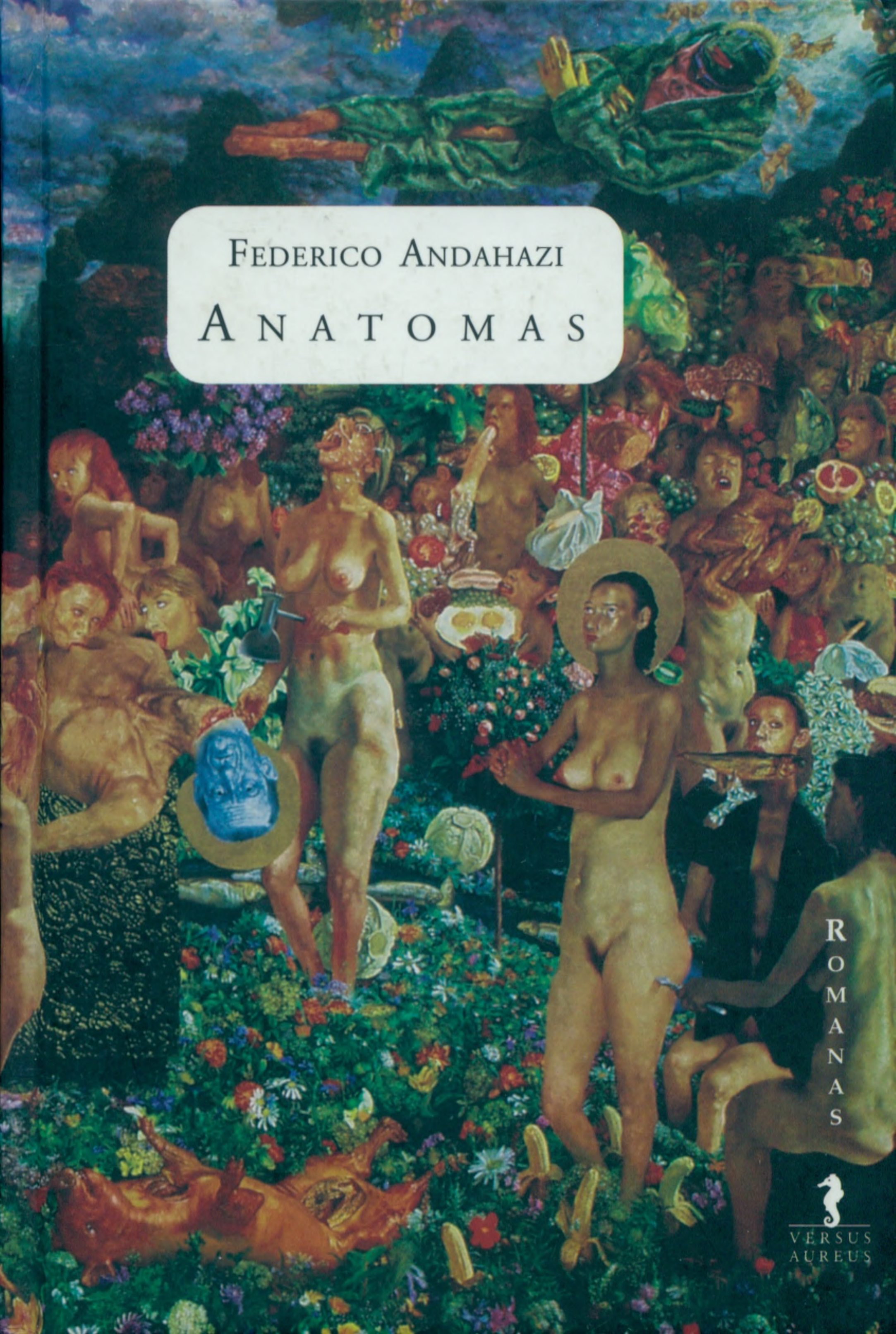
FEDERICO ANDAHAZI

ANATOMAS

ROMANAS

VERSUS AUREUS

FEDERICO ANDAHAZI

ANATOMAS

Iš ispanų kalbos vertė
Vaida Alytaitė

VERSUS
AUREUS

UDK 860(82)-3
An-18

Versta iš:
FEDERICO ANDAHAZI
El Anatomista, Planeta, 2003

Viršelyje: Šarūno Saukos „Murdei in a Restaurant“, 2000 m. © LATGA-A, Vilnius 2005

ISBN 9955-601-57-4

PROLOGAS

ŽVILGSNIO PAVASARIS

„O mano Amerika, mano brangi atrasta žemė!“ — rašo Matėjas Renaldas Kolumbas (arba Matėjas Renaldas Kolonas vadovaujantis ispanizavimo įstatymu) savo veikale *De re anatomica*[1]. Tai nemanieringas Eurekos prasiveržimas, tai — dejonė, karti savo poelgių ir nedalios parodija, skirta bendrapavardžiui genujiečiui Kristoforui. Ta pati pavardė ir galbūt toks pat likimas. Giminystės ryšiai jų nesieja, vieną iš jų mirtis pasiglemžia prabėgus vos dvylikai metų po kito gimimo. Matėjo „Amerika“ yra ne tokia tolima ir daug mažesnė už Kristupo Ameriką, iš tikrųjų ji nepranoksta net vinies galvutės. Vis dėlto jos atradimas buvo slepiamas iki tyrėjo mirties, nors svarstymai sukėlė didelę audrą.

Renesansas. Populiariausias veiksmažodis — „atrasti“. Tikros *a priori* spekuliacijos ir piktnaudžiavimas silogizmais atvėrė kelią empiriniam žvilgsniui. Iš tiesų tai buvo žvilgsnio pavasaris. Turbūt todėl Fransis Bekonas Anglijoje ir Kampanela Italijoje atkreipė dėmesį į tai, kad tuomet, kai scholastai klaidžiojo po painius silogizmo labirintus, grubus mužikas Rodrigas de Triana šaukė *„Žemė!“* ir, pats to nežinodamas, paspartino naujos žvilgsnio filosofijos atsiradimą. Scholastika — galiausiai Bažnyčia tai suprato, — nebuvo labai pelninga ar bent jau davė mažiau pajamų nei parduodamos indulgencijos nuo tų laikų,

[1] *Apie anatomiją*. Venecija, 1559, XI knyga, XVI skyrius (*aut. past.*).

kai Dievas nusprendė iš nusidėjėlių imti pinigus. Naujas mokslas pasiteisina tik tuomet, kai padeda išgauti auksą. Geras tol, kol nepranoksta Šventojo Rašto tiesų, ir geresnis tada, kai apie jį kalbama kaip apie meną kalti pinigus. Saulė apie Žemę sukasi ne vieną dieną, niekas iš niekur neatsiranda, geometrija pakilo iš popieriaus lygumų tam, kad galėtų užkariauti trimatę topologijos erdvę. Čia ir slypi didžiausias renesansinės tapybos laimėjimas: jei gamtą apibūdinti galima matematiniais vienetais — taip skelbė Galilėjus, — tapyba privalo tapti nauju gamtos suvokimo šaltiniu. Vatikano freskos prilygsta matematinei epopėjai; tai patvirtina konceptuali praraja, skirianti Lorenco iš Monako *„Kalėdas“* nuo *„Kryžiaus triumfo“* freskos, puošiančios Pietos kapelos apsidę. Antra vertus, dėl panašių priežasčių kinta dangaus, žemės ir žmogaus atlasai. Anatominiai žemėlapiai — tai nauji chirurgijos navigacijos raštai... Bet grįžkime prie mūsų Matėjo Kolono.

Galbūt paskatintas savo ir genujiečio admirolo bendros pavardės, Matėjas Kolonas nusprendė, kad ir jam lemta atrasti. Ir ėmė sekti jo pėdomis. Žinoma, jis nepakartojo bendrapavardžio sukartų kelių ir plaukiojo po kitas jūras. Buvo žymiausias Italijos anatomas tyrėjas. Prie svarbiausių ir reikšmingiausių atradimų priskiriamas jo kraujotakos atradimas, kurį padarė net šimtu metų anksčiau už anglą Harvėjų *(De motus cordes et sanguinis)*, nors ir jis neprilygsta jo „Amerikai“.

Žinoma, kad Matėjas Kolonas niekad neišvydo savo išleisto atradimo. Tai įvyko tik jo mirties metais, 1559. Su Bažnyčios daktarais privalu būti atsargiam. Pavyzdžių iš tiesų pakanka: prieš trejus metus Lučijus Vaninis „prisiprašė“ inkvizicijos laužo galbūt dėl savo paskelbtos deklaracijos apie tai; kad, kol ne-

bus „senas, turtingas ir vokietis"[2], neišdrįs išsakyti savo nuomonės apie dvasios nemirtingumą. Neabejotina, kad Matėjo Kolono atradimas daug pavojingesnis nei Lučijaus Vaninio nuomonė. Neverta net kalbėti apie pasibjaurėjimą, kurį mūsų anatomas jautė ugniai ir svylančios mėsos kvapui. Jis labai brangino savo kūną.

[2] A. Veberis. *Europos filosofijos istorija (aut. past.).*

MOTERŲ AMŽIUS

XVI amžius buvo moterų amžius. Sėkla, kurią prieš šimtą metų pasėjo Kristina de Pisan, skleidėsi visoje Europoje savo saldžiu *Tikrųjų meilužių diktavimo* aromatu. Ir visai neatsitiktinai Matėjo Kolono atradimas padarytas būtent tuo laiku ir toje vietoje. Iki XVI amžiaus istorija buvo dėstoma griežtu vyrišku balsu. *„Ten, kur pažvelgsi, ji yra nuolatos ir visur: nuo XVI iki XVIII amžiaus moterį rasime namų, ekonominėje, intelektualioje, viešoje, konfliktinėje ir net visuomenės žaidimų scenoje. Dažniausiai nagrinėjamos jos kasdienės pareigos. Jos ranka juntama ir dabarties įvykiuose, keičiančiuose ir drumsčiančiuose visuomenės tylą. Ji užima visą socialinių pakopų erdvę, apie jos buvimą nuolat kalba tie, kurie ją mato ir kartu šiurpsta iš baimės"*, teigia Natali Zemon ir Arletė Farž „Moterų istorijoje"[3].

Matėjo Kolono atradimas įsiveržia būtent tuomet, kai moterų aplinka, iki tolei akylai saugota namų sienų, pradeda po truputį išeiti į viešumą iš maldyklų ir vienuolynų, iš viešnamių ar iš šiltų, bet nemažiau uždarų namų. Moteris droviai išdrįsta ginčytis su vyru. Kiek perdėtai imta sakyti, kad XVI amžiuje įsiliepsnoja „lyčių mūšis". Tiesa tai ar ne, bet moterų užimamos vietos ir pareigų klausimas įsitvirtina kaip pagrindinė vyrų ginčų tema.

Tai kas gi buvo ta Matėjo Kolono „Amerika" susiklosčius tokioms aplinkybėms? Žinoma, riba tarp atradimo ir išradimo

[3] *Moterų istorija.* Taurus leidykla *(aut. past.).*

yra daug platesnė nei galėtų atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Matėjas Kolonas — išmušė valanda pasakyti — atrado tai, apie ką nors kartą svajojo visi vyrai: stebuklingą raktelį, kuris atveria moterų širdį, įminė paslaptį, kuri valdo slaptingus moterų meilės norus. Rado tai, ko nuo istorijos pradžios ieškojo raganiai ir burtininkai, šamanai ir alchemikai, pasitelkdami įvairiausių žolelių antpilus ar dievų ir demonų malonę, galų gale tai, ko visad geidė kiekvienas įsimylėjęs vyras, įskaudintas ir atstumtas mylimosios, kankindamasis bemiegėmis naktimis. Be abejo, tai, apie ką svajojo monarchai ir valdovai, kad patenkintų savo visagalybės ambicijas, — instrumentą, kuris užvaldytų aikštingus moterų norus. Matėjas Kolonas ieškojo, klajojo ir galų gale aptiko savo geidžiamą *„saldžiąją žemę"*— *„organą, kuris valdo moterų meilę"*. *Amor Veneris* — šitaip anatomas pakrikštijo, *„jei man leidžiama pavadinti daiktus, kuriuos atrandu"*,— tikras kintančių ir visad mįslingų moters užgaidų valdymo instrumentas. Žinoma, panašus atradimas pranašavo įvairiausių sunkumų. Pasipiktinę bažnyčios daktarai klausė: *„Kokių negandų patirtų krikščionybė, jei moteriškos nuodėmės objektą užgrobtų šėtono šalininkai?"* Turtingus prabangių Venecijos bordelių savininkus kankino klausimas: *„Kas būtų iš pelningo prostitucijos verslo, jei kiekvienas vargšas kuprius galėtų mylėtis su brangiausia kurtizane?"* O dar baisesni dalykai nutiktų, jei Ievos dukterys suprastų, kad tarpukojy nešioja dangaus ir pragaro raktus.

Matėjo Kolono „Amerikos" atradimas tam tikru požiūriu buvo epinė poema, virtusi malda už mirusį, requiem mirusiam pagerbti. Matėjas Kolonas buvo toks žiaurus ir negailestingas kaip ir Kristoforas; kaip ir pastarasis, tiesą sakant, buvo brutalus *kolonizatorius*, reikalavęs savo teisių į atrastas žemes — moterų kūnus.

Kita vertus, nepaisant *Amor Veneris* reikšmės, audringai ginčytasi dėl to, kas iš tikrųjų *yra* šis organas. Ar egzistuoja tas organas, kurį atrado Matėjas Kolonas? Šis klausimas beprasmis, nes bet kokiu atveju jį reikėtų pakeisti kitu: „Ar egzistavo *Amor Veneris*?" Vis dėlto daiktai yra tokie, kaip juos įvardijame. *Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur* — pavadinimas, kuriuo atradėjas pakrikštijo savo atradimą, — turėjo labai eretišką turinį. Jei *Amor Veneris* sutampa su mažiau atskalūnišku ir neutralesniu *kleitoris* (tai reiškia ir kutenimą, ir varputę), kuris anksčiau sukelia pasekmes nei priežastis, tokiu atveju tai kūno istorikų reikalas. *Amor Veneris* egzistavo dėl skirtingų anatomijos priežasčių; egzistavo, nes ne tik *sukūrė* naują moterį, bet ir gebėjo sukelti tragediją. Toliau pasakojama atradimo istorija.

Toliau dėstoma tragedijos kronika.

PIRMA DALIS

TREJYBĖ

I

Kitoje Monte Veldo pusėje, Bočari skersgatvyje, prie pat Šventosios Trejybės bažnyčios, buvo *il bordello del Fauno Rosso*[4], patys prašmatniausi ir brangiausi kekšių namai, kurių prabanga neprilygo nė vienam viešnamiui visoje Italijoje. Bordelio traukos centras buvo Mona Sofija, brangiausiai apmokama Venecijos kekšė, ir, be jokios abejonės, pati prabangiausia visoje Italijoje. Ji pranoko net legendinę Leną Grifą. Kaip ir pastaroji, Mona Sofija Venecijos gatvėse pasirodydavo išsitiesusi dviejų maurų vergų nešamuose neštuvuose. Ją, kaip ir žymiąją Leną Grifą, neštuvų gale lydėjo kalė dalmatinė, o ant peties tupėjo papūga. Į *catalogo di tutte le puttane del bordello con il lor prezzo*[5] jos vardas buvo įrašytas išskirtinėmis raidėmis, o kaina buvo verta dar daugiau dėmesio: dešimt dukatų, t. y. šešiais dukatais brangesnė už pačią legendinę Leną Grifą[6]. Žinoma, tik rinktiniams keliautojams leidžiamame ir labai išsamiame kataloge nė žodžiu nebuvo užsimenama nei apie jos smaragdines žalias akis, nei apie kietus it migdolo riešutai spenelius, kurie dydžiu ir stangrumu priminė švelnų gėlės žiedlapį, — suprantama, jei tokia

[4] Raudonasis Faunas *(vert. past.)*.
[5] Katalogą mini D. Merežkovskis savo veikale *Leonardo de Vinci*. Edit. Juventud, Barcelona, 1940 (*aut. past.*).
[6] Atkreipkite dėmesį į tai, kad tuomet, norint visą gyvenimą pragyventi prabangoje, užteko kelių tūkstančių dukatų (*aut. past.*).

gėlė apskritai kur nors vešėjo. Nebuvo rašoma nei apie jos tvirtus lyg nutekintus raumenis, nei apie aistringą balsą. Nebuvo kalbama nei apie jos rankas, tokias smulkutes, jog atrodė, kad jomis neįmanoma apimti varpos, nei apie mažutėlę burną, į kurią, atrodė, niekaip negalėjo tilpti net sujaudintos varpos galvutė. Nieko nebuvo užsimenama nei apie jos kekšiškus gabumus, leidžiančius sužadinti paskutiniam patepimui pasiruošusio nukaršėlio geismus.

Vieną ankstų 1558 metų žiemos rytą, dar prieš saulei įsiplieskiant tarp dviejų granito kolonų, atgabentų iš Sirijos ir Konstantinopolio, ir pasirodant tarp sparnuotojo liūto ir šventojo Teodoro, kai mechaniniai bokšto laikrodžio maurai rengėsi mušti pirmą iš šešių dūžių, Mona Sofija atsisveikino su savo paskutiniu klientu, turtingu šilko pirkliu. Nusileidęs plačiais paradiniais laiptais, kurie vedė į nedidelį vidinį kiemelį, vyriškis susisiautė į vilnonį apsiaustą, kurį vilkėjo ant liemenės, iki pat antakių užsimaukšlino beretę ir žvilgtelėjo pro vartų tarpą, kad įsitikintų, jog nė vienas praeivis nepastebės jo išeinančio. Sėkmingai išsmukęs pasuko dešinėn, Šventosios Trejybės bažnyčios link; jos varpai jau kvietė į rytines pamaldas.

Monai Sofijai maudė nugarą. Praskleidusi savo miegamojo purpurines šilko užuolaidas, didžiai pasipiktino – buvo visai šviesu. Ji nekentė miegoti, sklindant erzinančiam gatvės klegesiui. Nusprendė, kad verta pasinaudoti galimybe ir pasimėgauti išaušusia diena. Atsirėmusi į galvūgalį, pradėjo planuoti: pirmiausia ji apsirengsianti kaip tikra dama ir eisianti į Šventojo Morkaus katedros pamaldas – tiesa ta, kad jau seniai buvo mišiose, – vėliau atliksianti išpažintį, galiausiai be jokios sąžinės graužaties nusigausianti iki *Bottega del Moro* ir padarysianti tai,

ko taip ilgai troško, – nusipirksianti kvepalų. Toliau svajodama vis labiau lindo po antklode – praėjusios nakties nuovargis padarė savo. Galiausiai ji užsimerkė, kad galėtų geriau mąstyti.

Varpai vis dar gaudė, o Mona Sofija, kaip ir kiekvieną rytą, užmigo giliu ir ramiu miegu.

II

Tuo pačiu laiku Florencijoje ant kuklios Šventojo Gabrieliaus vienuolyno varpinės krito lengva dulksna. Varpai skambėjo taip ryžtingai, jog sakytum, kad varpų lynus tampė gerai įmitusio klebono, o ne gležnos moters rankos. Be jokios abejonės, klebonas dar saldžiausiai miegojo. Kupina stropaus dievobaimingumo Inesa de Toremolinos kiekvieną rytą dar prieš auštant pakildavo iš lovos – nesvarbu, šalta ar karšta, lietus ar šalna, – iš visų jėgų tampė virves ir, lyg būtų Visagalio paskatinta, gebėdavo iš vietos pajudinti varpus, kurių sunkumas mažiausiai tūkstantį kartų pranoko jos moteriško tyro kūno svorį.

Inesa de Toremolinos, viena iš turtingiausių Florencijos moterų, gyveno kaip pranciškonų vienuolė. Vyriausia garbingos ispanų šeimos duktė labai jauna ištekėjo už žymaus florentiečio. Kaip ir buvo numatyta vedybinių normų, paliko gimtąją Kastiliją, kad naują gyvenimą pradėtų Florencijoje, savo sutuoktinio rūmuose. Likimas norėjo, kad Inesa taptų našle, nespėjusi pratęsti garbios savo vyro giminės: ji pagimdė tris dukteris ir nė vieno sūnaus.

Ką gi turėjo jauna našlė Inesa? Liūdesį, kad nepagimdė vyriškos lyties vaiko, keletą alyvuogių plantacijų, vynuogynų, pi-

lių, turtų ir dievobaimingą bei gailestingą sielą. Savo vyro atminimui, kad pamirštų nuoskaudą ir išpirktų kaltę, nusprendė visus savo turtus, kuriuos paveldėjo iš velionio Florencijoje ir kuriuos jai mirdamas paliko tėvas Kastilijoje, paversti pinigais ir pastatyti vienuolyną. Laikydamasi tyrumo ir celibato įžadų, iki gyvenimo pabaigos norėdama būti ištikima savo vyrui, nusprendė tarnauti vargšams ir sūnums, kurių jos įsčios negebėjo atvesti į pasaulį, t. y. atsidavė vienuolyno bendrijai ir vyriškai lyčiai. Taip ir padarė.

Buvo sakoma, kad Inesa – laiminga moteris. Jos žvilgsnis spinduliavo taiką ir ramybę ir panėšėjo į vienuolės žvilgsnį. Jos žodžiai visad buvo lyg balzamas kenčiantiems. Ji mokėjo paguosti nusivylusius ir atvesti į doros kelią paklydusius. Buvo kalbama, kad be jokių pastangų ji tapsianti šventąja.

Tą 1558 metų ankstyvą rytmetį, kai Venecijoje Mona Sofija baigė savo alinančią ir pelningą, Inesa de Toremolinos pradėjo savo sunkią ir nesavanaudišką darbo dieną. Nė viena iš jų nežinojo apie kitos egzistavimą. Niekam net į galvą neatėjo, kad abi moteris kas nors galėtų sieti. Bet atsitiktinumas kartais braižo neįmanomus kelius. Net neįtardamos, net nepažinodamos viena kitos, jos priklausė tai trejybei, kurios svarbiausia dalis buvo Paduvoje.

VARNAS

I

Iškiliausioje kalnyno, skiriančio Veroną nuo Trento, vietoje, ant aukščiausios Monte Veldo keteros, išsiskiriančios iš visų uolų virtinės, lyg akmeninė statula ramiai tupėjo varnas. Jo didingas siluetas pamažu ryškėjo prieblandoje, kurią auksavo pirmieji saulės spinduliai. Atrodė, kad tą švytėjimą skleidė ne saulė, o Venecija, tiesą pasakius, dangaus skliaute švietė bizantiniai Šventojo Morkaus katedros kupolai. Viską gaubė brėkštančio ryto rūkas. Varnas laukė. Mokėjo laukti. Ir kaip visada jautė nenumaldomą, bet vis dar pakenčiamą alkį. Jo valdoms priklausė visa Venecija: Euganija Venecija – Trevisas, Rovigas Verona, tolėliau nusidriekusi Vičensa ir Venecija Džulija. Bet tikra jo pastogė buvo Paduvoje.

Apačioje viskas buvo paruošta Šventojo Teodoro šventei, *festa dei tori.* Po vidurdienio minia, apkvaitusi nuo vyno, turėjo supančioti penkis šešis bulius, paskui vieną po kito už ragų atvesdinti ir nugalabyti vienu vieninteliu tiksliu kardo dūriu. Galima sakyti, jog varnas žinojo, kad šitaip ir bus. Iš anksto uodė kvapus, kurie jam labiausiai patiko. Jis taip pat žinojo, kad, jei pasiseks, galės išplėšti varganus vidurius ar kokią akį, žinojo ir tai, kad dėl grobio reikės kovoti su šunimis. Nevertėjo dėl to nei tiek keliauti, nei tiek rizikuoti, nei tiek jėgų eikvoti.

Jis vis dar nejudėjo. Turėjo varnų kantrybę. Galėjo laukti tol, kol mechaninės bokšto laikrodžio figūros išmuš paskutinį dūžį ir kaip kiekvieną rytą iš Didžiojo kanalo atplauks barkasas,

iš ligoninės paimtus lavonus plukdydavęs į Kapinių salą. Bet dėl to nevertėjo vargti – sėkmės atveju jis galėtų pačiupti kokį pašvinkusios mėsos gabalą, per liesą ir maro pagadintą.

Pasisuko ir pažvelgė į priešingą pusę – į rytus, ten, kur buvo jo buveinė. Ten gyveno jo šeimininkas. Varnas pakilo ir nuplasnojo į Paduvą.

II

Skrido virš dešimties katedros kupolų, o vėliau virš universiteto. Nutūpė ant ketvirtų vartų, slėpusių vidinį kiemelį, kolonos. Lūkuriavo. Jis žinojo, kad šeimininkas turėtų netrukus pasirodyti. Šitaip būdavo kasdien. Buvo kantrus. Išskleidė vieną sparną ir pradėjo snapu kedenti plunksnas. Ėmėsi savo mėgstamiausio darbo, kuriuo pasilepindavo turėdamas laisvą valandėlę, – gaudyti utėles tarp krūtinės plunksnų.

Tą akimirką, kai suskambo į mišias kviečiantis varpas, varnas įsitempė lyg styga, oriai išskleidė sparnus, krankteléjo ir pasiruošė skrydžiui prie peties šeimininko, kuris kaip kiekvieną rytą turėjo išnirti už kolonų ir, prieš pasukdamas bažnyčios link, nueiti į lavoninę, kad savo varną pavaišintų tuo, ką šis labiausiai mėgo: dar šiltais viduriais.

Vis dėlto tą žiemos rytą viskas vyko ne taip, kaip įprasta. Pirmas varpo dūžis nuaidėjo, o jo šeimininkas vis dar nesirodė. Varnas žinojo, kad jo ponas buvo skliautinėje galerijoje, galėjo jį užuosti ir net girdėti jo alsavimą. Vis dėlto jis nesirodė. Varnas sukrankė iš pasipiktinimo. Buvo alkanas.

Varnas ir jo šeimininkas žinojo, kas yra kas. Dėl šios priežasties vienas kitu nelabai pasitikėjo. Leonardinas – vardas, kurį jam davė šeimininkas, – niekada nenutūpdavo ant savo pono peties,

išlaikydavo reikiamą atstumą tarp savo nagų ir šeimininko apsiausto, o pakildavo lygiai ir trumpai suplasnojęs sparnais. Šeimininkas irgi nepasitikėjo varnu. Ir vienas, ir kitas – abu tai puikiai žinojo – turėjo vienodą aistrą – tirti tai, kas slypi po oda.

Nuskambėjo antras dūžis, bet šeimininkas dar nesirodė. Kažkas keista vyko. Varnas nujautė, kad įvyko kažkas keista.

Kiekvieną dieną Leonardinas, tupėdamas ant lavoninės laiptų turėklų, akylai sekė kiekvieną šeimininko judesį, stebėjo jo rankas, mikliai ir išmoningai valdžiusias skalpelį; išvydęs iš plonytės geležtės paliekamos vagos trykštantį kraują, jis imdavo sūpuotis į kairę į dešinę ir kranksėdavo iš pasitenkinimo.

Kad ir kaip stengėsi, šeimininkas nesugebėjo išmokyti Leonardiną lesti iš rankų. Varnas turėjo pakankamai priežasčių nepasitikėti: tiesą sakant, jis žinojo, kieno vidurius vakar davė šeimininkas, atpažino kvapą to katino, kuris tik prieš dieną patikimai sėdėjo ant vyriškio kelių. Žinojo, kad ta pati ranka, kuri katiną glostė ir maitino, jį ir išskrodė.

– Leonardinai... – tyliai šaukdavo šeimininkas, lėtai artėdamas prie varno ir rankoje laikydamas vidurius.

– Leonardinai... – kaskart kartodavo priartėdamas per žingsnį, o varnas tiek pat atsitraukdavo.

Leonardinas nežiūrėjo į vidurius, žinoma, jis juos užuodė, bet nežiūrėjo. Jo žvilgsnis visad būdavo įsmeigtas į šeimininko akis, atrodė, kad jos žadina didesnį apetitą nei kažkokie žarnigaliai. Tada vyriškis sviesdavo vidurius ir varnas su ilgai tramdytu gobšumu griebdavo juos snapu.

Tą rytą už kolonų niekas nepasirodė. Nugaudus trečiam dūžiui, varnas suvokė, kad šeimininkas nebeateis į kasdienį jų pasimatymą. Nusivylęs, išbadėjęs ir įsižeidęs Leonardinas pasuko į Veneciją.

VIRŠŪNĖ

I

Šeimininko vardas buvo Matėjas Renaldas Kolonas. Neabejotinai tą 1558 metų žiemos rytą jis turėjo svarių priežasčių neateiti į įprastą pasimatymą, per kurį kiekvieną dieną, prieš mišias, susitikdavo su savo Leonardinu. Užsidaręs tarp keturių Paduvos universiteto skliautinės galerijos sienų, Matėjas Kolonas rašė:

„Jei man suteikta teisė pavadinti daiktus, kuriuos atradau, pavadinsiu juos Meile, arba Veneros Malonumu“. Šiais žodžiais jis baigė ginamąją kalbą, kurią rašė ir redagavo visą praėjusią naktį. Užvertęs storą sąsiuvinį, aptrauktą ėriuko oda, sukluso išgirdęs varpus, kviečiančius į mišias. Pasitrynė iš nuovargio paraudusias akis. Maudė nugarą. Pažvelgė pro mažą langelį, kuris buvo virš jo piupitro, ir įsitikino, kad žvakė šalia sąsiuvinio degė visai be reikalo. Toliau, virš katedros kupolų, saulė pradėjo šildyti orą ir po truputį garinti sodo, gaubiančio universitetą, žolės rasą. Iš kitos kiemo pusės atsklido neseniai uždegtų koplyčios smilkalų aromatas, kurį kartkartėmis vėjas sumaišydavo tai su ligoninės, tai su rūkstančio virtuvės židinio kvapais. Kuo aukščiau saulė kilo virš čerpių stogų, tuo labiau garsėjo atsainus klegesys iš turgaus aikštės. Viliojantys krautuvininkų šauksmai, klajojančių prekiautojų siūlymai, avių, parduodamų už du dukatus, bliovimas, į miestą atvykusių kaimiečių spiegimas – visa tai trikdė vienuolišką tylą ir reiklų varpų, kviečiančių į mišias, gausmą.

Dar apsimiegoję, trindami sužvarbusias rankas ir leisdami baltus garus iš burnos, mokiniai traukė iš fligelių ir rinkosi prie uždaros galerijos, esančios vidiniame kieme. Prie įėjimo į mažą koplyčią susidarė nemaža virtinė.

Universiteto dekanas, Alesandras de Lenjanas, stovėdamas šalia klebono, griežtu žvilgsniu prižiūrėjo tvarką ir, prieidamas prie prasižengėlių, piktai atsikrenkšdavo.

Dar prieš nuaidint paskutiniam varpo dūžiui, Matėjas Kolonas pakilo ir priėjo prie durų. Tik pasukęs raktą ir įsitikinęs, kad jo skliautinės galerijos durys užrakintos iš išorės, prisiminė, kad šie varpai skambėjo ne jam. Bemiegė naktis, nuovargis, bet greičiausiai įprotis kiekvieną rytą eiti į koplyčią pirma trumpam užsukus į lavoninę privertė jį užmiršti, kad šiandien, Aukščiausiojo tribunolo įsakymu, jis tapo savo skliautinės galerijos belaisviu. Prisiminęs Leonardiną, pajuto sąžinės graužimą. Galbūt turėjo dėkoti likimui, kad nepateko į šaltą ir purviną San Antonijo kalėjimo kamerą. Tai, be jokios abejonės, būtų buvę daug blogiau. Gal turėjo dėkoti tribunolui ir dekanui, kad jo rankų ir kojų nesurakino grandinėmis ir kad galėjo mėgautis žiemos saule per nediduką savo skliautinės galerijos langą. Be abejo, jam pateikti kaltinimai: erezija, šventvagystė, priesaikos sulaužymas, raganavimas ir satanizmas, buvo verti griežčiausios bausmės. Žmones į kalėjimą sodindavo ir už daug menkesnius nusikaltimus. Dabar savo galerijoje jis galėjo girdėti, kaip praeiviai tyčiojosi, – o ką jau kalbėti apie spjaudymą, – iš medinėmis kaladėmis prie aikštės stulpų prirakintų nusikaltėlių. O jie tebuvo smulkūs vagišiai.

Paskutiniai mokiniai, praeidami pro skliautinės galerijos langą, pasistiebdavo ir stengdavosi žvilgtelėti vidun. Anatomas girdėjo šnabždesius ir piktdžiugišką juoką savo buvusių mokinių, iš kurių ne vienas galėjo būti jo ištikimas sekėjas. Jis matė juos.

Nors Matėjas Kolonas ir galėjo dėkoti likimui už tokią dalią, bet jis prakeikė tą dieną, kai paliko gimtąją Kremoną. Prakeikė tą dieną, kai jo dabartinis budelis, dekanas, nusprendė paskirti jį anatomijos ir chirurgijos katedros vadovu. Ir prakeikė tą dieną, kai prieš keturiasdešimt dvejus metus atėjo į šį pasaulį.

II

Tėvynainiai jį vadino *il Chirologi*, chirologu, o paduviečiai – *Cremonese*, kremoniečiu. Matėjas Renaldas Kolonas universitete, kurio belaisviu dabar buvo, mokėsi farmacijos ir chirurgijos. Iš pradžių jis buvo Leonenso, o vėliau geriausias Vesalio mokinys. Pats mokytojas Vesalis, 1542 metais išvykdamas įkurti savo mokyklų Vokietijoje ir Ispanijoje, rekomendavo dekanui Alesandrui de Lenjanui, kad kremonietis užimtų jo vietą. Dar būdamas labai jaunas Matėjas Kolonas teisėtai apsigynė *maestro dei maestri* titulą. Alesandro de Lenjano pasididžiavimui jo aukštosios mokyklos dėstytojas kremonietis atrado kraujotakos dėsnius anksčiau už savo kolegą anglą Harvėjų, kuris neteisėtai už tai nusiskynė laurus. Daugelis Matėją Koloną apšaukė bepročiu, kai šis išdrįso paneigti patį Galeną ir tvirtino, kad kraujas deguonį gauna plaučiuose ir nėra jokio plyšio pertvaroje, skiriančioje širdį į dvi dalis. Tiesą sakant, tai buvo labai pavojingas tvirtinimas. Prieš metus Migelis de Servetas buvo priverstas bėgti iš Ispanijos, kai savo darbe *Christianismi restitutio* teigė, kad kraujas yra kūno siela – *anima ipsa est sanguis*. Bandymas anatominiais terminais paaiškinti Švenčiausiosios Trejybės doktriną atve-

˜ Knut Haeger. *The Illustrated History of Surgery* (*aut. past.*).

dė jį ant laužo Ženevoje, kur jį sudegino naudodami žalias malkas „agonijai pratęsti“[7]. Matėjo Kolono laurai po šimto metų atiteko anglui, ir, kaip rašė Hobsas *De Corpore*, „buvo vienintelis gyvas anatomas, sulaukęs savo mokslinės doktrinos pripažinimo“.

Matėjas Kolonas buvo Atgimimo epochos žmogus, puikus ano pasaulio kūrinys, to krašto, kur viskas, pradedant katedros kupolais ir baigiant stikline, iš kurios gėrė žemdirbys, pradedant rūmus puošusiomis freskomis ir baigiant pjautuvu, kuriuo kaimietis darbavosi per javapjūtę, pradedant bizantinėmis bažnyčių kolonomis ir baigiant piemens lazda, – visa buvo meistriškai atlikta. Tokią pat nepaprastą sielą turėjo ir Matėjas Kolonas; jis buvo itin subtilus ir elegantiškas. Leonardo dvelksmą galėjai jausti visur: amatininkas buvo menininku, menininkas – mokslininku, mokslininkas – kareiviu, kareivis – amatininku. Žinojimas visų pirma reiškė mokėjimą dirbti rankomis. Tą įrodyti pavyzdžių netrūksta: net Šventasis tėvas Eugenijus I savo rankomis nukirto galvą vienam nepaklusniam bažnytinio teismo vadovui.

Ta pati ranka, kuri vertė plunksną skrebenti ėriuko oda įrištame sąsiuvinyje, Matėjo Kolono ranka, mokėjo paimti teptuką, sumaišyti dažus ir piešti nuostabiausius anatomijos atlasus. Ji gebėjo, jei tik būtų norėjusi, tapyti kaip Sinjorelis ar pats Mikelandželas. Autoportrete regime smulkių, bet energingų, tvirtų bruožų vyriškį; tamsios akys, juoda tanki barzda galbūt slepia protėvių maurų palikuonį. Lygią aukštą kaktą gaubia ant pečių krintančios garbanos. Pats jis rašė apie gležnas baltas rankas, ilgus plonus pirštus, kurie labai panėšėjo į moteriškus. Skalpelį laikė nykščiu ir smiliumi. Autoportretas ne tik meistriškai perteikė veido bruožus, bet ir atskleidė jo aistrą. Atidžiai įsižiūrėjus tikrai galima pastebėti, kad po lancetu, apatinėje pa-

veikslo dalyje, iš lengvo rūko ryškėja nuogas ir vangus moters kūnas. Paveikslas primena kitą to meto kūrinį – Sebastjano del Pjombo „Šventąjį Bernardą"; palaiminga šventojo veido išraiška ir veiksmas – į demono kūną smeigiama lazda – visiškai nesiderina, tokiu pat romiu veidu anatomas skalpeliu rėžia moters kūną. Taip išreiškiamas jo triumfas.

Garbių vardų ir didžių asmenybių epochoje Matėjo Kolono vardas buvo našta. Kaip išvengti žymaus bendrapavardžio genujiečio metamo šešėlio? Matėjas Kolonas buvo pasmerktas patyčioms ir jį šmeižusių pavyduolių pašaipai.

Be abejonės, jo darbas nebuvo menkesnis už jo bendrapavardžio atradimą. Jis irgi atrado savo „Ameriką", pažino šlovės ir paniekos skonį. Žinojo, kas yra žiaurumas. Kurdamas savo *koloniją*, Matėjas Kolonas, kaip ir Kristoforas, buvo negailestingas ir nejuto sąžinės graužimo. Savo vėliavą jis įsmeigė ne į šiltą tropikų smėlį, o į atrastų žemių centrą – moters kūną.

III

Įkalintas savo skliautinėje galerijoje Matėjas Kolonas baigė kurti ginamąją kalbą, kurią turėjo pateikti tribunolui. Ore dar sklandė paskutinio dūžio, kviečiančio į mišias, aidas, kai mokslininkas prie savo lango išvydo kažkokią figūrą.

– Ar galiu jums kuo nors padėti? – sumurmėjo siluetas.

Matėjas Kolonas, teismo įsakymu, buvo priverstas duoti tylos įžadus, todėl negirdomis prislinko prie lango ir nieko neatsakė. Geriau įsižiūrėjęs suvokė, kad figūra, užstojanti saulę, buvo ne kas kitas, o jo draugas *messere* Vitorijas.

– Gal jūs pamišote? Norite tapti belaisviu kaip aš? – sušnabždėjo ir nesvetingai mostelėjo tarsi liepdamas kuo greičiau dingti.

Messere Vitorijas, įkišęs ranką tarp grotų, padavė ožkos pieno burdiuką ir duonos maišą. Su pasibjaurėjimu, lyg prieš savo valią Matėjas Kolonas paėmė. Jis iš tiesų buvo alkanas. Kai slaptas lankytojas pasisuko ir jau ketino eiti į koplyčią, vėl pasigirdo šnabždesys.

– Gal galėtumėte per pasiuntinį išsiųsti laišką į Florenciją?

Messere Vitorijas minutėlę abejojo.

– Ar galite paprašyti ko nors paprastesnio?.. Juk žinote, kaip stropiai dekanas peržiūri korespondenciją... – Tą akimirką abu vyriškiai išvydo Alesandrą de Lenjaną, kuris, stovėdamas koplyčios tarpduryje, tikrino, ar visi dalyvauja mišiose.

– Gerai, duokite tą laišką. Dabar privalau eiti, – pasakė *messere* Vitorijas, tiesdamas ranką tarp grotų.

– Matote, jo dar neparašiau. Jei galėtumėte grįždamas po mišių...

Dekanas iškart pamatė *messere* Vitoriją, sustojusį prie skliautinės galerijos.

– Ką ten veikiate? – šaižiai paklausė dekanas, įsispręsdamas rankomis į klubus ir dar labiau nei įprastai suraukdamas kaktą.

Tada *messere* Vitorijas pasitaisė sandalo dirželius ir nuskubėjo prie koplyčios.

– Tai gal su savo apavu kalbėjote?

Messere tik nusišypsojo nerimastingai sutrikęs.

Laiškui parašyti Matėjas Kolonas turėjo labai mažai laiko, t. y. tiek, kiek trunka mišios.

Įsitikinęs, kad visi suėjo į koplyčią, vėl išsitraukė sąsiuvinį, slepiamą po mažu piupitru, – jam buvo uždrausta rašyti – ir

pasiėmė žąsies plunksną. Įmerkė ją į rašalinę ir paskutiniame puslapyje ėmė rašyti. Be abejo, tylos įžadai buvo pagrįsta bausmė, turėjusi aiškų tikslą – išvengti, kad jo satanistinis atradimas nepasklistų kaip smiltelės, nešamos vėjo. Dėl šios priežasties jam buvo uždrausta ir rašyti. Laiko liko mažai. Jis dar kartą patikrino, ar niekas nevaikšto, ir pradėjo skrebenti plunksna.

Mano ponia,

Mano siela grumiasi abejonių bedugnėje ir yra slegiama širdgėlos žmogaus, kuris, Dievo vardu pasižadėjęs saugoti paslaptį, įžeidžia Šventąjį vardą ir kartu tikina saugosiąs Dieviškąjį kūrinį. Dievo vardu, mano brangioji Inesa, nusprendžiau sulaužyti Paduvos universiteto dekano ir bažnyčios daktarų man paskirtus tylos įžadus. Mažiau bijau mirties nei tylos, nors esu pasmerktas tiek vienai, tiek kitai. Kai šis laiškas pasieks Florenciją, jau būsiu negyvas. Visą naktį rašiau ginamąją kalbą, kurią rytoj turėsiu skaityti kardinolo Karafos vadovaujamam tribunolui. Žinoma, suvokiu, kad sprendimas jau bus priimtas, man dar nespėjus ištarti nors vieną žodį. Žinau, kad manęs laukia laužas. Jei žinočiau, kad galite mane užtarti šitame parodijos kupiname procese, neabejodamas jūsų prašyčiau, – tiek dalykų jūsų jau prašiau, kad dar vieno... – žinau, kad mano likimas nulemtas. Dabar meldžiu vienintelio: išklausykite manęs. Daugiau nieko. Galbūt jūs paklausite, kodėl savo paslaptį atskleisti nusprendžiau tik jums ir niekam daugiau. Suprasite, kad jūs, pati to nežinodama, tapote mano atradimų šaltiniu.

Dabar viskas priklauso tik nuo jūsų. Jei pamanysite, kad elgiuosi šventvagiškai atskleisdamas tai, ką prisiekiau nutylėti, iš karto baikite skaityti ir įmeskite šį popierių į ugnį. O jeigu vis dar esu vertas nors trupučio jūsų pasitikėjimo ir nuspręsite skaityti toliau, maldauju jūsų Dievo vardu, saugokite šitą paslaptį.

Prieš tęsdamas laišką, Matėjas Kolonas akimirką abejojo. Laikas bėgo. Mišios turbūt buvo įpusėjusios. Pasitrynė akis, pasisuko kėdėje ir, prieš tęsdamas laišką, savęs paklausė, ar tai – ne beprotybė.

Čia slypi tragedijos pradžia. Jei būtų žinojęs, kad tai, ką atskleis Inesai de Toremolinos, bus blogiau už mirtį ir tylą, nebūtų rašęs daugiau nė vieno žodžio. Bet, be abejo, vėl įmerkė plunksną į rašalinę.

Padėjęs paskutinį tašką, pamatė, kad visi skirstosi iš koplyčios.

Matėjas Kolonas iš sąsiuvinio išplėšė lapą ir sulenkė taip, kad baltoji pusė būtų viršuje. Pirmiausia tyliai bruzdėdami išėjo studentai ir kiemo viduryje ėmė skirstytis mažytėmis grupėmis į klases. Paskutiniai ėjo *messere* Vitorijas ir Alesandras de Lenjanas. *Messere* Vitorijas atriume minutei stabtelėjo ir atsisveikino su dekanu linktelėdamas.

Per savo galerijos langą Matėjas Kolonas matė, kaip dekanas sustoja šalia *messere* ir nė kiek nesitraukia. Matė, kaip dekanas, atsirėmęs į vieną iš kolonų, pradeda vieną iš savo įprastinių apklausų. Anatomas negirdėjo, apie ką jie kalbasi, bet puikiai žinojo inkvizicinius Alesandro de Lenjano gestus, kai šis įsispręsdavo rankomis į klubus ir grėsmingai suraukdavo kaktą. Anatomas buvo beprarandąs bet kokią viltį perduoti laišką *messere*, kai dekanas netikėtai patraukė į savo galeriją. *Messere* Vitorijas užtruko dar minutėlę, norėdamas įsitikinti, kad niekas nesisukioja kieme ir kad niekas nežiopso už kolonų, tada greitu žingsniu pasuko tiesiai prie anatomo skliautinės galerijos lango. Matėjas Kolonas iškart sviedė laišką per lango grotas. *Messere* Vitorijas laišką tolėliau paspyrė, priklaupė ir paslėpė į sandalą. Būtent tą minutę už kolonų išniro Alesandras de Lenjanas.

– Atrodo, kad pats laikas būtų jums pasikeisti apavą, – tarė dekanas ir, prieš *messere* Vitorijui surezgant atsakymą, pridūrė:

– Lauksiu jūsų dirbtuvėje, – tarė ir apsisukęs dingo tarp kolonų.

Šią akimirką *messere* Vitorijas labiausiai troško matyti dekaną mirusį. Šitam jo norui tam tikra prasme buvo lemta išsipildyti.

DEKANAS

I

Alesandro de Lenjano galva gulėjo ant *messere* Vitorijo stalo žvelgdama į dirbtuvės lubas – tik sakoma, kad žiūrėdama, nes iš tikrųjų pūpsančios akys buvo du nejudrūs rutuliai. Meistras delnu perbraukė per dekano veidą, tiesą pasakius, per nukirstą galvą, stabtelėdamas prie surauktos kaktos, įrėmė kaltą ir mediniu kūju tiksliai trinktelėjo. Pakilo dulkių debesis. Dekanas buvo sustingęs kaip lavonas, bet turėjo gyvo žmogaus išraišką. Be jokios abejonės, jis buvo šaltas, gerokai šaltesnis nei numirėlis. Prieš pusmetį *messere* Vitorijui buvo įsakyta nukalti Alesandro de Lenjano biustą. Dekanas pakilo nuo suoliuko, ant kurio sėdėdamas pozavo, ir priėjo prie skulptūros, kuriamos jo garbei. Prikišęs nosį, ją atidžiai apžiūrinėjo ir atrodė, kad stovi priešais Kararos marmuro veidrodį. Meistrui pavyko tiksliai iškalti užsakovo veido išraišką; kiekvieną kartą stabtelėdamas ir žvelgdamas į biustą, jis pajusdavo tą patį pasibjaurėjimą, kuris jį apimdavo atsidūrus šalia gyvo dekano. Būtent tokie jausmai *messere* kankino paskutinius šešis mėnesius, be to, ne kartą jį buvo apėmęs noras iš visų jėgų smeigti kaltą į Alesandro de Lenjano kaktą, o ypač tuomet, kai išgirdo savo darbo įvertinimą.

– Mačiau ir blogesnių darbų, – tarė dekanas su panieka ir sviedė penkiolika dukatų tiesiai *messere* į veidą. – Tegu šią popietę tai atneša į mano kanceliariją, – pridūrė, apsisuko ir, trenkęs durimis, išėjo iš dirbtuvės.

Biustas, kurį ką tik baigė *messere*, buvo tiksli originalo kopija. Dekanas turėjo tobulą idioto išraišką: bruožus darkė įniršis, kampuoti skruostikauliai, atsikišę lyg balkonas žandikauliai, pusiau primerktos akys veidą darė vangų ir mieguistą. Florencijos meistras niekam nerodė atlaidumo ir pakantumo, patikusiems užsakovams būdavo dosnus ir kilniadvasiškai juos pagražindavo, taip, pavyzdžiui, pasielgė kurdamas vieno Medičių šeimai artimo didiko profilį. Tačiau Alesandro de Lenjano biustas geriausiai atskleidė tikrą *messere* nuomonę apie dekaną.

Nebuvo Paduvoje nė vieno žmogaus, kuris būtų simpatizavęs dekanui. Ir, be abejo, niekas nebūtų gailėjęs mirusio dekano.

Kaip visuomet apie vidurdienį Alesandras de Lenjanas ėjo į turgaus aikštę. Žingsniavo San Benedeto pakrante, ir visi, pakeliui jį sutikę, sveikino pabrėžtinai pagarbiai, o šiam pasukus Tadi tilto link, slapčia linkėjo paties blogiausio. Toks jausmas apimdavo ir apkūnią vaisių pardavėją, iš kurios jis kasdien ateidavo pirkti abrikosų: garsiai palinkėjusi gero apetito ir draugiškai šypsodamasi, mintyse meldė, kad jis paspringtų kaulu. Kaip vaisių pardavėja, siuvėjas, pas kurį dekanas užsuko ketindamas įsigyti šilkinę liemenę, su didžiausiu džiaugsmu būtų jį pasmaugęs elegantišku šilkiniu apsiaustu, kurį anas užsisakė praėjusią savaitę, o šiandien išvydęs su pasišlykštėjimu paklausė:

– Ar tu jį dantimis kirpai?

Alesandras de Lenjanas žinojo, kad visas pasaulis jo nekenčia. Bet tai jo visiškai nejaudino, priešingai, teikė neapsakomą malonumą.

Kadaise dekanas buvo Jokūbo Silvijaus Paryžiečio mokinys. Tiesą pasakius, gamta nedovanojo jam tokių medicininių talentų kaip mokytojui. Iš Silvijaus Alesandras de Lenjanas pa-

veldėjo vienintelį gebėjimą – niekinti į save panašius. Visų epitetų, skirtų prancūzų anatomui apibūdinti: šykštus, grubus, arogantiškas, kerštingas, ciniškas ir gašlus, nepakaktų Paduvos universiteto dekano būdui perteikti. Neabejotinai pastarasis tikėjosi, kad jo antkapio užrašas bus neprastesnis nei jo mokytojo:

„Čia guli Silvijus, kuris niekada nieko nedarė veltui,
Ir dabar jau mirusį siutina, kad tai skaitai nemokamai".

II

Tą rytą dekanas buvo pakiliai nusiteikęs. Atrodė atsigavęs ir žvalus kaip žmogus, laimėjęs mūšį. Iš tikrųjų taip ir buvo. Iš anksto džiaugėsi troškia laužo liepsna, kurią buvo pasirengęs pats su malonumu uždegti. Nekantriai laukė, kad baigtųsi ką tik prasidėjusi diena. Rytoj bus proceso, vadovaujamo kardinolų Karafos, Alvareso iš Toledo ir Pauliaus III, pradžia; įveikęs ne vieną kliūtį, dekanas pats jį inicijavo.

Alesandras de Lenjanas vaikščiojo patenkintas, lyg staiga nuo širdies būtų nusiritęs akmuo, kuris jį slėgė daugelį metų. Jį buvo apėmusi tokia euforija, kad jis net nepastebėjo iš *messere* Vitorijo sandalo išsikišusios sulenktos popieriaus skiautės. Turbūt paslaugų *messere* Vitorijo elgesį galima būtų paaiškinti nežinojimu. Galbūt florentietis skulptorius nežinojo, kad, pagautas nusikaltimo vietoje, patirtų savo draugo likimą: pagal Šventąjį teisyną, tas, kuris kalba su belaisviais eretikais, taip pat pripažįstamas eretiku.

Matėjas Kolonas tapo paskutiniu dekano apsėdimu. Vienas kitam jie niekada nepatiko. Alesandras de Lenjanas degė neapykanta Matėjui Kolonui, bet slapta žavėjosi juo. Visada į anato-

mą kreipdavosi su panieka ir niekuomet nepraleisdavo progos pasityčioti mokiniams girdint. Vadindavo jį *il barbiere*, barzdaskučiu, apeliuodamas į įstatymą, pagal kurį chirurgai nepriklausė Karališkajai medikų kolegijai, o turėjo įstoti į Barzdaskučių gildiją, kuri juos prilygino konditeriams, aludariams ir raštininkams. Kai Matėjas Kolonas tapo žymus, dekanas nevengė prisiimti pagyrų ir sveikinimų, atėjusių iš įvairiausių kraštų, kad jo aukštosios mokyklos dėstytojas atrado kraujotakos dėsnius, lyg ta garbė priklausytų jo įkvėpėjui – dekanui.

Anatomas ir dekanas niekad nejautė vienas kitam simpatijos. Priešingai, tiek vienas, tiek kitas nuolat varžėsi ir pavydėjo. Matėjas Kolonas buvo žymiausias ir gerbiamiausias anatomas visoje Europoje, buvo pripažintas autoritetas, bet neturėjo valdžios. Dekanas, o tai žinojo visi, net ir Bažnyčios daktarai, protu prilygo asilui, bet turėjo įtaką Vatikane ir Pauliaus III palaiminimą. Buvo autoritetas ir galėjo puikuotis gera reputacija tarp kai kurių inkvizitorių, kuriems teisme įrodė, kad ne vienas jo kolega yra eretikas ir turi būti sudegintas.

Naujas anatomo atradimas peržengė visas tolerancijos ribas. *Amor Veneris* – ši Matėjo Kolono „Amerika" – mokslui atrodė visiškai neleistina. Vien tik ją paminėjus, dekano kraujas užvirdavo.

Alesandras de Lenjanas manė, kad tuomet, kai Matėjas Kolonas buvo paskirtas chirurgijos katedros vadovu, universitetas virto bordeliu, kurį lankydavo ir kaimietės, ir kurtizanės. Buvo šnekama, kad net dievobaimingos vienuolės ateidavo naktimis ir išeidavo paryčiais. Ir visos, pasak apkalbų, išsliūkindavo išsprogusiomis akimis ir su Monos Lizos šypsena. O visai neseniai dekaną pasiekė gandai, kad skliautinę anatomo galeriją aplanko viešnamio, esančio *„Mulo"* užeigos viršutiniame aukšte, kekšės. Ir jis neapsiriko.

III

Pasirodžius popiežiaus Bonifaco VIII bulei, buvo uždrausta skrosti lavonus, o numirėlių gavimas tapo pavojingu darbu. Tačiau tuo metu Paduvoje veikė slaptas velionių turgus, kuriame daugiausiai uždirbdavo prekeivis Džulianas Batista; jis savo ruožtu čia įvedė tvarką. Kai universiteto Anatomijos katedrai vadovavo Markas Antonijus del la Torė, mokiniai nedvejodami kasinėjo kapus, plėšė ligoninių lavonines ir net iš kartuvių pavogdavo pakaruoklius. Markas Antonijus vos galėdavo sulaikyti jaunų anatomų minią, kad šie naktimis nežudytų praeivių. Jaunuoliai buvo tokie stropūs ir veržlūs, kad turėjo saugotis vieni kitų; nekrofilija taip klestėjo, kad gražiausias pagyrimas moteriai būdavo žodžiai:

– Koks žavus jūsų lavonas, – ir perrėždavo gerklę.

Dabartinių anatomų pirmtakas, Mundinis dei Lucis, prieš du šimtus penkiasdešimt metų atliko pirmą viešą anatominį dviejų lavonų skrodimą Bolonijos universitete ir turėjo savigarbos neatidaryti kaukolės, „sielos ir proto buveinės".

Džulianas Batista, galima būtų sakyti, milžiniškus turtus susikrovė iš lavonų, kuriuos supirkdavo iš nusigyvenusių giminaičių ir artimųjų, budelių ir duobkasių. Juos deramai sutvarkęs parduodavo universitetams, profesoriams ir nekrofilams, turėjusiems nors kiek padoresnį vardą. Be abejonės, puikiai žinojo, kad Matėjui Kolonui skirtos prekės nereikia gražinti, be to, anatomą apgauti neįmanoma, taigi neverta bereikalingai dirbti ir vargti: rausvinti skruostus, terpentinu grąžinti akių blizgesį ir užjūrio laku gaivinti pamėlusius lavono nagus.

Pavyzdžiui, kai moksliniams anatomo tyrimams prireikdavo kepenų, Džulianas Batista išplėšdavo organą, o į tuščią vietą

prikišdavo pakulų ar skudurų, lavoną užsiūdavo šilkiniu siūlu ir galų gale parduodavo kitam klientui. Jei kokį kūną ir nepavykdavo pataisyti, Džulianas Batista gebėdavo pritaikyti visas dalis, neišmesdavo nieko: galvos keliaudavo į barzdaskučių, o dantys – į juvelyrų gildiją.

Lavonai būdavo skrodžiami nelegaliai, bet nuolatos. Bonifaco VIII bulė iš tiesų jau neturėjo jokios galios. Be abejo, jos paisyti privalėjo vienintelis Matėjas Kolonas. Anatomas gerai žinojo, kad dekanas nematė to, ką darė kiti, įskaitant ir studentus, bet gerai matė tai, ką darė jis. Todėl turėjo elgtis itin atsargiai.

Pastaruoju metu Matėjas Kolonas nupirko apie dešimt lavonų, iš kurių visi buvo moterų. Jis skrupulingai aprašė skrodžiamus kūnus, nurodė vardą, amžių, mirties priežastį, išvaizdą ar net piešė ne tik tiriamus organus, bet ir kiekvieno lavono veido išraišką.

Be abejonės, jo atliekami darbai buvo labiau susiję su gyvais nei mirusiais kūnais. Visų pirma su tais kūnais, kurie negalėjo patekti į universitetą, – su uždraustais kūnais. Dekanas skrupulingai, bet ne visuomet sėkmingai rūpinosi, kad būtų paisoma šio draudimo. Universiteto statute moterims buvo griežtai draudžiama peržengti šitos šventovės slenkstį. Žinoma, dažnai dėl priežasčių, labiau susijusių su kūno geiduliais nei su mokslu, slapta prasmukdavo kaimietės, dovanojusios ne vieną palaimingą naktį dėstytojams ir mokiniams.

Į universitetą patekti galima buvo dvejopai: įveikti aukštą, universitetą saugojusią sieną arba įvažiuoti kartu su lavonais, kurie kartą per savaitę vežimėliu atidardėdavo į lavoninę. Pasislėpusios po marškonu, moterys pakliūdavo į lavoninės rūsį ir ramiai gulėdavo tol, kol jas paimdavo meilužiai.

Kartą žymus universiteto profesorius, veikiausiai iškankintas ilgo ir priverstinio susilaikymo, vieną iš kaimiečių čia pat, lavoninėje, išrengė tarp mirusiųjų. Didingą *fellatio* akimirką į gūdų rūsį užklydo universiteto klebonas, tik prieš kelias minutes matęs atvežamą „lavoną", kuris dabar aimanavo, šaukė ir blaškėsi. Garsus profesorius ne iš karto pastebėjo garbingą svečią, kuris apstulbęs žiūrėjo į liesas jo kojas ir gana įspūdingą sujaudintą varpą, savo sėklą taškiusią ant putlių „velionės" formų. Po paskutinės iškalbingos aimanos atgavęs kvapą ir tarpduryje išvydęs kleboną, profesorius sugebėjo išrėkti:

– *Miracolo! Miracolo!*[8] – ir išvertęs akis ėmė postringauti apie naują aristotelišką teoriją, pagal kurią dvasia pernešanti sėklą, metafiziškai kalbant, užmezganti gyvybę. Jei sėkla materijai galinti įkvėpti gyvybę ir daugintis, vadinasi, ji galinti ir iš mirusiųjų prikelti. Profesorius bėrė žodžius kaip žirnius ir stengėsi kuo greičiau tarp rūbų paslėpti vis dar stangrią savo varpą. Baigęs savo iškalbingą monologą, akimirksniu dingo už durų ir, bėgdamas laiptais į viršų, šaukė:

– *Miracolo! Miracolo!*

Suprantama, Matėjas Kolonas turėjo priežasčių įsileisti moteris į universitetą, o moterys, kurios slapta lankė anatomą, irgi turėjo pakankamai savų.

Matėjo Kolono pirštai mokėjo liesti moters kūną taip, kaip muzikanto rankos moka liesti savo instrumentą. Mokslas ir menas, susilieję į vieną visumą, jo rankas pavertė nuostabiausiu, subtiliausiu ir sudėtingiausiu instrumentu: nesuvokiamas, paslaptingas menas teikia didelį malonumą, mokslas, kaip ir gebėjimas bendrauti, nepalieka nei pirštų atspaudų, nei liudininkų.

[8] Stebuklas! *(vert. past.)*.

IV

Buvo vidurdienis, kai *messere* Vitorijas žengė pro universiteto vartus ir pasuko į turgaus aikštę. Šviečiant nelabai šildančiai žiemos saulei, klajojantys artistai linksmino žiopsančius praeivius. Tolėliau, priešais aikštę, būriavosi nemažai solidžių vyriškių – pardavėjų ir ponų – apie *banditori,* [9] kurie paeiliui šūkčiojo naujausius įsakymus. Už kelių žingsnių stoviniavo tie, kurie labiau norėjo išgirsti įdomesnių naujienų iš keliauninkų, atėjusių iš kitos Veldo kalno pusės. Niekam, tiesą pasakius, nerūpėjo, ar išgirstos naujienos buvo tikros ar pramanytos. *Messere* ėjo sparčiu žingsniu. Praeidamas pro tris stulpus, prie kurių buvo prirakinti tą dieną sučiupti vagišiai, jis turėjo brautis per minią moterų ir mergaičių, kurios stumdėsi ir grūmėsi, kad galėtų apspjauti nusikaltėlius.

Kitame aikštės pakraštyje paskutinis dar neišvykęs pasiuntinys baigė rišti savo krepšius ir ketino sėsti ant savo žirgo.

Vis dar sunerimęs *messere* Vitorijas išklausė *banditori* pasakojamas paskutines naujienas. Eidamas pro prirakintus vargetas, su siaubu pamanė, kad panašus likimas gali ir jį ištikti. Geru oru Florenciją laiškas pasieks mažiau nei per mėnesį. O tuomet, nebent įvyktų stebuklas, Matėjas Kolonas bus miręs.

Ėmė melsti likimą malonės ir gero oro.

[9] Šauklys *(vert. past.).*

KELRODĖ ŽVAIGŽDĖ

Skliautinė Matėjo Kolono galerija buvo taisyklingo kvadrato formos, kurio kiekviena kraštinė prilygo keturiems žingsniams. Mažytis langelis virš nediduko stalo buvo neįstiklintas. Iš tikrųjų tik dekano ir didžiosios auditorijos langai turėjo stiklus. Nors ir labai praktiškas daiktas, ypač žiemą, stiklas buvo laikomas blogo skonio išraiška, palyginti su prašmatniu venecijietišku šilku, kuriuo aptraukdavo lango rėmus. Anuomet labai paprasta būdavo pažinti naujų Paduvos turtuolių namus: visus jų langus puošė spalvoti stiklai. Mažą Matėjo Kolono langą dengė ne šilko atraiža, o paprasto audeklo skiautė, kuri saugojo nuo vėjo, bet nepraleido šviesos. Kai anatomui reikėjo šviesos, jis privalėjo kęsti vėją, šaltį, o jei lydavo, – vandenį. Kambarį, į kurį galėjai patekti iš dengtos galerijos, juosusios kiemą, perpus dalijo knygų spinta, siekusi nuolat prieblandoje skendinčias lubas. Užpakalinė skliautinės galerijos pusė buvo miegamasis, kur stovėjo medinė lova ir naktinis staliukas su žvakide. Priekyje, tarp knygų spintos ir sienos, buvo nedidukas piupitras. Kiekvienas, įėjęs į anatomo kambarį, išvysdavo piupitrą ir knygų spintą, kurios lentynose puikavosi daugybė baisių ir keistų gyvūnų iškamšų; jos, be abejonės, iškart galėjo neprašytą svečią įspėti, kad toliau eiti neverta.

Įkalintas savo skliautinėje galerijoje, Matėjas Kolonas daugiausiai valandų praleisdavo žiūrėdamas pro lango grotas. Taip jis stovėjo sustingęs, įsmeigęs žvilgsnį į kažin kur esantį vieną tašką, kai pamatė *messere* Vitoriją, įžengiantį pro pagrindinius

vartus. Nežymiu mostu skulptorius leido savo draugui suprasti, kad ką tik įvykdė pavojingą užduotį. Anatomas atsikvėpė su palengvėjimu. Tiesą sakant, jo likimas, kuris jau buvo nulemtas, jam nerūpėjo; jis jaudinosi tik dėl *messere.*

Anatomas nesitikėjo tokio gailestingumo, kokį jo mokytojui Vesaliui parodė šventosios inkvizicijos teismas. Pasitaikius progai, Andrėjas Vesalis jam papasakojo apie gėdingą įvykį, dėl kurio jis vos nepateko ant laužo: kadaise jis gavęs leidimą skrosti vieną jauną garbų ispaną, mirusį tiesiog per konsultaciją. Gavęs velionio tėvų sutikimą, atvėrė krūtinės ląstą ir išvydo dar plakančią širdį. Tai sužinoję, jaunuolio tėvai apkaltino jį žmogžudyste, o inkvizicija pradėjo savo procesą. Vesalį nuteisė mirčiai, bet, dar nepradėjus malkoms liepsnoti, įsikišo karalius. Jis nusprendė sušvelninti bausmę ir įpareigojo anatomą keliauti į Šventąją žemę, aplankyti šventąsias vietas ir šitaip išpirkti savo nuodėmę.

Matėjas Kolonas suvokė, kad jo „nusikaltimas" buvo gerokai sunkesnis, jis nusidėjo labiau, nes atrado tai, kas amžius privalėjo būti neatskleidžiama. Taigi nepuoselėjo jokių vilčių. Jo nuodėmė buvo mirtina. Net jei būtų atsisakęs savo atradimo, o taip pasielgė kitas Paduvos universiteto auklėtinis – Galilėjas Galilėjus, nebūtų išvengęs bausmės. Galilėjaus atradimas praktiškai buvo pernelyg „neapčiuopiamas", o jo „Amerika", priešingai, buvo lengvai prieinama kiekvienam mirtingajam.

– Kas ištiktų žmoniją, jei šėtoniškos jėgos paglemžtų jūsų atradimą? – paklausė dekanas, paskyręs jam tylos įžadus, ir akimirksniu nusprendė, kad anatomas veikiausiai priklauso prie vis daugėjančių šėtono sekėjų.

– Kokiai nemalonei būtų pasmerkta žmonija, jei blogis už-

valdytų moterų geismus? – retoriškai klausė dekanas, leisdamas Matėjui Kolonui suprasti, kad moterų geismus valdyti privalo būtent jo, dekano, o ne kieno nors kito ketinimai, savaime suprantama, vardan gėrio.

Taigi Matėjas Kolonas nesitikėjo nieko, išskyrus mirtį ant laužo.

Ne artėjanti mirtis, ne įkalinimas, ne tylos įžadai gniaužė jam kvapą. Nebuvo tai nei Inesos de Toremolinos prisiminimas, nei nežinia dėl ką tik jai parašyto laiško. Širdį draskė ne tylos įžadų sulaužymas, ne paslapties, kurią saugoti buvo prisiekęs, atskleidimas. Jį kankino net ne galėjimas paviešinti savo atradimą, o tai, kad žlugo tyras tikslas, padėjęs padaryti atradimą.

Tikslas, atvedęs Matėją Koloną į svarbų atradimą, nebuvo nei teologinė prielaida – daugelis stengėsi ją taip pateikti, – nei tuščiagarbis filosofo troškimas – taip jį pagrindė, – nei pastangos įvykdyti anatomijos perversmą, – o tą, savo nelaimei, jis ir pasiekė. Anatomas nebuvo pasiruošęs drąsiai eiti ant laužo dėl tiesos. Taip pasielgė jo kolega Migelis de Servetas.

Jo atradimo šaltiniu tapo nelaiminga meilė. Jis netroško suprasti bendrų dėsnių, valdančių mįslingą moterų elgesį. Jis geidė rasti vietą vienintelės moters širdyje.

Kelrodė žvaigždė, kuri lydėjo Matėją Koloną į jo „brangią atrastą žemę“, suprantama, turėjo vardą. Ją vadino Mona Sofija.

KEKŠĖ[1]

I

Mona Sofija gimė Korsikos saloje. Dar neturėjo dviejų mėnesių, kai vieną vasaros rytą ją pavogė iš motinos. Moteris, palikusi mergaitę ant kranto, skalbė rūbus upelyje, įtekančiame į jūrą. Tikriausiai Korsika anuomet buvo netinkamiausia vieta moteriai, pagimdžiusiai gražią mergaitę. Tuomet, kai Markas Antonijus, o vėliau Pompėjus iš savo „respublikos" piratus išvijo į Siciliją, kai po ilgų klajonių po Europos ir Mažosios Azijos jūras pasklido šita gausi bendrija, „siciliečiai" kantriai ir ryžtingai grįžo, kad savo tėvynę šįkart įkurtų Korsikoje ir Sardinijoje. Pasakojama, kad Juodojo Gorgaro piratai, įvertinę ankstyvą ir daug žadantį mergaitės grožį, paėmė ją į brigantiną kartu su vergais mongolais ir pardavė vienam Graikijos prekiautojui. Mažylė sunkią kelionę ištvėrė prižiūrima ir žindoma vienos jaunos vergės, praradusios savo kūdikį ir vis dar turėjusios pieno. Graikijoje ji gyveno labai trumpai; vienas Venecijos pirklys ją nupirko už keletą dukatų. Taip ji vėl pateko į laivą, plaukiantį šįkart į Veneciją. Tikriausiai ten jos laukė kitas pirkėjas.

II

Dona Sidona už mergaitę sumokėjo dvidešimt florinų ir neabejojo, kad įsigijo labai gerą prekę. Išvydusi juodą it anglis

[10]*La puttana* (it.) – kekšė *(vert. past.)*.

mergytės kūnelį, dona Sidona pirmiausia įmerkė ją į muilingo vandens geldą. Ji taip uoliai trynė, lyg būtų šveitusi prirūdijusį katilą, paskui perliejo švariu vandeniu, nušluostė ir iškvėpino rožių vandeniu. Moteris įsitikino, kad jūreivišką smarvę išplauti tikrai nelengva. Tada nuskuto plaukus, susivėlusius ilgomis, kietomis it viela sruogomis, burną ištrynė vyno, vandens ir medaus antpilu ir galu gale paguldė mažylę ant ožkos kailio, patiesto prie židinio. Mergaitei giliai įmigus, ant riešo užmovė paauksuotą dramblio kaulo apyrankę, kokias turėjo visos šių namų augintinės. Ir matydama, kad mergytė labai liesa ir silpna – juk laive buvo žindoma krūtimi išsekusios purvinos vergės, kuri tai darė tik iš žmogiškumo, – žindyve paskyrė Olivą[11], jauną vergę egiptietę. Ji turėjo gero ir maistingo pieno, o Olivos vardą gavo dėl savo odos, kurios atspalvis priminė alyvmedžio uogas; beje, lieknumu ir grakštumu ji panėšėjo į tą puikų augalą: aukšta, įspūdingomis krūtimis, kurių speneliai prilygo vienam auksiniam florinui. Oliva atitiko visus tobulos žindyvės reikalavimus: buvo tamsaus gymio – žmonės sakydavo, kad šviesių moterų pienas – kartus ir vandeningas, o negrės tiko maitinti tik laukinius žvėris, o ne baltųjų kūdikius. Jau po savaitės buvo matyti, kad reikalai pagerėjo: mažylė atkuto, atsirado švelnios riebalų klostės, būdingos sveikam vaikui, o raugėjo garsiai, lyg vežikas. Jos išmatos, kurias dona Sidona pati kasdien stropiai tikrindavo, buvo kietos ir gražios spalvos. Tai liudijo, kad skrandis dirbo puikiai.

Prabėgus pirmam mėnesiui, dona Sidona mergytę aprengė nėriniuota suknute, iškvepino jazminų vandeniu ir liepė pakviesti dvasininką, kad šis suteiktų pirmąjį sakramentą, – gera kekšė privalo būti krikščionė. Dona Sidona su dvasininku ilgokai de-

[11] Alyvuogė *(vert. past.)*.

rėjosi dėl paslaugos kainos ir galiausiai sutarė dėl užmokesčio: dvasininkas reikalavo vienos iš globotinių paslaugų kasdien visą mėnesį, be to, pageidavo malonumų *per tutti le orifici*[12]. Dona Sidona jam siūlė paslaugas suteikti tik vieną savaitę ir be jokių kitų prašmatnybių. Galiausiai sukirto rankomis, kad viena iš kekšių dvasininkui paslaugas teiks dvi savaites ir galės pasinaudoti *per tutti le orifici.* Tądien mergaitė buvo pakrikštyta, ir Dona Sidona ją pavadino Nina.

Nina gyveno su aštuoniomis to paties likimo mergaitėmis, bet labai anksti ėmė išsiskirti iš kitų šių namų „auklėtinių". Nė viena taip neverkė ir taip nevalgė, kad Olivos speneliai būdavo pamėlę po kiekvieno maitinimo. Priešingai nei kitos, Nina įnirtingai priešindavosi vystoma, ir dona Sidona kiekvieną naktį vargdavo veltui. Mažylė, reikšdama savo nepasitenkinimą, rėkdavo taip, kad kitos lyg apkrėstos imdavo klykti choru. Naktiniai koncertai primindavo laidotuvių raudas, kai samdomos raudotojos be paliovos virkauja kartu su nepaguodžiama našle. Tai buvo pirma nekalta pavojingo priešgyniavimo apraiška. Juk gera kekšė, kaip ir gera žmona, privalėjo būti nuolanki, paklusni ir dėkinga.

Mergaitei augant ir vis labiau gražėjant, kartu stiprėjo ir jos iš prigimties smarkus charakteris. Didelės žalios akys, juodos, ilgos, užsirietusios blakstienos išdavė protą, klastingumą ir piktą kandumą, skleidė ne tik kerus, bet ir baimę, kurią savo aukai sukelia gyvatės žvilgsnis. Prietaringus žmones apnikdavo siaubas ir bloga nuojauta. Religingos sielos regėdavo šėtono darbą, nes buvo sakoma, kad protinga ir graži moteris – tai jos ryšio su velniu ženklas.

[12]Visais įmanomais būdais *(vert. past.).*

Dar neturėdama nė vienerių metų, Nina ėmė veblenti pirmus žodžius, kurie, o tai buvo keisčiausia, niekuo nepriminė kitų globotinių lemenamų garsų. Kai mažosios mokinės vardais ėmė kviesti savo žindyves, o doną Sidoną, reikšdamos ankstyvą dėkingumą, vadindavo *mamma*, Nina nekreipė dėmesio į savo geradarę, elgėsi taip, tarsi jos nebūtų. Nepadėjo ir kasdienės auklių pastangos, kai šios paimdavo ją ant rankų ir įkalbinėdavo, kad mergaitė *mamma* bent kartelį nusišypsotų. Nieko neišėjo; globėja išgirsdavo tik sveiką mergaitės atsirūgimą. Dona Sidona guodėsi tuo, kad ji dar labai maža ir negali suprasti, jog jai teko didžiausia laimė, kokios trokšti tegali moteris. Mergaitės dar negalėjo suvokti, kokius pinigus ji investavo į kiekvieną iš jų. Juk galiausiai dona Sidona išlaisvino jų tėvus iš vargo, kurį jiems turėjo reikšti mergaitės gimimas. Turbūt mažylės Ninos tėvai labai sielvartavo, kai ji buvo pagrobta, bet geriau iškentėti vieną kartą, nei vargti visą gyvenimą. Tiesą pasakius, gimdytojai turėtų džiaugtis ir jai dėkoti. Kuris, blaiviai mąstydamas, galėtų būti laimingas turėdamas dukterį? Nieko daugiau, išskyrus išlaidas: netekėjusią reikia rengti ir maitinti, o jeigu nusišypsotų laimė išleisti už vyro, dar reikia kraičio duoti. Jei visi mąstytų kaip ji, – galvojo dona Sidona, – sukčiai lupikautojai negalėtų šitaip lobti iš vargšų ir nusivylusių tėvų, kurių dukros ruošdavosi tekėti. Dėl to nuoširdžiai džiaugėsi mažyle, nors pastaroji klastingai raugėdavo ar net užgauliai leisdavo orą per kitą galą.

Vieną rytą dona Sidona, atėjusi pažiūrėti savo nedėkingos miegančios „dukros“, rado mažylę, stovinčią lovelėje ir įdėmiai žiūrinčią į ją. Apstulbusi dona išgirdo Ninos pasveikinimą:

– *Puttana*... – ištarė aiškiai kiekvieną raidę ir pridūrė: – Duok man dešimt dukatų.

Tai buvo pirmi penki Ninos pasakyti žodžiai. Dona Sidona net persižegnojo. Jei būtų galėjusi bent pajudėti, būtų lėkte išlėkusi iš kambario. Iš baimės net suakmenėjo, tesugebėjo išstenėti aimaną. Dona Sidona nusprendė, jog šitie žodžiai geriausiai įrodo, kad mažylė piktos dvasios apsėsta. Tiesa paaiškėjo pakankamai greitai.

Dar prieš subręstant krūtims ir speneliams įgyjant migdolo riešuto kietumą ir žiedlapio standumą, Nina buvo parduota vienam pirkliui už dešimt dukatų, t. y. už pusę sumos, kurią kažkada sumokėjo jos geradarė. Vieną vasaros rytą turgaus aikštėje ją kartu su maurais vergais ir jaunų kekšių būreliu išstatė ir pardavė iš varžytinių. Iš pradžių už ją labai brangiai prašė, bet galiausiai pardavė madonai Kretai, humaniškai sielai, kuriai, beje, priklausė vienas iš Venecijos viešnamių.

III

Nina – vardas buvo išraižytas apyrankėje – gavo naują prašmatnesnį vardą – Nina Sofija. Buvo jauniausia bordelio globotinė. Jos nauja *mamma* dabar tapo madona Kreta, daug pasiekusi, klestinti ir jau nedirbanti kurtizanė. Nina nepatyrė nei madonos švelnumo, nei rūpinimosi, kurį jai nuolat skirdavo ankstesnė geradarė. Be to, šeimininkė buvo itin nekantri. Pirmą kartą mergaitę apžiūrėjo labai įdėmiai, netgi priekabiai, lyg ši būtų salotų gūžė, ir patenkinta nusprendė, kad po kelerių metų – gal dvejų ar trejų – mažytė jos investicija turėtų ne tik atsipirkti, bet ir pradėti nešti pelną. Venecijoje niekuomet netrūko trijų dalykų: aristokratų, dvasininkų ir pederastų, o ką jau kalbėti apie įvai-

riausius neįtikimiausius šių elementų derinius. Taip, be jokios abejonės, įvyko geras sandėris. Madona tuo neabejojo. Jau įsivaizdavo *messere* Džirolamo di Benedeto veidą, kai šis išvys dar skaistų ir neliestą mergaitės kūną. Jis tikrai sumokės apvalią sumelę už galimybę savo nukaršusiais pirštais paglamonėti liauną žavią vulvą, už galimybę savo sudžiūvusią varpą patrinti į putlias globotinės šlaunis. Madona Kreta jau iš anksto mėgavosi auksinių dukatų skambesiu. Bet ateitis parodys, kad žydros svajonės ne visada išsipildo.

Nina Sofija apžiūrėjo naują miegamąjį, kurį privalėjo dalytis su kitomis keturiomis suaugusiomis globotinėmis. Kambarys buvo prastesnis už arklidę ir dvokė čia lyg tvarte. Langų nebuvo. Palei sienas stovėjo kelios medinės lovos, ant kurių vietoj čiužinių tysojo šieno prikimšti maišai; čia pat, ant kraštelio, sėdėjo jos naujos bičiulės. Visos buvo vergės, nupirktos už keletą dukatų. Viena neturėjo nė vieno danties, kita sudarkyta įsisenėjusio sifilio, o kitos dvi stiklinėmis akimis spoksojo į kažkokį tašką, kuris, ko gero, buvo kitoje kambario sienoje. Jų akyse atsispindėjo paklusnumas, nusižeminimas, sielvartas ir liūdesys, kuris žmogų lydi iki paskutinio atodūsio, – o jis, matyt, buvo jau visai arti. Oras čia buvo troškus ir smaugiantis. Nepatenkinta Nina Sofija graudžiai sušuko ir pradėjo gailiai raudoti. Staiga atsidarė durys, ir Nina, kuri tikėjosi pamatyti skubančią savo žindyvę Olivą, išvydo artėjančią ir vis didėjančią madonos Kretos figūrą. Po pirmų trijų skambių antausių ji pagaliau suprato, kad smūgiai greičiausiai liausis tuomet, kai ji nustos verkti. Taip ir buvo. Tą minutę mažylė Nina pasižadėjo daugiau niekada gyvenime neverkti. Duotą pažadą ištesėjo.

Kiekvieną dieną jos charakteris darėsi vis labiau nevaldomas, grubesnis ir pavojingesnis. Nina Sofija tapo nuodinga gėle.

Nepadėjo bausmės, kurias su didžiausiu malonumu jai skyrė madona Kreta. Jokios naudos nedavė nei botago kirčiai, raižantys nugarą, nei naktiniai klūpojimai ant kukurūzų, nei pasakojimai apie baisius pragaro ratus. Į savo kankintoją Nina Sofija žiūrėdavo didelėmis žaliomis akimis, kuriose vis labiau ryškėjo nepaprastas protas ir begalinis įniršis. Nė karto iš akių su juodomis ir ilgomis blakstienomis neištryško ašarėlė. Mergaitė šypsodavosi lyg Džokonda ir tyliai klausdavo:

– Ar jūs, madona Kreta, jau baigėte?

Šeimininkė nusprendė, kad mažoji jau pakankamai suaugusi, jei gali apsimesti kurčia ir negirdi jos pamokymų, vadinasi, ji ir privalo būti suaugusi, kad pati užsidirbtų duonos kąsnį. Todėl anksčiau, nei buvo numačiusi, nuėjo į *messere* Džirolamo di Benedeto namus, kad papasakotų apie savo naują globotinę.

Messere Džirolamas buvo vienas iš labiausiai klestinčių Venecijos šilko fabrikų savininkų ir, be to, dar praėjusiais metais vadovavo gildijai. Kadangi jau buvo senas, nusprendė pasitraukti iš viešo gyvenimo ir visiškai atsiduoti laisvalaikiui, t. y. pradėti mėgautis jam likusiais metais. Tiesą sakant, jis visą gyvenimą neveikė nieko kita, o tik pramogavo. Dabar, užuot savo kontoroje su gildijos kolegomis žaidęs kortomis, jis laiką maloniai stūmė jaukiuose rūmuose. *Messere* Džirolamas di Benedetas turėjo dvi silpnybes: kortas ir vaikus. Žinoma, negalėjo pakęsti, kai jį pavadindavo pedofilu. Galiausiai jis nedarąs nieko bloga, mylįs vaikus ir truputį padedąs jiems materialiai, ypač jei jų tėvai neturtingi.

Kaina, kurią nurodė madona Kreta, jam pasirodė per didelė, bet jis neprieštaravo; pinigų jam netrūko, net ir labai norėdamas, negalėtų visų išleisti per jam likusius gyvenimo metus. Visi seniai

žinojo, kad jis turėjo įprotį uoliai derėtis, bet tokiems malonumams niekuomet pinigų negailėdavo. Madonos Kretos paprašė vieno – kuo smulkiau papasakoti apie mergaitę. *Messere* Džirolamas di Benedetas klausydamasis paskendo savo mintyse ir atrodė, tarsi iš anksto mėgautųsi ar gardžiuotųsi puikiu kąsneliu. Jei būtų žinojęs, ką mažylė Nina duos, *messere* būtų troškęs mirti dar tą pačią dieną.

IV

Kaip buvo iš anksto susitaręs su madona Kreta, *messere* Džirolamas į bordelį atvyko paskirtu laiku. Iš tikrųjų pasirodė truputį anksčiau, kad į bordelį įeiti galėtų niekieno nepastebėtas. Palūkuriavo, kol keli praeiviai dingo už kampo, o prie vienos parduotuvės durų turėjo gerokai uždelsti, kol dvi plepios moteriškės galiausiai išsišnekės. Kai jos atsisveikino, jis dar kurį laiką palaukė, užsismaukė skrybėlę ant akių taip, kad niekas neįžiūrėtų veido, ir tik tada nuskubėjo į mažą viešnamio kiemelį.

Nevalingai paniekinamu mostu *messere* Džirolamas di Benedetas atsisakė vyno taurės, kurią jam pasiūlė madona Kreta. Norėjo kuo greičiau sutvarkyti formalumus. Jo sukriošusi širdis daužėsi su jaunatvišku užsidegimu – tokia galimybė pasitaikydavo ne kiekvieną dieną. Dėl meilės vaikams jis ne kartą patyrė bėdų: du kartus jį viešai buvo apkaltinę vaikų prievartavimu. Laimei, jam pavyko įkalbėti kaltintojus nesikreipti į teismą, beje, tą padaryti padėjo „dėmesingas dosnumas“. Venecijoje daugelis kalbėjo apie *messere* Džirolamo polinkius. Tačiau madona Kreta galima buvo pasitikėti – ji mokėjo saugoti paslaptis. Jos verslui

reikėjo būtent diskretiškumo. Dėl tos priežasties ji nejautė širdperšos, imdama dvidešimt sutartų dukatų.

Madona Kreta svečią palydėjo į specialiai paruoštą kambarį. Stovėdama tarpduryje, meili šeimininkė pakvietė *messere* Džirolamą di Benedetą įeiti ir, prieš palikdama jį vieną su mažyle, mandagiai patarė:

– Mėgaukitės, bet pasistenkite jos neskriausti.

Kai *messere* Džirolamas di Benedetas pamatė mažą Niną, jo akys nušvito. Regėtas sapnas išsipildė – visiškai nuoga mergaitė gulėjo ant pilvo. Pirmiausia *messere* švelniai paplekšnojo per jos sėdmenis ir savo krumpliuotais seniokiškais pirštais perbraukė per putlias šlaunis. Ant mažos nugarytės nutįso seilė. Skubiai ištrynė ją delnu. Nina nerodė jokio priešiškumo ir net meiliai nusišypsojo, kai senis, apimtas ekstazės, pasisodino ją ant kelių. Jau daugel metų *messere* Džirolamas di Benedetas negalėjo pasigirti savo pasididžiavimu: varpa nekilo ir ilgesingai netvilkčiojo. Išvydus mažylę Niną, įvyko tikras stebuklas. Tiesa, tai nebuvo viena iš tų erekcijų, kuria jis būtų galėjęs didžiuotis jaunystėje, bet vis dėlto truputis daug geriau nei nieko. Paėmė mergaitę už pažastų, pakėlė ir pasodino sėdmenimis ant varpos, kuri vis dar kukliai kyšojo iš vilnonio apsiausto. Seniai buvo patyręs tokį susijaudinimą. Nina, pastebėjusi iškilumą, lyg katė pasitrynė užpakaliuku, o tai senį dar labiau įkaitino. Jis nekantriai praskleidė apsiaustą, suėmė varpą ir parodė mergaitei. Nina smalsiai apžiūrėjo kažkokį keistą violetinį daikčiuką, kurį tampė senis, ir staiga ištiesė savo delnukus. Ninos rankutė buvo tokia maža, kad negalėjo apglėbti net pusės varpos galvutės.

– Gal norite pabučiuoti mano draugužį? – paklausė senis.

Niną pralinksmino tai, kaip „jos“ klientas pavadino šitą daiktą. Mažylė šyptelėjo, o seniui tai atrodė labai gašlu. Taip,

būtent gašlu – šis žodis tiko geriausiai. Dar niekad anksčiau jokia maža mergaitė neturėjo panašaus geidulingumo. Iš tikrųjų, jei neprašytas svečias netyčia būtų išvydęs šitą sceną, būtų pagalvojęs, kad mergaitė užsiima „senių suvedžiojimu". Kaip Džirolamas di Benedetas prašė, taip Nina padarė: prikišo lūpas prie kliento galo – dabar jis buvo kietas ir stačias, tiesą pasakius, kietesnis ir statesnis nei jo jaunystės metais, – pabučiavo jį taip, kaip žindyvė Oliva ją buvo išmokiusi bučiuoti donos Sidonos skruostus, nors mažylė visuomet tam priešindavosi. Lyg suaugusi moteris Nina užsimerkė ir lūpomis palietė galvutę. Senis sėdėjo išsproginęs akis ir ėmė drebėti it lapas. Lyg vietoj krūties pieno būtų buvusi maitinta varpos pienu – *fellatio* meno ją niekas nemokė, – Nina išsižiojo tiek, kiek galėjo, ir susigrūdo visą galvutę. Senis negalėjo patikėti savo akimis.

– Maža kekšė, – sušnibždėjo jis, – maža septynių kekšių kartų išpera.

Kol jis kalbėjo, mergaitė savo didelėmis žaliomis akimis su ilgomis ir tankiomis blakstienomis žiūrėjo į jį ir vis giliau į burną kišo varpą. Staiga Nina pajuto traukulius to, ką buvo apžiojusi. Kaip tik tą akimirką iš visų jėgų sukando dantis ir krito nuo lovos. Keletą minučių Nina pakibo ore, dantimis laikydamasi už senio varpos, kol galų gale atkąstas gabalas nutrūko. *Messere* Džirolamas di Benedetas iš pradžių nieko nesuprato, paskui pamatė kraują, trykštantį iš jo organo galo. Tik tuomet lyg per rūką išvydo, kad galvutės jau nėra. Mažylė žvelgė angeliškai šypsodamasi ir kramtė mėsos gabalą. Jos akyse šokinėjo pasitenkinimo kibirkštėlės. Ji smalsiai stebėjo senio piešiamą parabolę, kai šis aukštielninkas dribo ant grindų. Kojos, lyg įtemptos burlaivio virvės, tysojo ant lovos kaip V raidė, – tai Ninai pasirodė itin grakščiai.

Praėjus sutartam laikui, madona Kreta pravėrė durų langelį ir tyliai pasakė:

– Laikas baigėsi, *messere*, tikiuosi, kad mergaitės nenuskriaudėte.

Įėjusi į kambarį, madona Kreta užkliuvo už kliento lavono, suklupo, nespėjusi įsitverti kokio daikto, paslydo ir žlegtelėjo į kraujo balą šalia negyvėlio. Nina, sėdėdama kambario kamputyje, vis dar čiaumojo mėsgalį ir atrodė patenkinta savo darbo pradžia. Nusišypsojo madonai Kretai lyg klausdama: „Ar patenkinta? Ar taip privalau užsidirbti duonos kąsnį?“

Tą dieną Nina Sofija buvo žiauriai išplakta.

KŪRĖJAS

I

Apimta siaubo, madona Kreta įsuko *messere* Džirolamo di Benedeto lavoną į drobę, pačiupo mergaitę ir įsėdo į mažą gondolą. Sumokėjusi apvalią sumelę už tylėjimą apstulbusiam gondolininkui, palyginti ramioje Didžiojo kanalo vietoje už borto išstūmė mirusio kastrato kūną ir mergaitę.

Likimas lėmė taip, kad išsekęs Ninos Sofijos kūnelis buvo išmestas San Benedeto krantinėje, būtent toje prieplaukoje, kuri ėjo tiesiai į kiemą mokyklos, kurią prieš trisdešimt metų įkūrė Masimas Troljis.

Masimas Troljis buvo *fattore delle puttanne*[13], labiausiai gerbiamas ir įtakingiausias visoje Europoje. Tiesą pasakius, jis pirkdavo, parduodavo ir vogdavo ne mažiau kaip bet kuris kitas prekiautojas. Bet tai buvo tik ilgo ir stropaus darbo pradžia, pirma brangaus ir, suprantama, labai pelningo verslo grandis. Jis buvo žymus pedagogas, gašliausio pederasto ir subtilaus mokytojo derinys.

Il fatorre, tėvas – kai kurie jį taip vadino, – buvo prestižiškiausios *Scuola di Puttane*[14] įkūrėjas, žymiausios Venecijos kekšių genties tėvas, jei galima būtų taip pavadinti, ir Lenos Grifos, ir visų tų kurtizanių, kurios puošė Medičių svitą, kurios

[13] Prostitučių (kekšių) tėvas *(vert. past.)*.
[14] *Scuola di Puttane*. Venecija, 1539 *(aut. past.)*.

pavergė monarchų ir arkivyskupų širdis, tėvas. Visų tų kekšių, kurių garbei statė prašmatniausius rūmus Venecijoje.

Nė viena valdovė, palyginti su mažiausiai išsilavinusia Masimo Troljo kekše, negaudavo tokio išsilavinimo. Jaunesnės, kaip mažylė Nina Sofija, būdavo labiausiai prižiūrimos. Madonos, vyriausios prostitutės, privalėjo auklėti ir auginti mažiausias mergaites. Jos maudydavo jas vilkės piene, – dėl siautusių užkrečiamųjų ligų vanduo buvo uždraustas, – be to, Masimas Troljis buvo įsitikinęs, kad vilkės pienas pagreitindavo brendimą ir atitolindavo senatvę. Mergaičių odą ištrindavo kumelės seilėmis, kad kūnas būtų stangrus, ir vieną kartą per savaitę jos turėdavo miegoti kiaulidėje, kad įprastų, išmoktų pakęsti visokius, net šlykščiausius kvapus ir nemaloniausias draugijas.

Masimas Troljis buvo „Kurtizanių mokyklos“, 715 aforizmų, padalytų į septynias knygas, autorius, – be jokios abejonės, ją parašyti įkvėpė Hipokrato „Aforizmai“[15]. Be kitų teiginių, joje buvo rašoma, kad geriausios ir lojaliausios kekšės būdavo mergaitės, gimusios iš:

1. dailidės ir melžėjos; 2. medžiotojo ir mongoloidės, geriausia kinės; 3. jūreivio ir siuvinėtojos.

Jis dar tvirtino, kad *„viena moteris gali turėti vaiką net nuo septynių vyrų, kurių sėklų sultys susilieja gimdoje, o tai priklauso nuo kiekvieno tėvo sėklos atsparumo“.*

„Būti kekšių Kūrėju – subtilus menas, gerokai subtilesnis už kvepalų kūrėjo ar net alchemiko meną; kaip ir pastarieji, mes jungiame kilmingiausias ir menkavertiškiausias, antagonistiškiausias ir harmoniškiausias sudedamąsias dalis.“

[15]„Kurtizanių mokyklos“ struktūra visiškai atitinka Hipokrato „Aforizmų“ struktūrą. Kaip ir pastarąją, ją sudaro vienodas aforizmų skaičius kiekvienoje knygoje. Kita vertus, veikiausiai sąmoningai stilius labai panašus į Hipokrato stilių *(aut. past.)*.

Masimas Troljis rodė ypatingą dėmesį mergaitei, kurią pats dangus jam pasiuntė. Kad nekiltų jokių abejonių, jog ji buvo jo globotinė, nusegė seną apyrankę ir užmovė kitą – iš aukso ir rubinų; joje išraižė ir naują vardą: Mona Sofija. Labai retai jis matė panašaus būdo mergaitę, ne pagal amžių protingą ir apdovanotą tokiu išskirtiniu nepakartojamu grožiu. Vaikiškame Monos Sofijos kūne kerojo visų kekšių savybės, tikras, grynas prostitučių antpilas. Be abejo, Mona Sofija turėjo du didelius ir, žinoma, paslaptingus trūkumus, su kuriais kovoti privalo kiekvienas kekšių mokytojas, – meilę ir malonumą. Niekuomet anksčiau Masimas Troljis nematė tokios nepaaiškinamos begalinės neapykantos, kokios jam nešykštėjo mažylė. Jis nerimastavo ne dėl to, kad jis pats buvo šio jausmo objektas, o dėl to, kad, tą jis žinojo iš patirties ir tai patvirtino IX aforizmas, *„kuo moteris labiau linkusi nekęsti, tuo labiau yra linkusi mylėti“*. Kitas jo rūpestis buvo visiškas skausmo nejautimas, jis netgi įtarė, kad Monos Sofijos bejausmiškumas – tai kaukė, po kuria slėpėsi liūdesys. Kuo didesnį skausmą jautė Mona Sofija, tuo didesnį pasitenkinimą jis jai suteikdavo. Ir galų gale pradinis kekšės auklėjimas skirtas tam, kad uždraustų meilę ir malonumus. Šitą darbą atlikdavo ilgai ir kantriai ne tam, kad vieną dieną – kaip jau nutiko ne kartą, – nedėkingoji išeitų, įsimylėjusi kokį nors vyriškį. Be kitų aforizmų, Masimas Troljis rašė:

· *Suvedžioti daug sunkiau nei auklėti.*

· *Daug lengviau vieną dorovinę sistemą pakeisti kita, nei iš žmogaus atimti jo moralę.*

· *Lavinimas, remiantis dorovės pavyzdžiais, padeda formuoti kurtizanę.*

· *Kaip ir filosofas, kurtizanių mokytojas privalo būti moralės skleidėjas.*

· *Monarchui daug parankesnis kurtizanių egzistavimas dėl pinigų, nei dėl malonumų.*

Visą savo teoriją Masimas Troljis pagrindė helenizmo kanonais. Akivaizdu, kad jo parašyti aforizmai ir praktika labai panėšėjo į Aristotelio „Metafizikoje" dėstomus dalykus. Aristoteliškas buvo jo požiūris į moterį ir į vyrą, aristoteliška, be jokios abejonės, buvo jo nuomonė apie dauginimąsi. Jis taip pat rėmėsi Aristoteliu, bandydamas aiškinti, kokiu būdu *„vyras savo prigimtimi turi būti naudingas moteriai"*. Knygos skyriuje „Apie siaubingą moters būdą" rašo: *„Kaip teigė Aristotelis, vyro sperma yra esmė, esminė potencija, kuri perduoda galimybę sukurti naują gyvybę. Vyro sėkloje slypi dvasia, forma, asmenybė, t. y. kinesis, tai, kas daiktą paverčia gyva materija. Galų gale vyras yra tas, kuris daiktui įkvepia dvasią. Sėkla turi judesį, kurį jai perduoda tėvas, sėkla prilygsta idėjos, kuri priklauso tėvui, įgyvendinimui, bet neketina perduoti materijos. Susiklosčius idealioms sąlygoms, būsimas kūrinys ir tėvas bus visiškai tapatūs. Moteris tesuteiks materialų peną savo krauju, kūniškumu ir materija, kuri sensta, pūva ir miršta. Dvasios esmė visad yra vyriška. Kaip sakė Mokytojas, visais atvejais mergaičių gimimas yra tėvo silpnumo rezultatas dėl ligos, senatvės ar per ankstyvo sėklos išsiveržimo.*

Moteris visada teikia materiją, o vyras – kūrybinę pradžią; iš tikrųjų mes tai suvokiame kaip kiekvieno atliekamą funkciją, t. y. būti patele arba patinu. Taip pat būtina, kad patelė duotų kūną, tam tikrą materijos kiekį, bet šito visai nereikia patinui: neprivalu, kad kuriami produktai turėtų juos kuriančius instrumentus, kad turėtų tarpininką, kuris juos daro".

Tai nėra vienintelė Masimo Troljo sąvoka apie pastojimą, be to, jis, visada remdamasis Aristotelio išmintimi, rašė apie gyvos

būtybės genealogiją: „Sėkloje glūdi galimybės forma“[16]. Sėkla nėra besiformuojančio vaisiaus dalis, dailidė objektui, kurį kuria apdorodamas medį, neperduoda jokios dalelės, jokia sėklos dalelė negali kištis į embriono kūrimą. Patvirtindamas teiginį pateikia pavyzdį: *„Muzika nėra instrumentas, o instrumentas – muzika. Bet visi žino, kad muzika atitinka numatytą autoriaus idėją“.*

Taigi prieita prie esminės Masimo Troljo teorijos išvados: nuosavybė, tėvo valdžia, teisė paveldėti dalį kūrėjo, autoriaus nuomone, – tai tėvo palikimas. Aišku, kad tai buvo ne Aristotelio įtaka, o graikų teisės patvirtinimas.

Teorijoje moteris apibūdinama kaip paprasčiausia liekana, kurios esmė – kas mėnesį išsiliejantis kraujas: nevalytas, negrynas, neperdirbtas, inertinis ir amorfinis skystis, bet, be jokios abejonės, įkvėptas savo silpno tėvo dvasios, *kinesis*. Taigi šis paskutinis aristoteliškas pareiškimas paaiškina moterų produkcijos metodus ir būdą.

Mona Sofija buvo gražiausia ir greičiausiai subrendusi Masimo Troljo auklėtinė, kuri nesibodėdama rodė labai ankstyvą potraukį amatui. Skleidė jos amžiaus mergaitėms nebūdingą geismingumą. Kai Monai Sofijai sukako šešeri metai, Masimas Troljis nusprendė, kad mergaitė jau gali pradėti antrą lavinimosi pakopą.

Nuo pat mažumės mokyklos globotinės gaudavo religinį išsilavinimą, jas mokė senovės mitologijos, be abejo, mokė skaityti ir rašyti ne tik itališkai, bet ir graikiškai bei lotyniškai. Mokykla buvo geriausia renesansinė institucija, tokia pat prestiži-

[16] Aristotelis. *Metafizika.* VII, 9, 1034 b *(aut. past.).*

nė, kaip ir dauguma meno mokyklų Italijoje. Tiesą sakant, ją rėmė net miesto valdžia, o kiekviena iš jos auklėtinių tapdavo valstybės tarnautoja.

Mona be galo mėgo klausytis istorijų, kurias jai pasakodavo Filipa, jos auklėtoja. Kiekvieną kartą klausydama, kaip banginis praryja Joną, akiplėšiškai išplėsdavo akis ir grūmodavo Filipai, kad šioji praleistų nereikalingas pasakojimo smulkmenas ir kuo greičiau pasakytų, koks likimas ištiks herojų.

Viskas būdavo puiku iki tos akimirkos, kai Filipa pradėdavo vardinti visas kaltes. Mona atkakliai neigė prisidėjusi prie Jėzaus Kristaus, mūsų Viešpaties, nukryžiavimo, negalėjo pakęsti kaltinimų, kad Jis mirė dėl jos. Beje, kas gi buvo ji? Kokią įtaką ji galėjo turėti, kaip jos nereikšmingas egzistavimas galėjo paveikti ne kieno kito, o paties Išganytojo likimą?

Lygiai taip pat ji nusprendė esanti nekalta ir neigė prisidėjusi prie Ievos, kurios, kita vertus, niekados nematė ir nepažino, nuodėmių. Žinoma, nors ir nenoromis Mona Sofija be didelio įsitikinimo imdavo linkčioti galvą tam, kad tik galėtų išvengti skardaus Filipos rėkimo. Ji gebėdavo iškęsti viską, išskyrus tą riksmą, nuo kurio sproginėdavo ausų būgneliai.

II

Mona Sofija, Masimo Troljo pastangomis, o galbūt nepaisydama jo troškimų, tapo subtiliausiu mokytojo kūriniu. Dešimt metų trukęs lavinimas ir nuoširdus rūpestis davė vaisių: Mona Sofija pripažinta gražiausia Venecijos moterimi. Kūrėjas buvo kantrus. Kai jo auklėtinė sulaukė trylikos metų, pranešė, kad pradžios metas atėjo. Visuomenei Moną pristatė per šventę, kurią

kasmet savo namuose rengdavo Masimas Troljis. Tai buvo nepaprastai jaudinanti ceremonija: kiekvienai iš kurtizanių mokyklos absolvenčių vienas iš garbingų Respublikos veikėjų įteikdavo įsaką, kuriuo ji būdavo skiriama valstybės tarnautoja. Ištarus Monos Sofijos vardą, salė nuščiuvo iš pagarbos ir nuostabos. Palyginti su šia moterimi, kuri ką tik įžengė į salę, Medičių Venera buvo tik kaimietė.

Iš visos Europos į mokyklą atvykdavo žymūs ponai ir iššvaistydavo įspūdingas sumas. Mažiau nei per šešis mėnesius Masimas Troljis atgavo viską iki paskutinio dukato, ką buvo išleidęs. Jau pirmais metais auklėtinė net penkis kartus padidino kurtizanių kūrėjo pelną. Monos Sofijos kūnas Masimą Troljį praturtino... dviem tūkstančiais dukatų!

LAISVĖ

Antrais metais Mona Sofija atėjo į ištaigingą Masimo Troljo *scriptorium*[17]. Kūrėjas kaip tik tvarkė mokyklos apskaitą, pasilenkęs virš storo sąsiuvinio auksine nugarėle.

– Atėjau paskelbti savo laisvę, – net nepasisveikinusi pareiškė Mona Sofija.

Masimas Troljis pakėlė akis nuo sąsiuvinio. Aiškiai išgirdo sakinį, bet jo nesuprato, lyg jo pašnekovė būtų kalbėjusi jam nesuprantama kalba.

– Čia jums palieku dokumentą, kuris mane išlaisvina iš jūsų globos, – pasakė ir ištiesė pergamentą, išmargintą raudonu rašalu. – Nesikelkite, nebūtina vargintis, tik reikia čia pasirašyti, – pridūrė Mona Sofija, padėdama dokumentą ant savo mokytojo stalo.

Masimas Troljis ėmė garsiai kvatotis. Per visą ilgą gyvenimą jis dar negirdėjo panašaus prašymo – jei taip galima būtų pavadinti jo auklėtinės reikalavimą, – tokio akiplėšiškumo. Taip, tikra tiesa, ne kartą kankinosi dėl pabėgusių nedėkingų mokinių. Ne kartą baudė sugautas pabėgėles – dažniausiai nupjaudavo kojos pirštą, – taip stengėsi, kad nepasklistų blogas užkratas. Bet kad pati globotinė įsiveržtų į jo kambarius ir reikalautų panašių dalykų... Nematytas įžūlumas, visiška beprotybė!

[17] Kabinetas *(vert. past.)*.

– Primenu, kad mokykla turi savo taisykles ir normas, – pradėjo aiškinti Masimas Troljis, šiltai tėviškai šypsodamasis. – Taigi dėl to...

Neleidusi mokytojui baigti sakinį, Mona Sofija išsitraukė durklą aukso ašmenimis ir prikišo aštrų smaigalį prie savo krūtinės. Tada labai ramiai tarė:

– Mano kūnas jums su kaupu sumokėjo už lavinimą, kurį man davėte, ir, jei sutiksite mane išklausyti, būsiu jums dėkinga. Aš jus ne tik gerbiu, bet ir garbinu, o dabar reikalauju, kad grąžintumėte tai, kas man priklauso – mano kūną.

Masimas Troljis iš pradžių išbalo, o paskui išraudo iš įtūžio. Bandydamas tvardytis prabilo:

– Mirusi tu niekam nereikalinga. Galiu, jei taip nori, pasirašyti tą popierių, bet kodėl tu manai, kad aš nesusigrąžinsiu tai, kas pagal įstatymą man priklauso? O tu gi mano bausmes žinai.

Mona Sofija nusišypsojo.

– Neišdrįsite žaloti mano kūną. Aš esu jūsų kūrinys. Bet nemanykite, kad esu nedėkinga. Perskaitęs mano dokumentą, pamatysite, kad jus menu geruoju ir nieko nepamiršau; jums atiduosiu dešimtadalį viso to, ką uždirbsiu savo kūnu, ir tol, kol vienas iš mudviejų mirs. Privalote pasirinkti: arba dešimta dalis, arba nieko, – pasakė ir akimirksniu spustelėjo durklą taip, kad keli kraujo lašai iš krūtinės nuriedėtų ant pilvo.

Masimas Troljis į rašalinę įmerkė plunksną ir pasirašė pergamentą. Mona Sofija atsiklaupė ir pabučiavo savo mokytojo ranką, o paskui visiems laikams paliko mokyklą.

Likęs vienas savo kabinete, Masimas Troljis gailiai verkė.

Verkė kaip vaikas.

Verkė kaip tėvas.

MATĖJAS KOLONAS SUSIPAŽĮSTA SU MONA SOFIJA

I

Lankydamasis Venecijoje 1557 metų rudenį, anatomas susipažino su Mona Sofija. Buvo rūmuose vieno svetingo kunigaikščio, kuris savo vardadienio proga surengė pobūvį. Mona Sofija suaugo ir tapo patyrusia moterimi. Jai buvo penkiolika.

Galbūt dėl Leonardo da Vinčio teiginių, o gal dėl to, kad jis nesuprato, kodėl vyrai gėdijasi savo vyriškumo ir „slepia savo lytį, užuot su visu iškilmingumu jį dabinę kaip kokį valdovą“, anais metais tarp vyrų paplito mada rodyti ir prašmatniai puošti genitalijas. Beveik visi pakviesti svečiai, išskyrus senius, mūvėjo šviesias trumpas kelnes, kurios, liemenį ir kirkšnis suveržus diržu, jų savininkams leido puikuotis savo lytinėmis grožybėmis. Tie, kurie turėjo pakankamai priežasčių dėkoti Kūrėjui, šią madą priėmė su džiaugsmu, o tie, kurie neturėjo kuo pasigirti, griebėsi įvairiausių gudrybių, kad tik galėtų nesigėdydami žengti koja kojon su mada ir neatrodytų gamtos nuskriausti. „Mauro rūsyje“ pardavinėjo dirbtinius antdėlius, kurie būdavo tvirtinami po kelnėmis ir pritaikyti būtent tam, kad nuskriausti vyrai atrodytų puikiau. Tarp daugybės papuošalų – nuo akmenukų ornamentais įremintų „valdovų“ iki įspūdingų perlų vėrinių – būdavo ir diržų su keturiais penkiais varpeliais, kurie skambėdami įkvėpdavo pasitikėjimo „jo didenybei“. Iš varpelių tilindžiavimo damos sužinodavo, kuri iš jų būdavo trokštamiausia.

Ši šventė niekuo nesiskyrė nuo kitų pokylių: pirmiausia šoko „bučinio“ šokį, kuris neturėjo jokių taisyklių, visi judėjo taip, kaip norėjo. Galiojo tik viena sąlyga: išskiriamos arba kuriamos poros privalėjo pasibučiuoti.

Matėjas Kolonas nemėgo šokių ir stovėjo nuošalėje, tolėliau nuo šokių aikštelės. Nors buvo jaunas vyras, vilkėjo tradicinį apsiaustą, kuris jam teikė solidumo ir išskyrė iš demonstruojamų vyriškų genitalijų gausybės. Ir, suprantama, dar daugiau moterų žvilgsnių krypo į jį, o ne į savo didingomis autentiškomis ar dirbtinėmis varpinėmis besipuikuojančius dabitas.

Įpusėjus pokyliui, pasirodė Mona Sofija. Jos pristatyti nereikėjo. Du tarnai maurai neštuvus pastatė prie pat salės durų. Iki to laiko trys ar keturios moterys traukė visų kavalierių dėmesį, o dabar, pasirodžius naujai viešniai, net žaviausia iš jų pasijuto šluba, pakumpusi ar kuprota. Mona Sofija turėjo didingą stotą. Vilkėjo šilkinę suknią, apnuoginusią jos nugarą iki klubų. Per šilką išryškėjo tobulas kūnas. Itin gili iškirptė neslėpė ne tik dailių krūtų, kurios su kiekvienu žingsniu lingavo, bet ir kietų spenelių. Kaktos vidury ritmiškai suposi smaragdas, puošęs diademą ir turėjęs nublankti, palyginus su jos žalių akių spindesiu.

Moną Sofiją sutiko tikras varpų gaudesys, kurį kėlė šimtais varpelių pasidabinę vyrai.

II

Stovėdamas tolimiausiame salės kampe, Matėjas Kolonas matė naują viešnią ir negalėjo atsispirti jos grožiui. Anatomas įsidrąsino, nutraukė pokalbį su į hipochondriją linkusia dama, kurios draugijos niekaip negalėjo atsikratyti.

Moną Sofiją pasitiko svetingas šeimininkas, kuris tuoj pat įsuko ją į bučinio šokį. Vadovaudamasis šokio taisyklėmis, vyriškis privalėjo bučiniu pakviesti damą, o ši, pašokusi kelias nesudėtingas figūras, turėjo keisti kavalierių ir taip toliau. Nekyla net abejonių, kad šitas šokis skirtas viliojimui. Nė vienu iš vyriškių nesusidomėjusi dama turėjo teisę šokiui kviesti vedusį vyrą ir, priešingai, pasirinkusi vienišą vyrą, atskleisdavo savo ketinimus. Kita vertus, griežtokos taisyklės galiojo bučiniui: lūpomis vos paliesdavusi vyriškio skruostą dama tarsi sakydavo, kad norinti tik pašokti ir truputį pasilinksminti, efektingas ir skambus bučinys reiškė rimtus ketinimus, pavyzdžiui, vedybas, o aistringas pabučiavimas būdavo iškalbingiausias – šitaip dama atskleisdavo gašlius savo troškimus: tai buvo tiesus ir paprastas kvietimas seksui.

Mona Sofija šoko rytietiškai, abi rankas įrėmusi į liemenį ir judindama klubus. Visi su didžiausiu nekantrumu laukė tos akimirkos, kai ji privalės išsirinkti naują kavalierių. Dėl šios priežasties jaunuoliai rungėsi dėl vietos pirmose eilėse ir be jokios gėdos demonstravo savo didingus išdailintus iškilumus. Be abejo, visai kitomis aplinkybėmis Mona Sofija pažino ne vieną iš šių jaunuolių tokius, kokie jie atėjo į šį pasaulį: be jokių pagražinimų, be dabar demonstruojamų ir nežinia iš kur atsiradusių vyriškumų. Pažvelgusi į kiekvieną, kuris tikėjosi būti išrinktas, ėjo prie vieno ir staiga, kai jau atrodė apsisprendusi, apsisuko ir patraukė prie kito kavalieriaus, kurį netrukus irgi nuvylė. Nesustodama judėjo toliau. Skambant liutnios garsams, Mona Sofija sukosi tarp įsiaudrinusių mergišių ir galiausiai nusiyrė į kitą salės galą. Netikėtai Matėjas Kolonas išvydo Monos krūtis, virpančias virš iškirptės krašto, ir spenelius, kviečiančius jį. Mona Sofija ryžtingai priėjo prie anatomo. Kitomis aplinkybėmis Matėjas Kolonas būtų susigėdęs, bet dabar, matydamas šitaip artė-

jančią moterį, kokios jis kaip gyvas nebuvo matęs, negalėjo šalin nuvyti minties, kad šioje salėje esanti tik ji viena. Be abejo, jis girdėjo klegesį ir liutnių muziką, matė svečių minią. Jautėsi lygiai taip, kaip pelytė, regėdama gyvatę. Negalėjo, net jei būtų norėjęs, žiūrėti į nieką kitą, išskyrus tas žalias akis, kurių švytėjimas nustelbė net smaragdo blyksėjimą. Mona Sofija lūpomis palietė anatomo lūpas – jis pajuto mėtos ir rožių vandens aromatą, – staiga, lyg karštas vienadienis vėjas, akimirksniu, nespėjo net susivokti, liežuvio galiukas nutvilkė jo lūpas. Taip, juto trumpą Monos Sofijos liežuvio glamonę, taip, šoko, tiesa, nesutriko. Buvo galantiškas. Net sugebėjo nuslėpti tai, kad nuo šios akimirkos ir iki savo mirties negalės išsižadėti mėtos ir rožių vandens aromato, šito karšto vienadienio vėjo, paslaptingų žalių akių akivaro. Šoko. Niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kad šis rimtas šokantis vyras ką tik susirgo nepagydoma, mirtina liga, tapo gyvatės auka, į kurios kraują iš lėto skverbiasi nuodai. Anatomas šoko.

Visuomet, iki paskutinio atodūsio, prisimins, kaip šoko pakerėtas tų klastingų akių, iki mirties prisimins lyg didelę bažnytinę šventę, kaip slėpdamiesi bėgo koridoriais, sodais ir galerijomis, kaip viename tolimame rūmų kambaryje, kur tesigirdėjo duslūs liutnių garsai, bučiavo rausvus spenelius, kietus it perlai ir stangresnius už gėlės žiedlapį. Iki paskutinės gyvenimo dienos prisimins tai kaip prakeikimą, prisimins jos karštą it ugnis balsą, jos svilinantį lyg pragaro ugnis liežuvį. Iki savo galo prisimins, kaip jis, tartum pasninkautojas, atstumiantis net leidžiamą maistą, kad galėtų pratęsti pasninką, tesėjo susilaikymo įžadą. Užuot pasinėręs į malonumų jūrą, pasitaisė apsiaustą ir tarė:

– Noriu nutapyti jūsų portretą.

Tartum iš sudužusio laivo išsigelbėjęs žmogus, kuris horizonte boluojančius debesis laiko sausuma, pamanė, kad šitose žaliose primerktose akyse jis išvydo meilę. Bet tai tebuvo debesys.

– Noriu nutapyti jūsų portretą, – pakartojo sumišęs iš susijaudinimo.

Jis patikėjo, kad šiose gyvatės akyse regi aistrą. Mona Sofija jį pabučiavo su begaliniu švelnumu.

– Galite mane aplankyti, kada panorėjęs, – pasakė ir labai tyliai pridūrė: – Ateikite rytoj pat.

Anatomas matė, kaip ji pasitaisė suknelę, kaip paskutiniam pabučiavimui atkišo savo kietus spenelius, kaip ant kulnų apsisuko ir žengė durų link. Tada jis išgirdo, kaip prieš išnykdama tarpduryje tarė:

– Ateikite rytoj, aš jūsų lauksiu.

Tai buvo vien debesys.

III

Kitą dieną, lygiai penktą valandą vakaro, Matėjas Kolonas pakilo septyniais laipteliais, vedančiais į „Raudonojo Fauno“ bordelio kiemą. Ant nugaros nešėsi kelioninį molbertą, vienoje rankoje laikė drobę, po dešine pažastimi spaudė paletę, o prie apsiausto diržo kybojo siauras kapšelis, prikimštas dažų. Ėjo taip apsikrovęs, kad vos nenuvertė viešnamio valdytojos.

Matėjas Kolonas, įėjęs į Monos Sofijos kambarį, išvydo ją užsivilkusią permatomą nėriniuotą rūbą, stovinčią prieš veidrodį ir pinančią kasas. Anatomas, sustingęs su visu savo nešuliu, veidrodyje matė tas akis, kuriose vakar tarėsi regįs meilę. Štai jos, dabar jos priklauso tik jam, tik jo akims. Krenkštelėjo pranešdamas apie savo buvimą.

Net nepasukusi galvos, Mona Sofija rankos mostu pakvietė užeiti.

– Atėjau nutapyti jūsų portretą.

Net nepažvelgusi, Mona Sofija pareiškė:

– Tai, ką jūs veiksite vizito metu, man visiškai nerūpi, – ir iš karto pridūrė: – Beje, jei to nežinote, tarifas – dešimt dukatų.

– Ar mane prisimenate? – nedrąsiai sulemeno Matėjas Kolonas.

– Jei galėčiau pamatyti jūsų veidą... – pasakė nežinomam savo pašnekovui, kurio veidą dabar slėpė atsinešta drobė.

Anatomas visus savo daiktus sudėjo ant grindų. Mona Sofija ėmė jį tyrinėti veidrodyje.

– Nemanau, kad jus kada nors anksčiau būčiau mačiusi, – tarė abejodama ir pakartojo: – Dešimt dukatų.

Matėjas Kolonas ant naktinio stalelio padėjo dešimt dukatų, drobę išskleidė ir užtraukė ant molberto. Tada iš maišo, kuris kabojo prie diržo, išėmė dažus, paruošė teptukus ir, neprataręs nė žodžio, pradėjo piešti portretą, kurį ketino pavadinti „Įsimylėjusi moteris“.

IV

Kasdien, kai mechaninės bokšto laikrodžio figūros mušdavo penkias, Matėjas Kolonas kildavo septyniais laipteliais, vedusiais į Bočari gatvės bordelio vidinį kiemelį, įeidavo į Monos Sofijos kambarį, ant naktinio stalelio dėdavo dešimt dukatų ir, tvirtindamas drobę, net nenusivilkęs apsiausto, sakydavo Monai, kad ją mylįs ir kad, net jeigu ji nenorinti šito pripažinti, galįs įžvelgti meilę jos akyse. Potėpis po potėpio piešdamas portretą, maldavo palikti šį viešnamį ir vykti su juo į kitą Veldo kalno pusę, į Paduvą. Kalbėjo, kad, jai tik panorėjus, esąs pasirengęs palikti

savo skliautinę galeriją. Ir Mona, gulėdama nuoga ant lovos kietais it migdolai ir švelniais it frezijos žiedlapiai speneliais, neatitraukdama akių žiūrėjo į bokšto laikrodį ir laukė, kada galų gale pasigirs dūžiai. Tik nuskambėjus pirmam laikrodžio dūžiui, ji pažvelgdavo į šį vyriškį kupinomis piktdžiugos akimis.

– Tavo laikas baigėsi, – sakydavo ir eidavo prie tualetinio stalelio.

Ir kiekvieną dieną, penktą valandą vakaro, kai šventojo Teodoro ir sparnuotojo liūto kolonų metami šešėliai susiliedavo į vientisą juostą ir kirsdavo Šventojo Morkaus aikštę, anatomas ateidavo į bordelį su savo molbertu, drobe ir dažais, ant naktinio stalelio dėdavo dešimt dukatų ir net nenusirengdavo apsiausto. Paletėje maišydamas dažus, jis sakydavo, kad ją mylįs ir kad, net jeigu ji to nežinanti, mokąs žvilgsnyje atpažinti meilę. Sakydavo, kad net Dievo rankos negalėtų sukurti tokio grožio ir kad, jei bordelio valdytoja nesutiksianti palaiminti jų santuokos, išpirksiąs ją, atiduosiąs visus turėtus pinigus. Kalbėdavo, kad šį negarbingą viešnamį paliksianti ir kad abu kartu vyksią į jo gimtuosius namus Kremonoje. Ir Mona Sofija, kuri, atrodė, jo negirdėjo, glostė savo švelnias, stangrias, lyg iš medžio nutekintas šlaunis ir laukė, kad nuskambėtų pirmas iš šešių laikrodžio dūžių. Tai reikš, kad jos kliento laikas baigėsi.

Kasdieną, lygiai penktą valandą vakaro, kai kanalo vandenys imdavo skalauti laiptus, Matėjas Kolonas ateidavo į Bočari gatvės bordelį, esantį šalia Švenčiausiosios Trejybės bažnyčios, ir, net nenusimetęs beretės, kuri dengė jo viršugalvį, ant naktinio stalelio padėdavo dešimt dukatų ir, tvirtindamas drobę, sakydavo, kad ją mylįs, kad jie pabėgsią į kitą Veldo kalno pusę arba, jei reikėsią, į kitą Viduržemio jūros krantą. Ir Mona, ciniškai užsisklendusi savyje, piktdžiugiškai tylėdama, taisydavo

kasą, glamonėdavo spenelius ir nė kiek nesidomėdavo, kaip piešiamas portretas. Nežiūrėdama į nieką, išskyrus bokšto laikrodį, laukdavo, kad galų gale pasigirstų pirmas dūžis ir ji galėtų ištarti tuos vienintelius žodžius:

– Tavo laikas baigėsi.

Ir kiekvieną dieną, penktą valandą vakaro, kai saulė pravėsdavo ir apsiblausdavo, dešimt kartų atsimušdavo į Šventojo Morkaus bazilikos kupolus, anatomas, apsikarstęs nešuliais, palinkęs iš nuoskaudos, nuolankiai dėdavo dešimt dukatų ir kambaryje, kur karčios meilės aromatas maišėsi su aitrių dažų kvapu, jai sakydavo, kad myli, kad pasirengęs atiduoti viską ir išpirkti ją, kad pabėgs į kitą Viduržemio jūros pakrantę, o jei prireiks, – į kitą Atlanto pusę. Ir Mona, nepratardama nė žodžio, glostinėjo papūgą, snūduriuojančią ant jos peties, lyg tame kambaryje nieko daugiau nebūtų, laukė, kada mechaninės bokšto laikrodžio figūros pajudės, ir tuomet krustelėjusi gašlios piktdžiugos kupinomis akimis sakė:

– Tavo laikas baigėsi.

Visą savo laiką, kurį praleido Venecijoje, kiekvieną dieną, lygiai penktą valandą vakaro, anatomas įžengdavo į Bočari gatvės bordelį, esantį šalia Švenčiausiosios Trejybės bažnyčios, ir sakydavo, kad ją myli. Tai truko tol, kol anatomas baigė portretą ir, savaime suprantama, visus savo pinigus. Jo laikas Venecijoje baigėsi.

Pažemintas, sugniuždytas, be skatiko kišenėje, sudaužyta širdimi ir su savo varnu Leonardinu Matėjas Kolonas į Paduvą grįžo turėdamas vienintelį tikslą.

ŽOLELIŲ KELIAS

I

Grįžęs į Paduvą, Matėjas Kolonas daugiausiai laiko praleisdavo užsisklendęs savo skliautinėje galerijoje. Jis išeidavo tik į privalomas mišias ir skaityti paskaitas anatomijos auditorijoje. Slapti vizitai į lavoninę vis retėjo, kol galiausiai visiškai liovėsi. Lavonai jo visai nedomino. Užsidaręs savo skliautinėje galerijoje, neveikė nieko kito, o tik sklaidė senus farmakologijos foliantus, iš kurių kažkada mokėsi. Kai išeidavo į šalia klebonijos augantį mišką, nekreipė dėmesio į Leonardino rodomus šviežiai padvėsusius žvėris. Netikėtai anatomas virto nepavojingu žolėdžiu gyvūnu. Dabar jis tapo vaistininku. Prisikimšdavo maišus įvairiausių žolių, kurias kruopščiai klasifikuodavo, grupuodavo ir vėliau ruošdavo antpilus.

Išnagrinėjo mandragoros ir šunvyšnės, nuodingosios nuokanos ir saliero savybes, nustatė šių augalų poveikį skirtingiems organams. Pasirinkta sritis buvo labai pavojinga, riba, kuri farmaciją skyrė nuo raganavimo, buvo labai menka. Šunvyšnė visuomet traukė tiek medikų, tiek raganių dėmesį. Senovės graikai ją vadino *atropa* – nepalaužiama – ir jai priskyrė savybę arba pratęsti, arba visiems laikams nutraukti gyvenimo siūlą. Italai ją irgi žinojo, ir Florencijos damos šio augalo sultis vartojo vyzdžiams išplėsti ir svajingam žvilgsniui suteikti; dėl to jos laikinai ar nuolat jausdavosi ne tik kaip neregės, bet ir nepaprastai patrauklios. Matėjas Kolonas pažino pavojingos juodosios drig-

nės sukeliamą haliucinacinį poveikį; jos savybės jau buvo aprašytos egiptiečių papirusuose prieš daugiau nei du tūkstančius penkis šimtus metų. Žinoma, jis žinojo, jog Albertas Didysis rašė, kad drignę kerėtojai naudojo dvasioms užkeikti.

Paruošė šimtus nuovirų, kurių formules užrašė kuo tiksliausiai, ir, apsikarstęs įvairiausiais buteliukais, naktimis lankė purviniausius Paduvos bordelius. Matėjas Kolonas užsibrėžė nelabai originalų tikslą: sukurti tokį nuovirą, kuris padėtų užvaldyti kaprizingą moterų valią. Neabejotina, buvo daugybė nuovirų, kuriuos už keletą dukatų paruošti galėjo net raganių mokinys. Be abejo, jis dar buvo sveiko proto. Beje, buvo baigęs farmacijos mokslus. Puikiai išmanė visų augalų savybes, studijavo Paracelso, senovės graikų medikų ir arabų žolininkų darbus.

Jo užrašuose galima perskaityti: *„Geriausia ruošinių efektyvumu įsitikinti vartojant juos oraliniu būdu, t. y. kai jie iš gerklės patenka į virškinamąjį traktą. Įtrynimai į odą taip pat gali duoti rezultatą, bet tai labai darbo imlus procesas, gaunami rezultatai būna daug prastesni ir netvirti. Taip pat galima pasitelkti kitą būdą ir preparatus vartoti per išeinamąją angą, nors šiuo atveju būna sudėtingiau, nes kūnas ne visada ruošinį priima ir gali atsirasti stiprus viduriavimas. Atsižvelgiant į aplinkybes, nuovirus galima garinti ir kvėpuoti garais. Tuomet jų dalelės iš plaučių patenka į kraują. Vis dėlto labiausiai rekomenduotinas vartojimo būdas – oralinis“.*

Visa tai labai puiku, bet kaip prostitutėms duoti išgerti ruošinių, kad jos neatsisakytų? Pats geriausias būdas – itin stiprios koncentracijos nuoviru įtrinti varpą ir per *fellatio* priversti jį patekti į moters kūną.

Padariniai buvo baisūs.

Pirmą kartą Matėjas Kolonas išbandė šunvyšnės ir mandragoros nuovirą, paruoštą lygiomis dalimis. Auka tapo viena garbaus amžiaus *mammola*, sena šliundra vardu Laverda, virš „Mulo“

užeigos esančio viešnamio kekšė. Jai mokėdavo pusę florino ir, tiesą sakant, permokėdavo. Anatomas sumokėjo nesiginčydamas.

Dar prieš apžiodama savo kliento varpą, Laverda gurkštelėjo apkartusio šventinto vyno, turėjusio savybę apsaugoti nuo užkrečiamųjų ligų ir piktųjų dvasių. Anatomas žinojo, kad šis paprotys neturėjo jokio pagrindo, išskyrus prietaringumą, ir neabejojo, kad tai gali neigiamai paveikti bandymo sėkmę. Laverda buvo įgudusi atlikti šią paslaugą; jos burna buvo tam pritaikyta, nes neturėjo nė vieno danties. Taigi organas lengvai galėjo slysti nesusidurdamas su jokiomis kliūtimis ar pasipriešinimu. Pirmą nuoviro poveikio ženklą anatomas pamatė iškart: Laverda sustingo, kilstelėjo ir pažvelgė į anatomą aistringomis akimis – susižavėjimas staiga nurausvino jos skruostus. Iš susijaudinimo Matėjo Kolono širdis ėmė daužytis.

– Manau, kad esu... – pradėjo sakyti Laverda, – manau...

– Įsimylėjusi?..

– ... apsinuodijau, – baigė sakinį Laverda ir tuoj pat išvėmė visą skrandžio turinį ant kliento apsiausto.

Po tokios nesėkmės Matėjas Kolonas paruošė kitą tų pačių žolių antpilą, bet priešingomis dalimis: jei anas nuoviras sukėlė nepaprastą pasibjaurėjimą, tai, logiškai mąstant, sukeitus proporcijas, rezultatas turėtų pakisti. Deja, nuoviras lūkesčių nepateisino.

Kitą savaitę vėl užkopė į antrą aukštą, į viešnamį, iš anksto įsitrynęs nuoviru. Bet rezultatai buvo nemažiau pražūtingi. Antra auka tapo Kalandra, dar jauna kekšė, neseniai pradėjusi šį verslą. Po trumpo alpulio ji atsitokėjo ir su siaubu išvydo pulką piktųjų dvasių, lakstančių po jos miegamąjį ir tupiančių prie anatomo kojų. Šios šiurpios vizijos pamažu išsisklaidė, ir ją apniko nesiliaujantis mistinis kliedesys.

Tada Matėjas Kolonas nusprendė, kad gal geriausiai būtų šunvyšnę pakeisti drigne. Taip ir padarė.

II

Kai Matėjas Kolonas įžengė į smuklę, stojo mirtina tyla. Parapijiečiai, sėdėję arčiausiai durų, ėmė sėlinti lauk ir, atsidūrę gatvėje, apimti siaubo spruko šalin. Su kiekvienu anatomo žingsniu nuolatiniai lankytojai, užleisdami jam kelią, sveikinosi su juo ne iš mandagumo, o iš baimės. Kildamas laiptais, Matėjas Kolonas stabtelėjo, kad atgautų kvapą, ir įsitikino, kad per tą trumpą laiką, kol jis įveikė pirmus trisdešimt laiptelių, užeiga visiškai ištuštėjo. Jis nebematė ir seno smuklės savininko.

Pabeldęs į viešnamio dureles, anapus neišgirdo jokio garso. Jis buvo toks sutrikęs, kad net nepagalvojo apie parapijiečių baimės priežastį. Jau ketino apsisukti ir grįžti, kai suvokė, kad mažos durelės buvo neužrakintos. Nesirengė įeiti be leidimo, bet negalėjo atsikratyti nuojautos, kad paliktas plyšelis kvietė užeiti. Kai Matėjas Kolonas atsargiai įsmuko į vidų, durų vyriai girgžtelėjo labai nesvetingai. Trys žvakės apšvietė patalpą, ir prieblandoje anatomas vos įžiūrėjo figūrą.

– Aš jūsų laukiau, – pasakė figūra aistringu moterišku balsu. – Įeikite.

Matėjas Kolonas žengtelėjo kelis žingsnius ir tada atpažino Beatričę, jauniausią šių namų gyventoją, mergaitę, kuri dar neturėjo net dvylikos metų.

– Aš jus gerai pažįstu, prieikite, – tarė Beatričė, ištiesdama ranką. – Žinojau, kad ateisite. Manęs apgaudinėti nereikia. Žinau, kad didžiosios pranašystės valanda išmušė. Dar prieš mane paimdamas turite žinoti, kad jums priklauso mano kūnas ir mano siela.

Anatomas žvilgtelėjo per petį, kad įsitikintų, jog pasakyti žodžiai buvo skirti jam, o ne kam nors kitam.

– Žinau, ką padarėte Laverdai ir Kalandrai.

Anatomas nuraudo ir mintyse pasimeldė už anų dviejų nekaltų aukų sveikatą.

– Padarykite mane visiškai sava, – kimiu balsu pasakė Beatričė ir piktdžiugiškai nusišypsojo.

– To aš ir atėjau... – kukliai sumikčiojo Matėjas Kolonas, prieš ištraukdamas iš kapšelio du dukatus.

Beatričė į pinigus net nepažvelgė.

– Jūs nežinote, kaip jus slapta mylėjau. Nežinote, kaip jūsų laukiau.

Anatomas niekaip negalėjo prisiminti, kad jau būtų davęs jai kokio nuoviro.

– Kaip tu manęs laukei?..

– Žinojau, kad šiandien yra ta diena. Dabar pilnas Mėnulis artėja prie Saturno, – pasakė Beatričė, rodydama į naktinį dangų už lango. – Gal manote, kad nežinau astrologo Džordžio di Novaros pranašysčių? Jis atrado, kad Jupiterio konjunkcija su Saturnu davė pradžią Mozės dėsniams, su Marsu – chaldėjų religijai, su Saule – egiptiečių religijai, o esant konjunkcijai su Venera, gimė Mahometas, su Merkurijumi – Jėzus Kristus, – nutilo, pažvelgė tiesiai į anatomo akis ir, duodama ženklą, tęsė: – Dabar, šiandien, Jupiteris susijungia su Mėnuliu...

Anatomas pažvelgė pro langą ir pamatė ryškiai šviečiančią pilnatį. Tada žvilgsniu tarsi paklausė Beatričės: „Ir ką gi bendra turiu su visu tuo?“

– Dabar, šiandien, atėjo jūsų sugrįžimo laikas! – ir stodamasi suriko dusliu balu. – Tai antikristo laikas! Priklausau jums. Padarykite mane sava! – sušuko ir numetė antklodę, dengusią jos žavingą nuogybę.

Matėjas Kolonas ne iš karto susivokė.

– Kad Dievo galia mane lydėtų, – sušnabždėjo, persižegnojo ir staiga įsikarščiavęs prapliupo:

– Idiotė, maža idiotė! Galbūt nori išvysti, kaip degu laužo liepsnose?

Buvo bepakeliąs kumštį ir ketinąs vožti į velnio apsėstosios veidą, bet paskutinę akimirką suprato, kad gali pakliūti į baisią bėdą. Kaltinimas „velnio apsėdimu" tikrai buvo labai sunkus, bet dar rimčiau buvo baudžiamas kurstymas prisidėti. Jau regėjo, kaip bėga iš Paduvos, persekiojamas įsiutusios fanatų minios.

Dar nespėjus Beatričės pasakojimams pasklisti po visą miestą, anatomas nusprendė prašyti dekano išsiųsti jį į Veneciją, kol Paduvos vandenys aprims. Stengdamasis taip pateisinti kelionę ir neatsisakyti savo tikslo, kuris švietė lyg kelrodė žvaigždė, pasitelkė vieną Paracelso tiesą:

„Kaip galima Vokietijoje gydyti ligas su vaistais, kuriuos Dievas pasėjo Nilo pakrantėse?"[18] Šie žodžiai, be abejonės, davė pradžią beprotiškiausioms jo kelionėms.

III

Nuvyko į Veneciją. Vaikštinėjo rinkdamas ir rūšiuodamas apylinkėse augančias žoleles, samanas, kurias naktimis ant pakrantės laiptų, kai nuslūgdavo vanduo, apšviesdavo mėnulis, ir net susmirdusius grybus, kurie gausiai vešėjo rūmų akvedukuose ir buvo tręšiami garbingomis atliekomis. Ketino ruošti dar vieną nuovirą, kai jo ausis pasiekė žinia, kad Mona Sofija, dar būda-

[18] Paracelsas. *Raštai (aut. past.).*

ma mergaite, buvo nupirkta Graikijoje. Prieš patraukdamas prie Egėjo jūros, jis ant savo kraujuojančios žaizdos dar užpylė druskos: slapta stebėjo Monos Sofijos pasivaikščiojimus po Šventojo Morkaus aikštę. Pasislėpęs už katedros kolonos, matė arogantišką dailumą, gulintį jos dviejų maurų vergų nešamuose neštuvuose. Visad priekyje, tarsi rodydama kelią, bėgo kalė dalmatinė. Dar prieš išvykdamas į Graikiją, jis kankinosi, atidžiai apžiūrinėdamas lyg iš medžio ištekintas kojas, krūtis, liulančias su kiekvienu tamsiaodžių tarnų judesiu, ir spenelius, kyšančius virš iškirptės krašto. Prieš iškeliaudamas į Graikiją, dar į ugnį šliūkštelėjo alyvos: pažvelgė į tas žalias akis, kurios priversdavo nublankti net smaragdą, kybantį tarp antakių.

DIEVŲ ŽOLELĖS

I

Salelėse, it perlai išsibarsčiusiose apie žemyną, Matėjas Kolonas rinko augalus, iš kurių sulčių ketino pagaminti antpilų. Tesalijoje prisiskynė drignių, iš kurių senovės Delfų dvasininkai gamino savo nuovirus; Beocijoje – šviežių šunvyšnės lapų; Argose prikasė mandragoros šaknų, kurių itin pavojingą antropomorfizmą aprašė Pitagoras, saugodamasis užsikimšo ausis, nes visi augalų rinkėjai žinojo, kad, neatsargiai kasdami, gali išprotėti dėl agoniško augalo spiegimo; Kretoje rado *Dutura metel* sėklų, minimų senovės sanskrito ir kinų rankraščiuose ir kurių savybes XI amžiuje aprašė Avicena; Chijo saloje – *Temida dutura ferox*, tokį stiprų afrodiziaką, kuris varpą tiesiog susprogdina – taip buvo rašoma kronikose, – ir vyras miršta nukraujavęs. Tikrino, norėdamas įsitikinti, kad visi augalai, kiekviena žolė, kiekviena šaknis ir sėkla būtų geri.

II

Atėnuose, Akropolio papėdėje, Matėjas Kolonas suprato, kas yra „Gera, Gražu ir Teisinga". Apsvaigo nuo heleniškos „Antikos", taip pat nuo trupučio Galeno aprašytos kanapės, sumaišytos su šunvyšne, ir nuo niekad nematytos pagonybės. Stovėdamas ant Akropolio viršūnės, suvokė visus *Renascita*[19] vargus. Jis pateko į grynos

[19] Atgimimas *(vert. past.)*.

„Antikos“ aukso lopšį. Čia, ant kalno, atrišo savo maišą, pilną dieviškų žolelių, ir patikrino, kokios jos geros. Visų pirma atsikando *Amarita muscaria* grybo ir išvydo Visų Pradžių Pradžią: matė Eunomiją, kylančią iš chaoso tamsybių, šokančią Kūrimo šokį, skiriančią jūras nuo žvaigždžių ir įkvepiančią gyvybę visiems Vėjams. Ir tada jis, anatomas, tapo Pelazgu, pirmuoju žmogumi. Ir Eunomija jį išmokė maitintis: Visų Daiktų Deivė, Visų Esybių Motina, Ta, Kuri Duoda Vardus, ištiesė pilną saują skaisčiai raudonų *Claviceps purpurea* sėklų.Vieną sėklą suvalgė ir pavirto pirmu Krono sūnumi. Išsitiesęs ant nugaros ant Visų Kalnų Kalno šlaito, nusprendė, kad būtent tai ir yra gyvenimas, o mirtis – tik baisus sapnas. Jautė begalinį gailestį vargšams mirtingiesiems. Susikūrė nedidelį laužą, mėtė į ugnį šunvyšnės lapus, giliai įkvėpė jų dūmų ir išvydo šalia lengvabūdiškas menades, ūžiančias ir keliančias orgijas Dioniso garbei, – galėjo jas liesti ir justi deginančius jų akių žvilgsnius, – matė, kaip jos ilgesingai tiesia rankas. Jis pateko į Senovės širdį, linksminosi prie Eleusinijos durų ir dėkojo Demetrai ir dievams už dovanotas žemės sėklas.

Nereikėjo šluostyti tūkstantmečio dulkių, nereikėjo naršyti bibliotekose ir archyvuose, čia pat, prieš jo akis, buvo gryniausia heleniška Senovė, ir jo plaučiai prisipildė to paties oro, kaip Solono ir Pisistrato. Viskas vyko saulei šviečiant; nereikėjo sklaidyti rankraščių ir kapstyti iškasenų. Kiekvienas iš tų kaimiečių, kurie horizonte traukė lyguma, buvo nukaldinti Fidijo ranka, kiekvieno prasčioko akys švytėjo taip, kaip Septynių Graikijos Išminčių. Palyginus tiek Venecija, tiek Florencija tebuvo šiurkščios ir manieringos išpuikėlės. Kas buvo Botičelio *„Pavasaris“*, palyginti su peizažu, išnyrančiu Akropolio papėdėje? Kuo buvo Milano Viskontis ar Bolonijos Bentivolis, kuo buvo Mantujos Gonzaga ar Perudžios Baljonis; kuo buvo Sforca de Pesaro ar

patys Medičiai, palyginti su vargingiausiu Atėnų kaimiečiu? Visi šie nauji ponai už savo genealogiją ir aristokratiškumą, už nežinia iš kur atsiradusią heraldiką turėjo dėkoti *condottieri*, galingiems savo vadams. Net skurdžiausio Pirėjo uosto elgetos gyslomis teka garbingas Klisteno kraujas. Kuo tebuvo didysis Lorencas de Medičis, palyginti su Perikliu? Viso to savęs klausė anatomas, saldžiai užmigdamas Akropolio pakalnėje.

III

Peršlapęs nuo ledinės rasos, Matėjas Kolonas pabudo kitą dieną. Šalia pamatė laužo liekanas. Pabandė atsistoti, bet kojos nelaikė ir pusiausvyra buvo sutrikusi. Baisingai skaudėjo galvą. Be abejo, praėjusios dienos įvykius puikiai prisiminė. Iš tikrųjų prisiminimai buvo daug ryškesni už miglotą purviną peizažą, kurį jis matė dabar: neįdirbta, apleista žemė, šen bei ten pūpsančios uolos – tokia jo trokštama „Senovė". Matėjas Kolonas labai susigėdo. Nekilo ranka persižegnoti, negebėjo prašyti Dievo – Vienintelio ir Visagalio – atleidimo už savo nepaaiškinamą stabmeldystę. Ėmė vemti.

Jis nepamiršo tikslo, atvedusio jį į Graikiją. Vaikštinėjo po Pirėjo uostą, rinko tai, kas prasikaldavo iš viešnamių ir užeigų sienų, kur gyvai, nespėjus nuryti dviejų gurkšnių vyno, prekiauta moterimis, rinko bet ką, kas nors kiek priminė gyvą organizmą.

Jau ketino sumaišyti žoleles, šaknis, sėklas ir grybus atitinkamomis dalimis, kai iš vieno prekiautojo lūpų nugirdo, kad Mona Sofija gimė Korsikoje. Vis dar vadovaudamasis Paracelso teiginiais, išvyko į piratų salą.

IV

Matėjas Kolonas keliavo į „šventąsias vietas" su tokiu dievobaimingumu, kaip atgailaujantys nusidėjėliai keliauja į Šventąją Žemę. Sekė Monos Sofijos pėdomis kupinas mistinio susižavėjimo, primenančio Kryžiaus keliais einančio jausmus; kuo toliau keliavo, tuo labiau augo jo pagarba šiai moteriai, o kančios didėjo. Tikėjosi rasti Paslapties Atskleidimo raktą, nors su kiekvienu žingsniu jis vis labiau tolo. Klajodamas po klastingas Juodojo Gorgaro jūras, parašė tai, ką jo bendrapavardis rašė karalienei: „Daugelį dienų per griausmingas liūtis nemačiau nei saulės šviesos, nei žvaigždžių, burės sulaužytos, inkarą ir maisto atsargas pasiglemžė jūra. Žmonės serga. Visi atgailauja, dauguma atsiduoda Aukščiausiojo malonei, vienas kitam išpažįsta nuodėmes. Skausmas drasko mano sielą. Gailestis plėšo širdį. Visiškai nuvargau. Liūdesys nepakeliamas. Iš naujo atsiveria žaizda. Vaikštau praradęs visas viltis. Akys niekad nematė tokio baisaus jūros šėlsmo, tokios neaprėpiamos vandens platybės. Ši jūra – kraujo jūra, liepsnojanti it didelio laužo ugnis. Niekada nemačiau tokio kraupaus dangaus".

Apimtas didžiausio nerimo, Matėjas Kolonas suposi nedidukame, it riešuto lukštas trapiame laivelyje, kuris, atrodė, tuoj tuoj subyrės, atsitrenkęs į uolas. Anatomas net nesugebėjo pasiekti Korsikos krantų, nes Juodojo Gorgaro piratai laivą užpuolė, apvogė ir užmušė visą įgulą ir daugumą keleivių. Jis išsigelbėjo per stebuklą: Juodąjį Gorgarą sužeidė, peršovė plautį, o Matėjas Kolonas jį išgydė ir taip išsaugojo jo gyvybę. Atsidėkodamas piratas jam dovanojo laisvę.

Vis dar Olimpo dievų žolelių veikiamas, šalčio ir drėgmės, lyg drugio, krečiamas, sudaužyta širdimi, Matėjas Kolonas grįžo į Paduvą.

Jo didenybė atsitiktinumas atvėrė jam akis: plaukdamas į Vakarus, gali patekti į Rytus. Kaip tikras žolelių rinkėjas, kuris atsitiktinai randa brangiausio aukso gyslą, kaip žymus jo bendrapavardis genujietis, Matėjas Kolonas atrado savo „Ameriką". Likimas jam pasakė: norėdamas šlovingai pasirodyti Venecijoje, pirmiausia turės pavaikščioti po Florenciją, geisdamas užvaldyti vienos moters širdį, visų pirma privalės pavergti kitos.

Taip ir atsitiko.

ANTRA DALIS

INESA DE TOREMOLINOS

I

Grįžęs į Paduvą, išgirdo dvi naujienas: vieną gerą, o kitą blogą. Blogoji tiesiogiai siejosi su prasta dekano nuotaika.

– Paduvoje apie jus daug kalbama, – pradėjo sakyti Alesandras de Lenjanas. – Savaime suprantama, nieko gera.

Dekanas anatomui pranešė, kad Beatričė, jaunutė „Mulo" užeigos prostitutė, buvo nuteista ir sudeginta ant laužo už raganavimą.

– Nepamiršo paminėti savo parodymuose ir jūsų, – lakoniškai pridūrė dekanas.

Matėjas Kolonas nepratarė nė žodžio.

– Dėl manęs, – tęsė dekanas, – šiandien pat jus įduočiau Inkvizicijos teismui, – pasakė ir mėgavosi stebėdamas, kaip ėmė blykšti jo pašnekovas. – Atrodo, kad šįkart sėkmė jūsų pusėje.

Tada papasakojo, kad vienas abatas, Medičių giminaitis, liepęs jį, anatomą, pakviesti į Florenciją. Viena senjora iš Kastilijos, garbaus Florencijos pono, markizo de Malagambos našlė, sunkiai susirgo ir merdėjo. Jo šviesybė hercogas, labai artimas Medičių šeimai, pageidauja anatomo paslaugų ir nori pasirašyti sutartį. Jis moka tūkstantį florinų iš anksto ir penkis šimtus paskui, jei prireiktų kokio mokinio ar pagalbininko. Dekanas nusprendė, kad tai labai geras pasiūlymas; pinigais, kuriuos siūlė jo aukštosios mokyklos dėstytojui, tarėsi užglaistysiąs Beatričės bylą ir Laverdos bei Kalandros parodymus.

– Rytoj pat išvyksite į Florenciją, – baigė Alesandras de Lenjanas ir, prieš atsisveikindamas su Matėju Kolonu, pridūrė: – O dėl mokinio, su jumis vyks Bertinas. Aš taip nusprendžiau.

Protestuoti nevertėjo. Matėjas Kolonas linktelėjo sutikdamas; iš tikrųjų dekanas jam nedavė jokios galimybės prieštarauti. Tikras Bertino vardas buvo Albertas, jis turėjo tokią pavardę kaip dekanas. Niekas gerai nežinojo, kokie giminystės ryšiai juos siejo. Bet Bertinas, net už savo globėją kvailesnis jaunuolis, buvo Alesandro de Lenjano akys ir ausys, o Florencijoje turėjo tapti anatomo šešėliu.

II

Inesa buvo vyriausia garbingos šeimos duktė; jos tėvas buvo don Rodrigas Toremolinos, grafas de Urkichas ir Navaros senjoras, o motina – Isabelė de Alba, hercogaitė de Kuernavaka ir grafienė de Urkicha. Šeimos galva buvo nusivylęs, nes nesulaukė vyriškos lyties palikuonių. Taigi pirmagimė, ši mažylė, jos didenybė, gavo visą *potestas*[20] ir *divitia*[21]. Ji taip pat paveldėjo giminės dvarus ir titulus. Bet viso to, atrodė, nereikės septynių mėnesių kūdikiui: ji buvo silpnos sveikatos, labai trapi, išblyškusi ir liguista. Tas kūnelis buvo per mažas ir nesubrendęs, kad jame gyvuotų siela. Mergytė tikrai atrodė bedvasė, ir ne dėl to, kad gyvybė vos vos ruseno, o dėl to, kad atrodė, jog niekada jos neaplankė. Lopšelis, kurį jai padarė geriausias Kastilijos dailidė, buvo toks didelis, kad mažylė Inesa tiesiog paskęsdavo tarp šilko klosčių. Beveik nerodė gyvybės ženklų, o pradėjusi inkšti – verkti negalėjo, – sunkiai sukriokdavo ir visi manė, kad artėja jos paskutinioji. Dailidė, baigęs lopšį, iškart ėmėsi mažyčio karstelio. Dienos bėgo, mergytė vis labiau liesėjo, žinoma, jei taip galima būtų pasakyti apie kažką, kas beveik neegzistavo. Žindyvė, matydama, kad mažylė neturi jėgų net žįsti, manė, jog ši ilgai netrauks. Visi buvo pasirengę mažajai suteikti paskutinį sakramentą, dar nesuteikus pirmo. Bet,

[20] Valdžia *(vert. past.)*.
[21] Turtas *(vert. past.)*.

tik Dievas žino kaip, Inesa išgyveno. Po truputį, kaip nauji pumpurai skleidžiasi ant sausos šakos, mažylė įgavo gyvą raudonį. Inesai augant ir stiprėjant, šeimos turtai mažėjo ir nyko. Garbių namų alyvmedžių giraites ir vynuogynus, kurie anksčiau buvo puikiausi ir derlingiausi visame pusiasalyje, o tai bylojo net šeimos herbas, apniko netikėtos ligos, ir vieną dieną sunyko viskas, ką galėjai pavadinti žaluma. Don Rodrigas nuskurdo, nebeturėjo nieko, išskyrus sielvartą ir titulų gausybę. Iš nevilties keikė žmonos įsčias, kurios, kaip nederlinga piktžolių priaugusi žemė, negebėjo subrandinti sūnaus, giminės tęsėjo ir palikuonio, kuris bent jau į namus galėjęs būtų atnešti žmonos kraitį. Buvo akivaizdu, jog hercogaitė į pasaulį paleisti gebėjo sudžiūvusias mergaites. Praradęs paskutinę viltį, grafas išvyko į Florenciją prašyti savo pusbrolio, markizo de Malagambos, pagalbos. Daugelį metų juos siejo ne tik giminystės ryšiai, bet ir alyvuogių auginimas. Garbus ispanas maldavo, meldė ir net verkė, o markizas, savo ruožtu, pasirodė kaip vyras, linkęs į gailestingumą ir užuojautą. Pusbroliui padėjo, negailėjo patarimų ir padrąsinimų, ragino neprarasti tikėjimo, o dėl pinigų – nedavė nė vieno florino. Don Rodrigas į Kastiliją grįžo apimtas dar juodesnės nevilties. Tačiau kitą vasarą į nusivylusio garbaus senjoro namus atjojo pasiuntinys ir atnešė žinią iš pusbrolio markizo. Grafo nustebimui, florentietis prašė jo dukters Inesos rankos ir mainais don Rodrigui siūlė tokią sumą pinigų, kurios pastarasis buvo prašęs praėjusią žiemą. Siūlymas turėjo itin svarią priežastį: markizas – našlys ir neturėjo vaikų, todėl jam reikėjo imtis kokių nors priemonių, kad sulauktų teisėto vyriškos lyties palikuonio, t. y. sūnaus, o šiai galimybei įgyvendinti jam, suprantama, reikėjo moters. Kita vertus, sąjunga su garbinga Kastilijos šeima, kuriai jis padarys gerą darbą, buvo naudinga ir jam, nes taip išplėsiąs savo valdas iki pat iberų pusiasalio. Pasiuntinys į Florenciją grįžo su grafo sutikimą patvirtinančiu raštu. Inesa tuomet teturėjo trylika metų.

Nebuvo nei apdarų, nei iškilmių, nei viliojimo, nebuvo meilės laiškų ar dovanų, – dovana tapo Inesa, kurią iš tėvų rankų gavo vyras. Lydima abiejų šeimų narių, iškeliavo į Florenciją, kur jos laukė markizas. Inesa ištekėjo būdama skaisti ir dorybinga. Markizas priklausė garsiai Karolio Didžiojo giminei. Pirmas įspūdis, kurį Inesa susidarė pamačiusi savo vyrą, – itin nutukęs florentietis surinko visų savo šlovingų protėvių apimtis ir visų žymių karolingų kartų metus. Niekad negalėjo pamanyti, kad jos vyras bus toks senas ir toks storas, nors, tiesą sakant, jo visiškai neįsivaizdavo.

Inesa buvo gera žmona ir savo vyrui atidavė visą savo *virtus in conjugio*[22], mokėjo parodyti savo kilmę ir, visų pirma, savo „kastą", t. y. krikščionišką santuokinį dorumą. Gera žmona, kaip liepė bažnytinis įsakas, privalėjo atsisakyti bet kokios aistros ir „elgtis taip, lyg neturėtų vyro". Tai Inesai nebuvo sunku: vedybiniame neišmatuojamo sutuoktinio guolyje vos tilpo. Nereikėjo tramdyti nei vyro aistrų, nei įgeidžių, jausti drėgmės tarp kojų. Sutuoktinis, kaip, beje, nė vienas kitas vyras, jos visiškai netraukė. Galima būtų sakyti, kad Inesa niekuomet nejautė jokio potraukio seksui. Niekas jai neteikė malonumo, bet nekėlė ir pasibjaurėjimo. Nemokėjo nei aikčioti, nei dejuoti, nežinojo, kas yra naktiniai impulsai. Per visą santuoką markizas patyrė tris senatviškas erekcijas, tris kartus tesimylėjo, ir Inesa gimdė tris kartus, nežinodama, kas yra *frenesi veneris* – aistros šėlsmas. Lyg koks prakeiksmas būtų kritęs ant šeimos: kaip ir jos motina, Inesa nepagimdė berniuko, visos buvo mergaitės, sudžiūvę lapai, krintantys nuo įžeisto, nepatenkinto, nuliūdusio karolingų medžio. Ketvirta erekcija būtų prilygusi stebuklui, ir todėl pasipiktinęs ir nevilties apimtas markizas nusprendė mirti. Taip ir padarė.

Inesa buvo labai jauna moteris. Ji visiškai atsidavė savo trijų niekam nereikalingų dukterų auklėjimui, su sielvartu prisimindavo savo velionį vyrą, kurio negalėjo pradžiuginti, pratęsdama garsią

[22] Dorybė santuokoje *(vert. past.)*.

giminę ir duodama naują genealoginio medžio šaką. Visa savo siela atsidavė gailesčiui, užuojautai, artimo meilei ir visų pirma Dievui. Užsidariusi savo miegamajame Jo garbei sukūrė begalę eilėraščių. Meldėsi. Buvo viena iš turtingiausių Florencijos moterų.

Jos našlystę lydėjo tik sielvartas, kad nesugebėjo įvykdyti šventos santuokinės pareigos – pagimdyti sūnų. Dėl nieko daugiau nesijaudino, nereikėjo kitos meilės, tik Dievui. Negalėjo ieškoti užuojautos kitame vyre, nesiilgėjo saldžių malonumų, neužplūsdavo nei tamsios, nei nuodėmingos mintys, nes iš tikrųjų niekada nepažino pirmų, todėl į galvą neateidavo ir kitos.

Visa gerovė, kurią paveldėjo Inesa, nepadėjo užmiršti sielvarto, kad velioniui vyrui negebėjo duoti vyriškos lyties palikuonio. Norėdama atsikratyti savo skausmo ir išpirkti kaltę, nusprendė parduoti visas alyvmedžių giraites, vynuogynus ir pilis, o už gautus pinigus pastatyti vienuolyną. Būtent taip, pasitelkusi dorovę ir celibatą, atsiduodama sūnums, kurių pasauliui nedavė jos įsčios, ji įvykdytų savo santuokinę pareigą. Jei negalėjo pratęsti garbios giminės, atsiduos ir tarnaus vienuoliškai seserijai ir vargšams. Taip ir padarė.

Galima būtų sakyti, kad Inesa be jokių kliūčių artėjo prie šventumo, ir tai buvo gryna tiesa iki tol – privalu tai pasakyti būtent dabar, – kol į jos skaidrų lyg krištolas gyvenimą ir amžiną šlovę neįsimaišė vienas vyras: Matėjas Renaldas Kolonas.

IV

Nedaug trūko, kad savo dienas Inesa baigtų kaip tikra šventoji. 1558 metų vasarą ji pasiligojo, susirgo kažkokia nežinoma liga. Su savo trimis dukterimis apsigyveno šalia vienuolyno kuklioje trobelėje, kurią pasistatė, ir su krikščionišku nuolankumu laukė mirties.

Inesos siela pamažu tapo melancholiška ir pesimistinė; ji rengėsi į tamsų ir neramų pasaulį. Bet koks daugiau ar mažiau dažnas ar net

lėkštas, kasdienis nutikimas prilygo juodžiausios pranašystės ženklui: dėl kokios nors priežasties vienuolyno varpams pradėjus skambėti, Inesą apnikdavo mintis, kad jie gaudžia dėl vienos iš jos dukrų mirties. Nuolat nerimavo dėl abato sveikatos, kuri, priešingai, buvo puiki, netgi pavydėtina ir, tiesą pasakius, daug geresnė nei jos visų artimųjų. Paprasčiausia sloga, be jokios abejonės, jai reikšdavo mirtiną plaučių uždegimo užuomazgą. Laikui bėgant visos šios baimės palaužė jos dvasinę būseną, ir ji ėmė įtarti, kad pati serga pavojingiausiomis ligomis; net menkas odos paraudimas jai atrodė kaip simptomas, įspėjantis apie artėjančią raupsų epidemiją. Visur jautėsi mirties persekiojama, kentė begalinius nemigos priepuolius, per kuriuos jos širdis atrodė iššoksianti iš krūtinės. Taip pat ją ištikdavo ir slogūs dusulio priepuoliai, kuriuos ji laikydavo mirtina asfiksija. O ką kalbėti apie šaltą prakaitą, kuris ją išpildavo beveik kasdien. Viena gulėdama lovoje įsivaizduodavo, kaip atrodys jos miręs kūnas, ją kankino mintis, kad jos jaunas žmogiškumas ims pūti ir irti. Netrukus visi šie baisūs negalavimai padidėjo, kamavo ne tik naktį, bet ir dieną, kol galutinai užvaldė jos gyvenimą. Dėl vis dažniau ištinkančių proto aptemimų, per kuriuos atsiverdavo žemė po kojomis, Inesa tvirtai nusprendė nebesikelti iš lovos ir laukti, ką nuspręs Dievas. Bet ramybės ir nusiraminimo nerado net pas Aukščiausiąjį, o tai dar labiau sustiprino jos kančias, nes būtent tai prieštaravo jos dievobaimingai sąmonei. Inesa net negalėjo su krikščionišku romumu laukti mirties. Ją kankino agonija, ji merdėjo.

Matydamas, kad Inesos sveikata visai pakriko, abatas prisiminė įvykį, kurį anuomet visi komentavo: vienas Paduvos chirurgas iš mirties nagų stebuklingai ištraukė vieną žmogų. Todėl nė kiek neabejodamas kreipėsi į savo žymų pusbrolį, artimą Medičių šeimai, ir paprašė tarpininkauti. Šis, suprantama, iškart ėmėsi žygių ir atsiuntė tūkstantį florinų eminencijos paslaugoms ir dar penkis šimtus kelionei bei kitoms nenumatytoms išlaidoms apmokėti.

ATRADIMAS

I

Siauromis Paduvos gatvelėmis skubėjo raitelis. Turgaus aikštėje nuvertė vieno vaisių pardavėjo prekydėžę; šis net nespėjo raitelio įžeidžiamai apšaukti, ir apelsinų virtinė nusirito žemyn gatve. Arklio šonais varvėjo prakaitas, iš nasrų virto putos, – jis juk atšuoliavo iš kitos kalnų pusės. Raitelį pirmas pamatė Leonardinas. Paslapčia lydėjo jį, aukštai danguje suko ratus jau tada, kai anas įjojo pro senus miesto vartus ir skubėjo San Benedeto krantine. Kai raitelis jojo Tadi tiltu, varnas jį aplenkė ir, lyg būtų žinojęs iš anksto, nutūpė ant auditorijos, kur jo šeimininkas dažniausiai turėdavo paskaitas, kolonos.

Prie universiteto vartų raitelis nušoko nuo arklio ir bėgte nubėgo per kiemą.

– Kur galėčiau rasti Matėją Koloną? – paklausė ir vos nenuvertė sutikto vyriškio.

Tas vyras buvo dekanas, Alesandras de Lenjanas.

Pasiuntinys trumpai, nesileisdamas į kalbas ir neaiškindamas smulkmenų, atvijusių jį į Paduvą, pakartojo savo klausimą. Negalėjo kilti abejonių, kad jis nebuvo įpareigotas kam nors, išskyrus anatomą, nurodyti savo vizito priežastį.

– Turiu įsakymą žinią įteikti *messere* Matėjui Renaldui Kolonui, – lakoniškai paaiškino pasiuntinys.

Dekaną labai suerzino tai, kaip nepaprastai pagarbiai atvykėlis minėjo kirpėją, barzdaskutį, *barbiere*, bet dar labiau tai,

kad pasiuntinys tyčia ignoravo jo, dekano, įgaliojimus, tarsi šis būtų paprastas tarnas, kurio pareiga būtų „jo eminencijai“ Matėjui Kolonui pranešti apie vizitus.

– Gal turėčiau jus informuoti, kad šių namų galva esu aš.

– O aš turbūt turėčiau jums pranešti, kas šio rašto siuntėjas, – pasakė pasiuntinys, akiplėšiškai pamėgdžiodamas pašnekovo balsą, ir parodė parašą ir antspaudą kitoje rašto pusėje.

Dekanas galėjo pasiuntiniui tik pažadėti, kad laišką įteiksiąs anatomui, kai tik šis grįšiąs iš kelionės.

II

Išvydęs ligonę, Matėjas Kolonas pirmiausia pamanė, kad Inesa – be galo graži moteris, o paskui suprato, kad ji serga neįprasta liga. Lovoje gulėjo moteris be sąmonės, be jokių gyvybės ženklų. Jis apžiūrėjo akis ir gerklę. Apčiupinėjo galvą ir ausis. Abatas su nepatikliu smalsumu stebėjo kiekvieną daktaro judesį. Apžiūrėjo kulkšnis ir riešus ir paprašė, kad abatas paliktų jį vieną su ligone ir jo „mokiniu“ Bertinu. Abatas išėjo nerimaudamas.

Matėjas Kolonas liepė Bertinui padėti išrengti ligonę. Veikiausiai niekas nė neįtarė, kad po tais griežtais niūriais drabužiais slėpėsi reto grožio moteris, o tą puikiausiai patvirtino mokinio rankos, drebančios kaip epušės lapai.

– Atrodo, kad niekad nematei nuogos moters? – piktdžiugiškai paklausė Matėjas Kolonas ir leido Bertinui suprasti, kad gali jį apskųsti dekanui.

– Taip, mačiau... bet niekuomet gyvos... – sumikčiojo Bertinas.

– Taigi primenu, kad tai, ką tu matai, nėra *moteris*, tai – *ligonė*, – tardamas pasistengė pabrėžti šių dviejų sąvokų skirtumą.

Iš tiesų ir Matėjas Kolonas negalėjo atitraukti akių nuo pacientės grožybių, bet jis mokėjo tvardytis ir neparodyti savo susijaudinimo. Be to, žinojo, kad gydytojas paklusti privalo subjektyviems pojūčiams, nujautė, kad jo nerimas ir sąmyšis susiję su šios moters liga. Įdėmiai apžiūrėjo kiekvieną pilvo raumenį ir paklausė kvėpavimo. Matydamas, kad Bertinas delsė, savo mokiniui įsakė kuo greičiau nurengti ligonę. Anatomas jau ketino patikrinti pulsą, kai išsigandęs Bertinas patrūko šaukti:

– Tai vyras! Vyras! – klykė žegnodamasis ir į pagalbą kvietėsi visus šventuosius. – Dieve, pasigailėk! – meldėsi baimės iškreiptu veidu.

Matėjas Kolonas pamanė, kad Bertinui pasimaišė protas. Priėjo ir bandė savo mokinį nuraminti, bet staiga nuščiuvo, tarp ligonės kojų išvydęs tikrą, tvirtą, mažytę varpą.

III

Anatomas mokiniui pagrūmojo ir liepė liautis šaukti. Buvo aišku, kad šis jų atradimas kėlė didžiausią pavojų ligonei, kurios gyvybė ir taip kabojo ant plauko. Matėjas Kolonas iš karto prisiminė atvejį, kai prieš penkiolika metų vieną vyrą sudegino ant laužo už tai, kad jis atrodė kaip moteris ir, naudodamasis tuo, vertėsi prostitucija. Be abejo, Inesos de Toremolinos kūnas neleido abejoti jos moteriška prigimtimi, ir, suprantama, jos pagimdytos trys dukterys buvo tikriausias moteriškos fiziologijos liudijimas. Vis dėlto apstulbusių eskulapų panosėje kyšojo mažytis tvirtas organas, į kurį abudu spoksojo išvertę akis.

Hipotezė, kuri labiausiai tiko šiuo atveju, buvo hermafroditizmas. Senose arabų ir egiptiečių kronikose aprašytas ne vienas

atvejis, kai vienas asmuo turėdavo tiek vyro, tiek moters požymių. Anatomas savo akimis matė dvilytį šunį. Tačiau paskutinė prielaida šiai ligonei nelabai tiko: visose medicinos kronikose būdavo rašoma, kad hermafroditai išsiskyrė tiek vyriškų, tiek moteriškų organų atrofija, dėl to, savaime suprantama, negalėjo daugintis. Be trijų dukterų, kurias Inesa de Toremolinos paleido į pasaulį, buvo visiškai aišku, kad tas mažas organas, į kurį juodu dabar žiūrėjo, buvo neatrofuotas, priešingai, sujaudintas, tvinkčiojantis ir drėgnas.

Visiškai intuityviai anatomas kairės rankos smiliumi ir nykščiu suėmė bevardę kūno dalį, o dešinės smiliumi ėmė švelniai glostyti mažytę raudoną ir ištinusią „galvutę". Ligonės kūnas, kuris iki šios akimirkos buvo visai suglebęs, nevalingai įsitempė, organas šiek tiek padidėjo ir ėmė iš lėto trauktis.

– Jis juda! – suspigo Bertinas.

– Tylėk! O gal nori, kad abatas ateitų?

Matėjo Kolono pirštas slysčiojo iškiluma, lyg būtų trynęs titnagą, kad įskeltų ugnį. Netrukus anatomui pavyko paleisti kibirkštį: visu Inesos kūnu perbėgo šiurpuliukai, klubai kilstelėjo ir išlinko lyg arka, laikoma kulkšnių ir sprando. Po truputį jos liemuo, paklusdamas anatomo pirštų ritmui, ėmė judėti. Kvėpavimas padažnėjo, širdis daužėsi krūtinėje, oda blizgėjo nuo prakaito – Inesos kūnas, glostomas anatomo rankų, atskleidė simptomus ligos, kankinusios moterį naktimis. Nors ligonė vis dar gulėjo be sąmonės, gydymas, atrodo, nekėlė nei skausmo, nei kančios. Inesa de Toremolinos sunkiai ir garsiai kvėpavo. Negyvą veido išraišką pakeitė geidulinga grimasa. Tarp pravertų lūpų virpėjo liežuvio galiukas.

Bertinas persižegnojo. Niekaip negalėjo suvokti, kas vyksta: ar iš Inesos kūno mokytojas veja piktąsias dvasias, ar, priešingai, – jų šaukiasi. Jis vos nenualpo, kai ligonė atsimerkė, aplinkui

apsižvalgė ir visiškai sąmoningai atsidavė velniškai anatomo ceremonijai. Inesos speneliai pabrinko ir sukietėjo, ir dabar ji pati juos trynė, įsmeigusi geidulingą žvilgsnį į nepažįstamąjį ir lemendama nesuprantamus žodžius.

Atrodė, kad Inesos agonija virto aistros šėlsmu – *frenesi veneris*. Būdama visiškai blaivaus proto, – jei galima taip pasakyti, – Inesa klestelėjo ant pagalvės, gulėjusios galvūgalyje.

Aikčiodama, virpėdama, dejuodama „kaip jūs drįstate", Inesa nė kiek nesipriešino anatomui.

– Kaip jūs drįstate? – šnabždėjo, godžiai laižydama spenelius. – Aš juk padori moteris, – sakė seilėdama pirštus.

– Ak, kaip jūs drįstate? – dejavo ir dar plačiau žergė kojas. – Juk esu trijų dukterų motina, – sakė, nesiliaudama glamonėti spenelius, kartodama „kaip jūs drįstate", „kaip jūs drįstate" ir visiškai atsiduodama.

Anatomo užduotis buvo ne iš lengvųjų: viena vertus, nepasiduoti užkrečiamam ligonės susijaudinimui, kita vertus, stengtis, kad tas susijaudinimas nesibaigtų. Be to, Bertinas, nesiliovęs žegnotis, vis klausinėjo, šūkčiojo ir net perspėjo mokytoją:

– Darote šventvagystę, bedievi!

– Užčiaupk burną ir palaikyk rankas.

Bertinas, pametęs sveiką protą, pakluso.

– Ne mano, idiote, o ligonės!

– Kaip jūs drįstate? – šnabždėjo Inesa. – Juk esu našlė, – sakė linguodama klubais anatomo pirštų ritmu.

– Kaip jūs drįstate? – verkšleno. – Juk jūs – du vyrai, o aš – vargšė beginklė moteris, – kalbėjo tiesdama ranką prie mokinio strėnų, kurio maldų Dievas neišgirdo: Bertino varpa sukietėjo, o tai, be abejonės, anatomui garantavo mokinio tylėjimą.

– Kaip jūs drįstate? – murmėjo Inesa. – Juk matau jus pirmą kartą.

IV

Dešimt dienų Matėjas Kolonas praleido Florencijoje su savo ligone. Dešimt dienų, per kurias Inesa visai išgijo bent jau nuo ankstesnių negalavimų. Anatomas su abatu sutarė, kad apsigyvensiąs vienoje iš vienuolyno celių, kuri buvo arčiausiai ligonės namų, ir galėsiąs tęsti savo slaptą gydymą. Be abejo, Inesa, atlikdama svetingos šeimininkės pareigą, įkalbėjo anatomą įsikurti namuose ir paruošė jam jaukų miegamąjį šalia savojo.

Inesa pasirodė esanti ne tokia geidulinga pasileidėlė, kokią pirmą kartą pamatė Matėjas Kolonas. Priešingai, ji atrodė beveik kaip šventoji: dėvėjo itin kuklius rūbus, droviai elgėsi ir kalbėjo. Atėjus anatomo gydymo valandai, jos kūne tarsi atgydavo nevaldoma piktoji dvasia, kuri sugriaudavo kuklumo sieną ir pranykdavo apėmus ekstazei, po kurios Inesa vėl tapdavo dorovinga. Atrodė, kad ligonė malonumui priešintis bando tyliai klausdama „kaip jūs drįstate"; šitie nuolat kartojami žodžiai labiau panėšėjo į pasimėgavimo dejonę nei į priekaištą. Pasibaigus gydymo seansui, ligonė nė žodžiu neužsimindavo ir net neprisimindavo jo, ji tarsi iš atminties ištrindavo visa, kas ką tik įvyko jos miegamajame, elgdavosi taip, lyg išgėrusi būtų paprasčiausio žolelių nuoviro. Gydymui įpusėjus, ta mistinė iškiluma, kurios forma priminė mažytį penį, ėmė iš lėto trauktis, o kartu su ja mažėjo ir bendri ligonės negalavimai. Apskritai Inesa puikiai jautėsi Matėjo Kolono draugijoje. Rytais jiedu vaikštinėdavo vienuolynui priklausančio ūksmingo miško takeliais, o vidurdienį įsikurdavo ąžuolo pavėsyje ir smaguriaudavo žemuogėmis ir gervuogėmis. Po pietų Inesa ir anatomas traukdavo namo, užsidarydavo jos miegamajame ir pradėdavo gydymą. Inesa nuolankiai atsiguldavo į lovą, susikeldavo visus sijonus,

truputį praskėsdavo kelius, išriesdavo nugarą ir kilstelėdavo švelnius ir apvalius sėdmenis. Ji atsiduodavo anatomo rankoms, užmerkdama akis ir sukąsdama vis dar drėgnas ir nuo gervuogių sulčių pamėlusias lūpas.

Kiekvieną rytą Matėjas Kolonas ir ligonė eidavo pasivaikščioti po žavų vienuolyno mišką, po vidurdienio įžengdavo į Inesos namus ir prasidėdavo „kaip jūs drįstate, nors ir nedėviu abito, bet atsidavusi Dievui". Ir kiekvieną vakarą, po kuklios ir tylios vakarienės, kartodavo „kaip jūs drįstate, juk savo velionio vyro atminimui prisiekiau saugoti tyrumą ir skaistybę".

Matėjui Kolonui Florencijoje gyventi patiko. Priežastis, dėl kurios jis užsibuvo, buvo ne tik ligonės sveikatos stebėjimas, bet ir neraminęs klausimas: kas yra tas mažytis bevardis organas, kuris elgiasi lygiai taip pat, kaip ir vyriškas? Kokia nedidukė pabaisa siaubingai kyšo iš Inesos gaktos? Ar Inesa buvo moteris? Ką gi jis regi? Ar tai gamtos išdaiga, ar, kaip anatomas įtarė, netikėčiausias mįslingos moters anatomijos atradimas?

Būtent tomis dienomis, būdamas Florencijoje, anatomas pradėjo rašyti pirmas pastabas, kurios vėliau sudarė jo *De re anatomica* šešioliktą skyrių. Diena iš dienos sąsiuvinyje aprašė ligonės būklės pokyčius.

„Preocessus igitur ab utero exorti id foramen, quod matrices vocatur illa praecipue sedes est delectionis, dum venerem exercent vel minimo digito attrectabis, ocyus aura semen hac atque illac pre voluptate vel illis invitis profluet"[23].

[23] Taigi įsčių pradžioje yra ta ertmė, kurią vadina gimdos burna; būtent joje telkiasi ypatingi malonumai. Kai užsiimama meilės žaidimais ar kai mažuoju piršteliu ji liečiama, tuoj pat, beveik tą akimirką, pasirodo sėkla net ir nenoromis (*vert. past.*).

Pirma diena:

„Šis mažas gumbelis, kuris kyšo iš gimdos ir yra arti to, kas vadinama įsčių burna[24]*, yra ligonės malonumų židinys; užsiimant seksu, pakanka minėtą organą patrinti pirštu, ir sėkla*[25] *sparčiai išsiveržia, suteikdama malonumą, kurio ji negali kontroliuoti".*

Antra diena:

„Šiame moteriškame penyje[26] *telkiasi visas seksualinis malonumas; jis nustelbia kitus vidinius organus, kurie jaudinami ar stimuliuojami jokio pasitenkinimo neteikia. Reikia pažymėti, kad šis organas, kaip varpa, pakyla ir nusileidžia prieš ir po lytinio akto ar trynimo"*[27].

Trečia diena:

„Per pirmą apžiūrą ši kūno dalis buvo kieta ir pailga, o ją patrynus ir ligonei patyrus seksualinį pasitenkinimą, – minkšta ir apvali.

Ramybės būsena trunka labai trumpai, praėjus porai valandų po trynimo, organas vėl ima kilti, nors ligonė nerodo nei seksualinio susijaudinimo ar geidulingumo, nei polinkio malonumams ar potraukio vyrui ar peniui. Priešingai, kai atauga pakyla, ligonė atrodo liūdna, prislėgta, ją apima alpulys ir dusulys, kurie nurimsta tik po trynimo ir seksualinio pasitenkinimo".

[24] Be abejo, dabar žinoma, kad aprašomas organas nekyšo iš gimdos. Apie tai kalba T. V. Lakjeras savo straipsnyje apie Matėjo Kolono darbą „Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur", žr. *Žmogaus kūno istorija*, Edit. Taurus *(aut. past.)*.

[25] Atkreipkite dėmesį į tai, kad Matėjas Kolonas, sakydamas „sėkla", neabejotinai šį organą siejo su vyriška lytimi *(aut. past.)*.

[26] Aiškėja nors ir enigmatiškas būdas jį taip pavadinti, nes „moteriškas penis" yra pirmas bandymas apibendrinti šią „anomaliją", – tai pripažinti reikės vėliau; prieštaravimas atskleidžia šių pirmų pastabų netikslumą *(aut. past.)*.

[27] Šį teiginį beveik pažodžiui XVII amžiuje patvirtino Džeinė Šarp rašydama: ...jis pakyla ir nusileidžia kaip varpa ir priverčia moteris susijaudinti ir mėgautis lytiniu aktu" *(aut. past.)*.

Ketvirta diena:

„Ligonė sveiksta. Nebeatrodo liūdna ir prislėgta, o alpulio ir dusulio priepuoliai retėja. Organas ilgesnį laiką išbūna ramus, mažiau patinęs, atrodo, kad visi ligonės negalavimai priklauso nuo jo. Šią anomaliją pavadinsiu Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur, Veneros Meilė, arba Palaima vadinama“.

Penkta diena:

„Reikia pasakyti, kad nuo šio organo, atrodo, priklauso ligonės meilė, atsidavimas ir valia, ir prieinu prie išvados, kad tas, kuris valdo šią mažytę varpą, valdys ir savininkės atsidavimą bei valią. Ligonė elgiasi taip, lyg būtų mane įsimylėjusi ir pasirengusi patenkinti kiekvieną mano užgaidą. Šis organas, atrodo, iš tiesų yra ligonės meilės ir malonumo židinys. Ji visiškai pasirengusi paklusti žmogui, kuriam būdinga vienintelė savybė – mokėjimas meniškai ir įgudusiai trinti šį mažytį organą ir žinoti jo jautrias vietas – galvutę ir apatinę skiauterę“.

Ir iš tiesų anatomas mokėjo išpešti naudą iš savo „meno ir įgudimo“. Matėjas Kolonas nesikuklindamas verkšleno dėl savo menkos universiteto dėstytojo algos; savo likimu skundėsi Inesai taip, kaip jo bendrapavardis genujietis karalienei: *„Mąsčiau, kiek mažai man davė dvidešimt sąžiningos tarnybos metų; neturiu net stogo virš galvos; norėdamas miegoti ar valgyti, privalau eiti į smuklę ar užeigos namus ir net ne visada turiu monetų susimokėti. Gailestis drasko man krūtinę“.* Taip anatomas guodėsi savo ligonei. Dievobaiminga ir dosni Inesos siela apmirdavo iš gailesčio.

– Ar jums užtektų penkių šimtų florinų? – klausdavo susigėdusi, lyg duotų varganą išmaldą.

Tada naktimis, perskaičiavęs kiekvieną „honorarų“ monetą, anatomas rašydavo:

„Kuo labiau pažengia terapija, tuo labiau pavergiu ligonės valią, kurios atsidavimui ir paklusnumui, atrodo, nėra nei ribų, nei galo“.

Atrodo, kad tai anatomas po kiekvieno gydymo neturėjo nei saiko, nei galo. Kas kartą nepraleisdavo progos karčiai paašaroti dėl savo dalios.

– Ar jums užtektų tūkstančio florinų? – sutrikusi klausdavo Inesa.

Visa aistra, kurią anksčiau Inesa su tokiu atsidavimu skyrė Dievui, dabar priklausė anatomui. Eiles, kurias kažkada nuolat rašė Inesa, šlovindama Visagalį, dabar turėjo naują adresatą. Vakarais ji užmigdavo galvodama apie anatomą, naktimis jį sapnuodavo, o rytais pabusdavo tardama jo vardą. Visa jos ankstesnė meilė vargšams, visas gailestingumas ir religinis užsidegimas dabar turėjo vienintelį vardą. Bet išvykimo diena išaušo. Inesos de Toremolinos sveikata, pasak jos gydytojo, buvo visiškai grąžinta. Ilgiau likti Florencijoje nebuvo priežasties. Abatas nuoširdžiai padėkojo už *chirologo* ir jo mokinio paslaugas.

Dabar Inesos de Toremolinos liga turėjo naują pavadinimą: Matėjas Kolonas.

Grįžtant į Paduvą, anatomo širdis nerimastingai plazdėjo. Nujautė, kad stovi ant nepaprastos šlovės slenksčio.

VENEROS ŽEMĖSE

I

„Cariay, Veragua. Aukso klodai, Apvaizdos dovanota žemė, kur driekiasi nesuskaičiuojamos aukso gyslos, kuriomis tautos puošiasi pėdas ir rankas, kuriomis dabina arkas ir stalus! Iki pat menčių aukso vėriniais apsikarsčiusios moterys. Už dešimties dienų kelio – Gangas. Cariay ir Veragua nutolusios tiek pat, kaip Piza ir Venecija. Ir aš visa tai žinojau iš Ptolemajo, iš Šventojo rašto. Juk tai rojaus kampelis žemėje...“, būtų galėjęs parašyti Matėjas Kolonas taip, kaip jo bendrapavardis genujietis rašė karalienei. *„O mano Amerika, mano brangi atrasta žemė!“* – būtent šie septyni žodžiai geriausiai aprašo Matėjo Kolono epopėją.

Nedaug laiko prabėgo ir anatomas suprato, kad ši keista liga, šis pasibaisėtinas išsigimimas iš tikrųjų savotiškai prilygo Rytų Indijai. Grįžęs į Paduvą, ištyrė šimtą šešias gyvas ir mirusias moteris. Jo nuostabai, visais atvejais įsitikino, kad tą „varpą“, kurią jis atrado pas Inesą de Toremolinos, turi visos moterys – *„mažytė ir pasislėpusi tarp lytinių lūpų“*. Ir apimtas euforijos pamatė, kad ši menka atauga visuomet be išimties moterų kūnus ir norus veikia taip, kaip Inesos de Toremolinos. Anatomas, išklydęs iš kelio, atrado nepalyginti daugiau nei tikėjosi – meilės ir pasitenkinimo raktą. Labai sunku paaiškinti, kaip šis *saldus brangakmenis* per amžius buvo nepastebėtas, nesuprantama, kaip senųjų išminčių, Vakarų ir Rytų anatomų kartos niekad neatkreipė dėmesio į šį deimantą, kuris matomas plika akimi, vos pažvelgus į vulvą.

„O mano Amerika, mano brangi atrasta žemė", rašė anatomas savo *De re anatomica* šešiolikto skyriaus pradžioje. Ir tai, ką išliejo plunksna, buvo tikra epinė simfonija.

Tarp aikčiojimų ir šūksnių „meile mano" anatomas glamonėjo naujų žemių krantus. Kaip tos varinės indės, kurios veržėsi iš žalios tankmės ir kurias barzdoti dievai laikė pusiau žmonėmis ir pusiau žvėrimis, moterys meilinosi naujam Veneros Žemių Šeimininkui. Jis gyveno tirdamas genitalijų lapiją, dešine laikydamas matadoro kardą, kaire – Šventąjį raštą ir kryžių. Jis vis toliau skverbėsi ir vieną dieną Dievas jam tarė: „Suteik daiktams vardus". Tuomet kiekvienai dienai baigiantis anatomas savo dienoraštyje rašydavo: *„Jei man leista mano atrastus daiktus pavadinti..."* ir pavadindavo juos. Taip, apiplaukęs pasaulį, apsigyveno žemėje, sukurtoje iš jo šonkaulio.

Tarp aikčiojimų ir šūksnių „meile mano" bučiuodavo naujų, neištirtų žemių smėlį, įkaldavo vėliavas ir kankinosi nerasdamas žodžių atrastoms naujovėms pavadinti. Nereikėjo kovoti nei su drąsiais indėnais, nei su priešais. Užteko pirštu parodyti ir pasakyti: „Tai yra mano", ir, pamojus ranka, patyrusia ir įgudusia, prasiverdavo tankmės, kad jo Didenybė galėtų įeiti.

Taip jis ir gyveno, suteikdamas vardus ir kurdamas tai, ką iš jo atėmė – kaip Adomo šonkaulį. Kiek saldaus žavesio! Atėjo laikas ir pasauliui atradimus pristatyti. Rodydamas Veneros žemių krantus, jis sakė: *„Tai, mano mieliausias sklaitytojau, yra pagrindinis moters meilės židinys"*.

Pakeldavo inkarą ir plukdė laivą į kanalus ir salynus, kur joks vyras nekėlė kojos, ir, iškėlęs smilių, sakydavo: *„Jei vikriai ir įgudusiai trinsi jį pirštuku, iš ten, nepaisant jų norų, bet iš malonumo išsiverš sėkla"*. Jis tapdavo moteriškų potvynių ir atoslūgių Šeimininku ir

Savininku. Vandenys jo kelyje galėjo atsiverti ir užsiverti. Buvo Veneros valios Ponas, Globėjas ir Valdovas, ir moterys, net to nenorėdamos, lyg vergės puldavo jam po kojų.

Taip ir gyveno, vadindamas Šventojo Jono ir Šventojo Juozapo garbei. Nesiliovė teikti vardų ir sakydavo: *„Šį organą galima pavadinti gimda, įsčiomis ar vulva"*.

Beje, jo Amerikos centras turėjo vieną vardą: Mona Sofija. Nebereikėjo bastytis po pasaulį ieškant apdavų žolelės, kuri užburtų klastingą širdį, šauktis nei dievų, nei demonų pagalbos. Net nebereikėjo puoštis, meilikauti ar kurti planų, kaip suvilioti. Savo rankose laikė moterų širdies vartų raktus, pakako tik mikliai ir įgudusiai patrinti mažytį organą. Atrado kelią į meilę. Vaikščiojo ten, kur joks vyras nebuvo įžengęs. Tai, ko nuo žmonijos pradžios ieškojo žiniuoniai, raganiai, valdovai, dramaturgai ir galiausiai visi mirtingi įsimylėjėliai, jis anatomas, jis Matėjas Kolonas, atrado. Dabar Pažadėta Žemė – Mona Sofija – priklauso nuo jo smiliaus, visažinio ir tiriančio.

Bet anatomui šito nepakako, jis turėjo dar toliau nukeliauti. Moters siela buvo karalystė, kurios negalėjo užkariauti net viso pasaulio armijos, o priežastis buvo tokia paprasta ir akivaizdi, kad kaip tik dėl jos akivaizdumo iki šiolei niekas ir nematė: *Amor Veneris*, moters meilės šaltinis, geriausiai įrodo, kad moteris sielos neturi. Ir Matėjas Kolonas tai pagrindė savo *De re anatomica*.

Tarsi keliautojas, kurį pernelyg traukia svetimi kraštai ir kuris paskui sunkiai randa kelią namo, anatomas visiškai pasiklydo savo atradimo džiunglėse.

II

De re anatomica šešioliktas skyrius virto tikra epopėja, tikra epinė daina. 1558 metų kovo 16 dieną Matėjas Kolonas, paklusdamas universiteto statuto reikalavimams norint viešai spausdinti kūrinį, dekanui įteikė jau baigtą knygą: šimto penkiolikos lapų sąsiuvinį su septyniais anatominiais aliejumi pieštais lakštais; tai buvo vienas iš gražiausių Renesanso meno kūrinių, vaizduojančių naują kontinentą, *Amor Veneris.*

Tų pačių metų kovo 20 dieną Alesandras de Lenjanas, lydimas universiteto klebono ir dviejų sargybinių, įsiveržė į skliautinę Matėjo Kolono galeriją. Dekanas perskaitė Aukščiausiojo tribunolo nuosprendį, kur buvo pritariama Alesandro de Lenjano siūlymui universiteto dėstytojo veiklai ištirti sudaryti daktarų komisiją ir priimti sprendimą dėl kaltinimų erezija, šventvagyste, raganavimu ir satanizmu. Buvo konfiskuoti visi anatomo rankraščiai, įskaitant begalę piešinių, išdėliotų pasieniais.

Tai, kad Matėjo Kolono neištrėmė ir neįkalino vienoje San Antonijo kalėjimo celėje, reiškė ne valdžios palankumą, o pastangas, kad procesas neiškiltų viešumon anksčiau, nei komisija priims sprendimą. Anatomą įspėjo, kad, vadovaujantis Pauliaus III bule, daktarų komisijai suteikiami Aukščiausiojo tribunolo įgaliojimai spręsti klausimus, susijusius su tikėjimu, ir leidimas procesą atlikti universitete. Teismui vadovauti rengėsi pats kardinolas Karafa ir kardinolo Alvareso iš Toledo įgaliotinis.

TREČIA DALIS

PROCESAS

LYJA

I

Matėjas Kolonas sėdi prie rašomojo stalo ir stebi lietų, purškiantį kitapus mažo langelio virš siauros lovos galvūgalio. Lyja ant dešimt bazilikos kupolų ir lankų, susiliejančių su horizontu. Smulkus lietus kapsi ir vos sudrėkina. Tyli ir įkyri dargana nesiliauja, persekioja it blogos mintys ar abejonės. Kaip nauja idėja. Lyg paslaptis. Atrodo, kad lietus niekad nesiliaus. Drengia ir drengia gailestingas, vargingas, pranciškoniškas lietus. Kaip visada merkia skurdžius. Krapnoja lėtai, bet įkyriai, lyja taip, lyg turėtų išjudinti marmurinius akmeninių šventųjų pamatus. Tai neįvyks nei šiandien, nei rytoj. Po kelių dienų degs juodi fakelai ir liepsnos laužas. O dabar lyja. Krapnoja tyliai, įkyriai, lyg norėtų perspėti ar pranašauti. Malonus, gailestingas lietus, gaivinantis apdegusio kūno žaizdas. Lyg pasityčiodamas pliaupia ant kaimiečių, maitinančių abatą, ir ant Pauliaus III tunikos. Merkia Vatikaną. Šiltas, iš aistros šnopuojantis lietus, kurio lašai, primenantys mažas varputes, prasmunka ir po aukštomis šventųjų apykaklėmis. Purškia apvaisinantis itališkas lietus.

Matėjas Kolonas stebi krintantį naują lietų. Iš pažliugusios žemės kyla Senovės brangenybės. Drengia archeologinis lietus. Tiesiai po kojomis atsiveria antikinis žavesys. Dargana nuplauna istorinę žemę, išmetančią marmurą, knygas ir monetas. Visa, kas guli žemėje, yra trivialu ir visų pirma vulgaru. Vanduo

išplauna sutryptas gatves, varganus užkampius, kaimelių aikštes ir apnuogina Senovinę Žavingą Imperiją, kurią prikelti reikia iš nebūties. Pila lietus ir iš žemės gelmių išnyra Gėris, Grožis ir Tiesa. Pliaupia, kondotjerai įklimpsta purve ir jų vietą užima Scipijono, Fabijaus dvasios.

Išvytas iš savo rojaus, iš atrastos palaimingos žemės, ištremtas į savo kambariūkštį, atskirtas nuo gimtos „Amerikos", Matėjas Kolonas žvelgia į lietų, kuris jo gyvenime, jei neįvyks stebuklas, bus paskutinis.

II

1558 metų kovo 25 dieną į Paduvą atvyko komisija, lydima penkių raitelių, saugoma penkių pėsčių sargybinių, vadovaujama kardinolo Karafos ir asmeninio kardinolo Alvareso iš Toledo įgaliotinio. Eminencijos apsigyveno universitete ir pareiškė, kad prireiks trijų dienų bylos smulkmenoms ištirti, o paskui prasidės teismas. Dekanas jų eminencijoms bylą nagrinėti pasiūlė anatomijos auditorijoje, bet svečiams salė pasirodė pernelyg didelė tokiam įvykiui. Teismo posėdyje dalyvavo trys teisėjai: kardinolas Karafa, presbiteris Alfonsas de Navas – asmeninis kardinolo Alvareso iš Toledo įgaliotinis – ir Paduvos inkvizicijos atstovas. Kaltintojams atstovavo pats Alesandras de Lenjanas, o kaltinamojo gynyba galėjo remtis ginamąja kalba. Be to, buvo numatyta apklausti du tris liudytojus. Dėl to eminencijos nusprendė, kad užteks ir paprastos auditorijos.

III

Procesas prasidėjo 1558 metų kovo 28 dieną. Laikydamiesi bylos eigos formalumų, teisėjai pirmiausiai išklausys liudytojų parodymų, paskui – kaltintojo kaltinimų ir galiausiai – ginamosios kaltinamojo kalbos. Manyta, kad procesas neužtruks. Be to, teismas nusprendė, kad pašaliniams dalyvauti nebūtina. Vadovaujantis blaiviu protu nutarta, kad teismui pateikti bus raštiški liudytojų parodymai, be to, iš anksto patvirtinti. Paklusdamas šioms normoms, universiteto notaras Darijas Renis surašė parodymus, kuriuos vėliau pats perskaitė.

LIUDYTOJŲ PARODYMAI

Pirmas parodymas

Vienos gatvinės, tvirtinančios, kad buvo Anatomo užkerėta

Stovėdamas prieš teisėjus, Darijas Renis perskaitė pirmos liudytojos parodymus.

Aš, Darijas Renis, paskirtas išklausyti parodymus vienos „Mulo" užeigos kurtizanės, vadinamos Kalandra, turinčios dešimt ir septyneris metus ir gyvenančios toje pačioje landynėje.

Minėta liudytoja savo parodyme teigia, kad tūkstantis penki šimtai penkiasdešimt šeštų metų liepos keturioliktąją vienas vyriškis pasirodė užeigoje ir paprašė paslaugų. Jam buvo parodytos visos tų namų gyventojos, ir jis pasirinko vieną, turinčią Laverdos vardą. Liudytoja savo parodyme teigia, kad vyriškis, sumokėjęs menką sumą, su minėta Laverda užsidarė viename iš miegamųjų; šioji buvo sena ir ligota kekšė. Po kurio laiko svečias vienas išėjo iš miegamojo ir paskubomis atsisveikino su tų namų gyventojomis.

Liudytoja sako, kad ėmusi nuoširdžiai nerimauti dėl Laverdos, nes ši vis nesirodė ir joks garsas nesklido iš miegamojo. Liudytoja teigia pakilusi į viršų ir išvydusi šalia lovos tysančią kekšę. Liudytoja tvirtina, jog iš pradžių pamaniusi, kad vyriškis buvęs nepatenkintas, dėl to atsi-

keršijęs kekšei už tai, kad šioji buvusi sena ir sukriošusi ir blogai atlikusi savo darbą. Bet greitai įsitikinusi, kad ji kvėpuoja ir neturi jokios žaizdos – nei peilio, nei lazdos. Liudytoja savo parodyme teigia, kad Laverda, atsitokėjusi iš alpulio, papasakojo, kas įvyko: klientas jai davęs čiulpti savo varpą, o kai ji paklususi, išvydusi patį velnią, prašantį jos meilės ir sielos. Liudytoja tvirtina, kad Laverda jai pasakojo, kaip vaikštinėjusi po Karonto pakrantes ir regėjusi ištvirkaujančius demonus, kurie į visas jos kūno skyles kaišiojo savo varpas dėl to, kad ši gyveno palaidą gyvenimą.

Liudytoja savo parodyme tvirtina, kad nekreipusi daug dėmesio ir nepatikėjusi kurtizanės pasakojimais, nes šioji buvusi sena ir sirgusi ligomis, kurios dažnai aptemdydavusios jos protą.

Kitą savaitę svečias vėl pasirodęs užeigoje ir paprašęs paslaugų. Šįkart jam parodė visas tų namų moteris, ir jis išsirinko liudytoją, kuri brangiai kainavo ir tryško sveikata. Liudytoja savo parodyme teigia, kad vyriškis buvęs gražaus stoto ir degančių akių, dėl to jai labai patikęs. Ji su malonumu aptarnavusi, nesipriešinusi ir neprotestavusi. Liudytoja tvirtina, kad svečias, pasikėlęs savo drabužius, paprašė padirbėti su jo kieta ir pakilusia varpa. Liudytoja savo parodyme teigia, kad užduotį įvykdžiusi taip, kaip jos profesija įpareigoja, – meniškai ir įgudusiai, ir, vykdydama kliento prašymą, buvo užkerėta. Ji koneveikusi save, kad neįsiklausiusi į Laverdos žodžius ir nepatikėjusi ja. Liudytoja sako, kad svečias buvęs tikras velnias, prašęs jos meilės ir sielos. Ji mačiusi įvairiausių demonų, paklūstančių Tamsos valdovui, kaišiojusių savo gigantiškas varpas į užpakalinę liudytojos skylę ir sukėlusių nežemiškas kančias. Ji girdėjusi, kaip pabaisų šeimininkas

jai sakęs atiduoti savo meilę ir sielą ir žadėjęs jos pasigailėti. Liudytoja savo parodyme teigia, kad pragaro demonų šeimininkas prašęs jos meilės, nes esanti pasileidusi moteris, ir tvirtinęs, kad dabar jos siela priklausanti jam, nes kūno nuodėmės jį maitinančios. Liudytoja tvirtina, kad, nepaisydama baisių kankinimų, atsisakiusi duoti jam savo meilę, nes jai buvęs suteiktas sakramentas – Dievui atiduota jos meilė ir paaukota jos siela.
Kai anatomas, Matėjas Renaldas Kolonas, buvęs jai parodytas, liudytoja patvirtinusi, kad būtent jis ir esąs tas vyriškis.

ANTRAS PARODYMAS

VIENO MEDŽIOTOJO, TVIRTINANČIO, KAD ANATOMĄ MATĖ BAISIŲ DEMONŲ KOMPANIJOJE

Aš, Darijas Renis, Paduvos universiteto notaras, paskirtas išklausyti parodymus to, kuris sakosi vadinamas A, turintis dvidešimt penkeris metus ir gyvenantis vienoje sodyboje su žmona ir keturiais vaikais.
Liudytojas savo parodyme teigia, kad, medžiodamas abatijos miškuose, matęs vaikštinėjantį vyriškį, lydimą varno. Šis žmogus nešė didžiulį maišą, pilną nudvėsusių gyvūnų. Vaikštinėdamas vyras rinkęs gyvūnus, kuriuos jam nurodęs varnas. Liudytojas tvirtina, kad toks keistas vyriškio elgesys patraukęs jo dėmesį. Iš smalsumo ir baimės jis nusprendė žmogėną slapta pasekti, nes, tiesą sakant, atrodęs kaip velnias. Vyriškis priėjęs prie senos, apgriuvusios ir apleistos trobelės, kur iškratęs savo maišo turinį. Liudytojas sako, kad pro langą matęs, kaip vyriškis dvėse-

liena šėręs varną. Liudytojas, apimtas siaubo, ant stalo išvydęs šlykščias pabaisas: šunį su kalakuto plunksnomis, katiną su žuvies žvynais. Žmogelis pabaisas palietęs, ir jos atgijusios, ėmusios trūkčioti ir tampytis lyg pamišusios. Liudytojui parodžius anatomą, pastarasis patvirtino, kad miške sutiktas vyriškis esąs Matėjas Renaldas Kolonas.

TREČIAS PARODYMAS

VIENOS KAIMIETĖS, TVIRTINANČIOS, KAD BUVO UŽKERĖTA ANATOMO

Aš, Darijas Renis, Paduvos universiteto notaras, paskirtas išklausyti parodymus moters, kuri esanti vadinama A, skaičiuojanti septynioliktus metus ir esanti B žmona. Liudytoja su savo vyru gyvena gražioje sodyboje netoli didžiojo namo. Milžinišką teritoriją prižiūri valdytojas C, kuris ir patvirtina duotus parodymus.

Liudytoja, prisiekusi sakyti tiesą, savo parodyme teigia, kad pažįsta Matėją Renaldą Koloną, ir pateikia išsamų jo išvaizdos aprašymą. Ji sako, kad lankiusi anatomą universitete ir mačiusi jo skliautinę galeriją.

Paklausta, kaip ji susipažino su anatomu, liudytoja atsako, kad pirmąkart jį pamatė vaikščiojantį kartu su vienuoliu, broliu F, po didžiojo namo apylinkes, kitapus tvoros, skiriančios ponų ir duoklininkų žemes. Liudytoja tvirtina, kad po ilgo pasivaikščiojimo apie dirbtuves, virtuvę, kepyklą, svirną ir tvartą vienuolis ir anatomas atsisveikino. Vienas patraukė didžiojo namo link ir dingo. Kitas atėjo į virtuvę, kur liudytoja kepė duoną, ir, prisistatęs vardu, paklausė apie jos vyrą. Liudytoja sako, kad,

paprašyta anatomo, patraukė ieškoti savo vyro, kuris tuo metu abatijoje atidirbo dešimtinę. Liudytoja savo parodyme teigia, kad svečias ilgai kalbėjosi su jos vyru. Moteriai atrodė, nors ji negalėjo girdėti pokalbio, kad vyrai šnekasi apie ją. Liudytoja tvirtina, kad jos vyras išėjo ieškoti valdytojo, su kuriuo vėliau akis į akį kalbėjo anatomas. Liudytoja sako, kad matė, kaip anatomas valdytojui davė pinigų. Valdytojas leido liudytojai, lydimai ir globojamai Matėjo Renaldo Kolono, išeiti iš sodybos.

Liudytoja savo parodyme teigia, kad naktį anatomas ją slapta nusivedė į universiteto rūsį, kur gulėjo numirėliai, ir liepė nusirengti ir atsigulti ant šalto marmurinio stalo. Liudytoja tvirtina, kad medikas privertė ją išžergti kojas ir į jos lytinius organus įkišo demoną. Liudytoja sako, kad, apimta malonumo ir ekstazės, kuriai negalėjo atsispirti, nes demonas, būdamas joje, nepašykštėjo beribės palaimos, kokios ji dar niekad nejautusi, girdėjo anatomą, įsakantį velniui, kad pastarasis priverstų liudytoją įsimylėti jo sielą ir kad jos kūnas lyg didelė ugnis įsiliepsnotų nuo aistros. Liudytoja savo parodyme pripažįsta, kad įsimylėjo tą nesuvaldomą demoną ir jo šeimininką. Galiausiai liudytoja teigia, kad nuo tos dienos niekuomet nebejautė teikiamos vyro varpos palaimos, nes jos kūnas tapo anos pabaisos kaliniu.

KALTINIMAS

KALTINAMOJI KALBA

BAŽNYČIOS DAKTARŲ KOMISIJAI PATEIKTAS ALESANDRO DE LENJANO KALTINIMAS MATĖJUI KOLONUI

Mes regime velnio sugrįžimą į žemę. Tai galime matyti visur. Randame įrodymų visur, kur tik pažvelgiame. Pildosi Šventojo Jono pranašystės, kai jis regėjo angelą, grandinėmis surakinusį demoną ir tūkstančiui metų ištrėmusį į pragaro bedugnę. Šiandien, prabėgus tūkstančiui metų, velnias sugrįžo į žemę. Jis yra tarp mūsų. Apsižvalgykite! Apsižvalgykite aplinkui! Šiandien iš žemės prikelia senovės dievus. Nejaugi mes Švenčiausiąją Mergelę Mariją keisime į Venerą? Galbūt imsime garbinti Bakchą ir palaidosime Šventąjį Joną Krikštytoją? Užtenka tik pažvelgti į bažnyčias, kur puikuojasi vien pagonybės dievai! Todėl jūsų klausiu: ko galima tikėtis iš žmonijos, jei net Dievo namus pavertė velnio irštva?! Paklausykite, kokias vulgarybes šneka aikštėse ir mugėse, paaiškinkite, kuo baisios kalbos skiriasi nuo naujų „literatų" rašliavų, kuriamų ignoruojant lotynų ir graikų kalbas. Gašlios pašaipos, lengvabūdiškumas, vulgarūs anekdotai, juokeliai ir besaikis ištvirkavimas – štai kas šiandien vadinama literatūra. Būkite budrūs! Velnias vaikšto

tarp mūsų. Išmušė valanda: vaikas maištauja prieš tėvą, mokinys – prieš mokytoją. Pažvelkite į pasigailėtiną universiteto, kurio dekanas esu, anatomų ordą: jie net atsisakė liudyti prieš universiteto dėstytoją. Jau niekas mūsų nesiklauso pagarbiai tylėdamas ir net drįsta atvirai ir begėdiškai tyčiotis iš mūsų. Kaip gašliai ir abejingai kalbama apie Dievą, taip pat šnekama tik apie auginamas daržoves. Kiekvienas dabar gali pasivadinti ateistu lygiai taip pat paprastai, kaip išreikšti savo nuomonę apie vieną ar kitą patiekalą! Jums sakau: saugokitės! Velnias išsilaisvino ir vaikšto tarp mūsų.
Šiandien velnias užsisiautė mokslininko togą. Šiandien netikri pranašai skelbiasi esą mokslininkai ir menininkai. Nejau lauksime susidėję rankas, kol vieną dieną „naujai iškepti“ dailininkai, skulptoriai ir anatomai į Visagalio Jėzaus Kristaus vietą pastatys Liuciferį, iškaltą iš tauraus marmuro.
Nuo mūsų, krikščionių, dabar priklauso, ar gebėsime Tiesą atskirti nuo farso. Matėjas Kolonas labai nusidėjo. Kaltinu jį duotos priesaikos sulaužymu. Jums primenu įžadus, kurių laikytis buvo prisiekęs, kai gavo mediko vardą: „Prisiekiu Dievo akivaizdoje, kad vykdysiu šią priesaiką ir įsipareigojimą, pasitelkdamas visas savo jėgas ir proto galias. Savo mokytoją, išmokiusį mane šio meno, laikysiu lygiu savo gimdytojams, dalysiuos su juo savo turtu ir, jei tik reikės, pasirūpinsiu jo nepritekliais; jo vaikus laikysiu savo broliais ir seserimis bei, jei tik jie to panorės, išmokysiu be atlygio ir sutarties juos šio meno; būtinai pasirūpinsiu savo, mano mokytojo vaikų ir mokinių, kurie pasirašė įsipareigojimus ir prisiekė medicinos mokslo teise, bet niekieno daugiau, išsilavinimu. Pasinaudosiu, pasitelkdamas

savo gebėjimus ir žinias, dietomis, kad galėčiau padėti ligoniui; stengsiuosi pastarąjį apsaugoti nuo skausmo ir neteisybės. Niekam, net jei manęs to prašytų, neduosiu mirtį sukeliančio vaisto, neduosiu ir panašaus patarimo. Tyrume ir šventume laikysiu savo gyvenimą ir savo meną. Į bet kuriuos namus, į kuriuos įžengsiu, būsiu atvykęs lankyti ligonio, ir nepaisysiu įžeidinėjimų ar korupcijos, ypač jei tai būtų susiję su seksualine praktika ir su žmonėmis, ar tai būtų vyrai, ar moterys, vergai ar laisvieji. Gydydamas ar net jau po apsilankymo, matysiu ir girdėsiu tik tai, ką privalau girdėti, o tai, ko man nepriklauso žinoti, nutylėsiu lyg paslaptį. Įsipareigoju vykdyti šią priesaiką, būti jai ištikimas ir jos nesulaužyti, todėl tebūnie man suteikta garbė naudotis šiuo menu. Ir jei sulaužysiu priesaiką, atimkite iš manęs šią garbę."

Kaltinu Matėją Koloną priesaikos sulaužymu, nes jis nusižengė kiekvienam priesaikos žodžiui, išniekino ir padarė gėdą tarnystei, kurią vykdyti buvo priimtas į šiuos namus. Kaltinu kaltinamąjį satanizmu ir raganavimu. Viskas, ką jums galiu pasakyti, nublanksta prieš pateiktus įrodymus: girdėjote liudytojų parodymus, perskaitėte jo užrašus ir matėte piešinius, kuriuos kaltinamasis nupiešė. Bet patikimiausias įrodymas – kaltinamojo kalba. Atradimas, kurį jis teikiasi prisiskirti, tėra velniškas prasimanymas. Kaip kitaip galėtume pavadinti šitą Amor Veneris*? Kaltinamasis tariasi atradęs organą, kuris valdo moters valią, meilę ir pasitenkinimą, lyg tarp valios, sielos ir kūniškų malonumų būtų galima rašyti lygybės ženklą. Kaip kitaip jei ne „velniu" galima būtų vadinti tą, kuris aukština velnią lyg patį Dievą.*

O dėl anatominio požiūrio: kas yra ta tariama Amor Veneris*? Žodžiai, žodžiai ir nieko daugiau. Galite apieš-*

koti moteriškas genitalijas, bet nerasite to, ką vadina Amor Veneris, *jokio kito organo, kurio nebūtų aprašę Rufas iš Efeso, Avicena ar Julijus Poluksas. Galbūt* Amor Veneris *tėra nimfa, kurią įvardijo Berengaras, arba* praputio matrices, *kurį jau dešimtajame amžiuje atrado arabas Halis Abas. Todėl jums sakau: žodžiai, nieko daugiau, tušti žodžiai. Galbūt kaltinamojo „atradimas“ tėra* tentigenem, *kurį mini pats Abulkasis? Žodžiai, tai velniški žodžiai.*

Savo kaltinimą pateikiu pačiam kaltinamajam. Išklausykite jo gynybą ir pateiktuose argumentuose rasite įrodymus to, ką jums ką tik išdėsčiau.

GYNYBA

I

Balandžio trečiąją buvo nutarta išklausyti ginamąją kalbą. Į auditoriją, kur buvo įsikūręs Aukščiausiasis tribunolas, Matėjas Kolonas įžengė be palydos, tik kupinas tikėjimo. Buvo užsivilkęs vilnonę liemenę, ant pečių užsimetęs apsiaustą, o galvą dengė beretė, užsmaukta iki pusės kaktos, kurią nusiėmė tik atsistojęs ant salės pakylos. Teisėjų dešinėje sėdėjo kaltintojas, dekanas Alesandras de Lenjanas. Kardinolas Karafa anatomui priminė mestus kaltinimus. Įvykdęs visus formalumus, įsakė, kad šis nedelsdamas pradėtų savo ginamąją kalbą.

Visų žvilgsniai susmigo į pasigailėtiną kaltinamąjį. Dabar, stovėdamas prieš teisėjus, nerado tinkamų žodžių; iš tikrųjų tiek įvairių ginamosios kalbos versijų jau buvo kartojęs vienumoje, o šią akimirką negalėjo prisiminti nė vienos.

II

MATĖJO KOLONO BAŽNYČIOS DAKTARŲ KOMISIJAI PATEIKTA GINAMOJI KALBA

Nepaisydamas nepalankiausių ir netinkamiausių aplinkybių, savo kalbą norėčiau pradėti sakydamas, jog man, kukliam žmogui,

didelė garbė, kad Jūsų Ekscelencijos teikiasi skirti dėmesio tam, ką jums tuoj pateiksiu. Ir tai sakau tvirtai įsitikinęs, kad kitomis, ne tomis, kurias likimas man paruošė, aplinkybėmis jūs patys būtumėte teigiamai įvertinę mano kūrinį ir mano atradimą. Esu iš tų, kurie tiki, kad su kūnu susijusius klausimus nagrinėti reikia teologiniu aspektu, nes niekas neegzistuoja be Dievo įsikišimo. Mano, anatomo, darbas – atspėti Visagalio sumanymą, o kartu garbinti Jį. Jūs, išprusę teologai, tai žinote remdamiesi ne tik tikėjimu, bet ir išmintimi. Kiekvienas žodis, kurį perskaitėte mano kūrinyje, kilęs tik iš tikėjimo. Tuo noriu pasakyti, kad Šventasis raštas nėra tik popierius; kaskart, kai man suteikiama galimybė tirti kūną, regiu Aukščiausiojo kūrinį, kiekvienoje to kūno dalelėje galiu skaityti Dievo žodį, ir mano siela virpa iš susijaudinimo.

Prieš pateikdamas savo ginamąją kalbą, noriu jums pasakyti, jog neprarandu vilties, kad, išklausę mano žodžių, pasitelkdami savo išmintį, apginsite atradimą, kurį atrasti man buvo suteikta garbė, ir mano kūrinį De re anatomica.

Suprantu, kad kai kurie mano pareiškimai, ištarti mano kaltintojo lūpomis, gali atrodyti kaip pavojingi pramanai. Iš mano anatominių svarstymų galima daryti išvadas, susijusias su morale. Noriu jums pasakyti: mokslinis darbas apie kūną apima ir kitą sritį – sielą. Mano atradimai yra anatominiai; jei tai, kaip aprašau organų funkcijas ir jiems priskiriu tam tikras funkcijas, prilygsta metafizinei doktrinai, tuomet filosofai turėtų atskirti vieną nuo kitos. Aš esu tik kuklus anatomas, kuris turi vienintelį tikslą – aiškinti Aukščiausiojo kūrinį ir taip Jį šlovinti.

Toliau norėčiau pasakyti, kad esu tvirtai įsitikinęs, jog nė vienas žodis, parašytas mano De re anatomica ir šiandien ištartas jums, neprieštarauja Šventajam raštui, priešingai, mane visad įkvėpė Jo

skleidžiama tiesa. Aš net neabejoju, kad, išgirdę mano ginamąją kalbą, patikėsite kiekvienu žodžiu.

Kad jums būtų lengviau suprasti, leiskite mano pasisakymą suskirstyti į devyniolika dalių.

PIRMA DALIS
Kodėl *kinesis* yra ne sielos, o kūno atributas

Leiskite man pateikti trumpą kai kurių klausimų, susijusių su kūnu ir jo elementariausiomis funkcijomis, apžvalgą ir paaiškinti kai kurias sąsajas, kurias gebėjau nustatyti.

Anatomas, stovėdamas ant pakylos, ilgam nutilo, kad patrauktų komisijos narių dėmesį.

Suteikite man garbę ir pažvelkite į mechanines figūras, – pasakė rodydamas į langą, pro kurį galėjai aiškiai matyti bokšto laikrodį. Būtent tą akimirką, lyg būtų iš anksto numatyta, ėmė gausti varpai. – *Atkreipkite dėmesį į tų bronzinių figūrų judesius,* – pakartojo jis ir ne tik sulaukė daktarų susidomėjimo, bet ir sudarė įspūdį, kad varpai skambėti ėmė kaip tik dėl kalbėtojo užgaidos. – *Pažvelkite į figūras, mušančias varpus, ir į laikrodį, nes apie tai ir noriu kalbėti: apie judesį. Pradėsiu sakydamas, kad ta tiksli mašina visiškai niekuo nesiskiria nuo pagrindo, kuris valdo kiekvieno iš mūsų kūno judesius.*

Lygiai taip pat, kaip tie automatai, esame sudaryti iš materijos, turinčios tam tikrą formą. Materiją, kaip ir tuos mechanizmus, veikia kinesis, *kuri sukelia judesį. Būtent šičia susiduria anatomija ir filosofija. Todėl atrodytų, kad į klausimą, kas gi valdo kūno judesius, reikia pateikti metafizinį atsakymą.*

– Žinoma, kad siela valdo kūno judesius, nieko naujo mums nepasakėte...

Jūs verčiate mane paskubinti įvykius. Tiktai pasakysiu, jog apgailestauju, bet man teks jums paprieštarauti, nes, mano nuomone, jo-

kia siela nėra šios mechanikos pagrindas, todėl jokia siela negali valdyti šių laikrodžių mechanizmų. Taip pat maldauju leisti man tęsti taip, kaip buvau numatęs. Prieš pateikdamas savo nuomonę apie sielą, noriu atskleisti atradimą, kurį pats padariau ir kuriuo, laimei, niekas neabejoja. Kalbu apie kraujo cirkuliaciją plaučiuose. Aprašiau šį procesą: susitraukdama širdis kraują pumpuoja ir išstumia į širdies skilvelį; kai jis išsiplečia, kraujas ieško didesnės erdvės ir su jėga iš dešinio skilvelio įteka į arterinę veną, o iš kairio – į didžiąją aortą. Nuolat susitraukdama ir vėl išsiplėsdama širdis kraują varinėja ratu ir kraujas iš viršutinės venos įteka į dešinį skilvelį, o iš plaučių – į kairį. Keturių mažų kanalėlių pradžioje yra pertvaros, kurios leidžia kraujui įtekėti per dvi paskutines, o ištekėti per dvi pirmas venas.

ANTRA DALIS

Apie *kinetinius fluidus*

Dabar leiskite man jums paaiškinti, kaip kūno dalys juda, ir pamatysite, kad raumeninę kinesis *valdo visiškai ne siela, o kūnas. Leiskite jums pristatyti mažyčius kūnelius, kurie gyvuoja kraujyje ir kuriuos pavadinau „kinetiniais fluidais“*[28]*. Dideliu greičiu kraujas neša juos iš smegenų į nervus, susijungusius su raumenimis. Raumenys težino dvi judesio formas: susitraukimą ir išsiplėtimą. Tam, kad vienas raumuo išsitemptų, reikia, kad kitas susitrauktų ir kad abu gautų tam tikrą kiekį šio fluido, atitekančio iš smegenų. Nekalbu apie jokią metafizinę priežastį, nes, kaip jau sakiau, šiuos fluidus sudaro materiali substancija. Ir būtent ji, pripildanti ar ištuštinanti raumenis, lemia, kad jie susitrauktų ar išsitemptų. Tai ir yra judesio pradžia. Taip* kinetiniai fluidai *gyvuoja raumenyse, cirkuliuodami ir judėda-*

[28] Kinetiniai fluidai, kuriuos aprašo Matėjas Kolonas, yra stebėtinai panašūs į Dekarto „žvėrių sielas“ *Aistrų traktate*. Negalima paneigti, kad Matėją Koloną įkvėpė prancūzų filosofas *(aut.. past.)*.

mi iš vieno raumens į kitą raumenį. Privalau pasakyti, kad tai – kinesis *pradžia; be abejonės, privalau jums parodyti, kaip sudaryti nervai, valdantys šį mechanizmą, kad visa vyktų tvarkingai, o ne chaotiškai. Kitas mano pasisakymas skirtas bandymui apsiginti nuo to, kuo vienas iš liudytojų mane kaltina,* – tarė žiūrėdamas į dekaną. – *Tuo, kad esu lydimas, Dieve, apsaugok mane, velniškų pabaisų.*

TREČIA DALIS
Apie velniškas pabaisas

Anatomas nuėjo prie kėdės ir grįžo nešinas maišu.

Štai čia tas maišas, kurį sakėsi matęs medžiotojas, – pasakė tiesdamas jį komisijos nariams. – *Tiesa ta, jog visi gerai žino, kad kiekvieną rytą einu į už sodybos esantį mišką rinkti padvėsusių gyvūnų, kuriuos vėliau skrodžiu ir džiovinu, kad galėčiau tyrinėti. Nenorėdamas jūsų dėmesio atitraukti nuo to, ką tik dėsčiau, dabar pademonstruosiu,* – pasakė ir iškart ėmė atrišinėti maišą. Tuo metu medžiotojas, kuris salėje sėdėjo šalia kitų liudininkų, pašoko ir nervingai paprašė leidimo išeiti, bet, žinoma, to jam neleista. Bažnyčios daktarai anatomą stebėjo susirūpinę ir svarstydami, ką gi jis ištrauks iš maišo. Per salę nuvilnijo šurmulys. Matėjas Kolonas į maišą įkišo ranką, o kai ištraukė, šurmulys virto gailiu vientisu klyksmu. Tą akimirką medžiotojas ėmė šaukti:

– Štai jis, demonas, velnias, kurį pats mačiau! Ant laužo jį! Nuveskite jį ant laužo!

Anatomas už kojų laikė tikrai siaubingą pabaisą. Tai buvo vilkas su iššieptais nasrais ir didžiuliais iltiniais dantimis. Vietoj plaukų iš galvos kyšojo raudonos plunksnos, primenančios flamingo plunksnas, o kūną dengė auksiniai žvynai. Ant sprando stirksojo du žuvies pelekai. Kai anatomas pabaisą numetė ant žemės, šioji išskleidė porą didelių sparnų ir užriaumojo liūto

balsu. Publika, liudytojai ir net teisėjai buvo pasirengę bėgti iš salės. Matėjo Kolono nesudraskė į gabalus vien dėl to, kad nė vienas neišdrįso net prieiti.

Nieko nebijokite. Tai ir yra pabaisa, kurią liudytojas matė ir palaikė velniu. Galite įsitikinti, kad tai tik negyvas padaras, – kalbėjo rodydamas komisijai, kurios nariai įtartinai linkčiojo. – *Negyva materija nieko negali jums padaryti. Pats ją sukūriau. Tai vilko iškamša: kailį nudyriau, prikaišiojau gaidžio plunksnų ir pritvirtinau dažytus žuvų žvynus. O dėl pelekų ir sparnų, tiesiog prisiuvau su adata ir siūlu.*

– Visi matė, kaip pabaisa judėjo, ir visi girdėjo jos riaumojimą.

Būtent apie tai ir kalbu. Jei man leisite, paaiškinsiu, kaip atsiranda judesys, kaip netikra pabaisa juda. Juk niekas nemanote, kad mechaninės figūros, mušančios laikrodžio varpus, yra demonai. Taigi ši pabaisa irgi nėra velnias. Jos judesius, kaip ir laikrodžio mechanizmus, valdo tas pats pagrindas, – pasakė ir dar kartą mostelėjo lango link tęsdamas: – *Pažiūrėkite.*

Anatomas čiupo žvėrį už sprando ir ėmė kažką, kas kyšojo iš pilvo, krapštyti. Tada padėjo ant žemės, ir salėje vėl kilo triukšmas. Pabaisa pradėjo judėti šaižiai riaumodama ir plasnodama sparnais lyg pamišusi.

Nebijokite. Nieko jums nepadarys.

– Tuoj pat patrauk šią velnio išperą! Sulaikyk ją!

Paklusdamas įsakymui, anatomas paėmė savo žvėrį už kaklo, dar kartą kažką pakrapštė pilve, ir pabaisa sustingo kaip tikras lavonas. Laikydamas žvėrį už letenų, Matėjas Kolonas aiškino toliau:

Taigi matote, kinesis *visiškai nepriklauso nuo sielos. Ši dirbtinė pabaisa vaikšto, leidžia garsus ir plasnoja sparnais tarsi tikras gyvūnas. Beje, šis žvėris gamtoje neegzistuoja, tai tik gera, nors ir grubi imitacija pagrindo, kuris valdo ne tik jo, bet ir mūsų judesius. Ją sukūriau genamas vienintelio tikslo – įrodyti savo teorijos teisingumą.*

Apie mechanines figūras

Dabar paaiškinsiu, kaip mano žvėris veikia. Kaip jau sakiau, nervai priverčia raumenis judėti, – kalbėdamas anatomas iš pabaisos pilvo ištraukė nedidelį bronzinį ratlankį, kuris buvo paslėptas tarp žvynų, jį pasuko ir tada žvėries pilvas atsivėrė. – *Mūsų nervai sudaryti iš porinių elementų: išorinių, t. y. odos, ir vidinių. Pirmas elementas antram elementui atstoja užvalkalą. Raumens judesys tėra nervo susitraukimo padarinys. Lygiai taip pat trukteIėjus vieną stygos galą, įsitempia ir kitas galas. Šitaip raumenys veikia. Mūsų kūną dengia begalė nervų, kurie valdo net pačius švelniausius judesius. Šį padarą sukūriau pasitelkdamas varganus dvidešimt „netikrų nervų", sukurptų iš siūlų ir paslėptų pilve. Taigi mano kūrinys geba dvidešimt skirtingų judesių. Iš esmės jis nė kiek nesiskiria nuo laikrodžio mechanizmo,* – sakė rodydamas vidinę iškamšos ertmę. – *Čia matote spyruoklę, kuri išsitiesdama traukia siūlus ir taip priverčia judėti visas dalis. Žinoma, kalbame tik apie prastą judesio imitaciją, bet vis dėlto ji gana aiškiai parodo tai, ką bandau jums paaiškinti. Vadovaudamasis principais, kuriuos regėjau gyvų kūnų elgesyje ir negyvų kūnų vidaus organuose, sukūriau daugiau nei dešimt panašių mechanizmų.*

– Tik paklausykite, kaip anatomas skleidžia erezijas, siekdamas prilygti pačiam Kūrėjui! – užsiplieskęs suriko dekanas, pašoko nuo savo kėdės ir pirštu bedė į anatomą.

Jūsų ekscelencija klysta, – ramiai tarė Matėjas Kolonas. – *Mes, anatomai, nedarome nieko kito, tik aiškiname Dievo kūrinius ir, jei mums pavyksta atskleisti tai, kas anksčiau skendėjo tamsoje, taip tik šloviname Kūrėją. Mokslas, mano supratimu, yra priemonė suprasti ir tada garbinti Jo kūrinius. Mano kuklūs kūrinėliai tėra nevykusios imitacijos palyginti su Aukščiausiojo kūriniais, neturiu jokio tikslo, išskyrus vieną – suprasti bent mažą Jo Kūrybos dalelę.*

– Žodžiai. Tušti žodžiai, – įsiterpė dekanas. – Savo ausimis girdėjote ką tik ištartą kaltinamojo prisipažinimą, – puse lūpų šypsodamasis, Alesandras de Lenjanas tęsė: – Anatomas ką tik baigė prisipažinti, kad jo iškamšos buvo sukurtos tyrinėjant lavonus. Nereikia net priminti, kad viena Bonifaco VIII bulė, kuri iki šiol nėra pakeista ir vis dar galioja, draudžia skrosti lavonus, – baigė dekanas, visiškai įsitikinęs savo pergale.

Dėkoju Jūsų ekscelencijai, jog galų gale sutinkate bent jau su tuo, kad mano žvėris nėra jokia velniška pabaisa, kaip iki šiol teigėte, tai tik romi iškamša. Būtent tai jums ir norėjau įrodyti. Taigi pats kaltintojas savo pareiškimu dabar nuneigė liudytojo žodžius.

Šįkart dekanas, net pažaliavęs iš įniršio, negebėjo suregzti jokio protesto ir pasitenkino neapykantos kupinu žvilgsniu perverdamas savo liudytoją, lyg pastarasis būtų buvęs dėl visko kaltas.

Kai dėl bulės, kurią Jūsų ekscelencija paminėjo, norėčiau jus pataisyti: joje rašoma ne tai, kad „draudžiama skrosti lavonus", kaip teigiate, o tik „draudžiama gauti lavonus su tikslu skrosti". Taigi tai nėra tas pats. Primenu, kad popiežius Bonifacas VIII išmintingai uždraudė tokią praktiką, bet, kartoju, ne skrodimą, o būdus, kuriais lavonai buvo gaunami. Ir Jūsų ekscelencija, suprantama, negali ignoruoti fakto, kad viskas prasidėjo būtent universitete, kurio dekanas dabar esate, tiksliau pasakius, anatomijos katedroje, kuriai vadovauti esu paskirtas. Kai minėta bulė buvo paskelbta, anatomijos katedrai vadovavo Markas Antonijus dela Torė, ir, be abejo, prisimenate, kokių nuostolių pridarė. Kas gali pamiršti to laikotarpio kronikas? Markas Antonijus skelbė bekraštį ateizmą. Žinoma ir tai, kad lavonai skrodžiami būdavo be jokių moralinių dvejojimų. Žinoma ir tai, kad jis pats savo mokinius kurstė lavonus gauti bet kokiu būdu ir bet kokia kaina, neatmesdamas nei nusikaltimo, nei smurto. Juos ne tik pirkdavo iš budelių ir duobkasių, bet ir vogdavo iš lavoninių ar net dar šiltus pakaruoklius nukabindavo miesto aikštėje. Taip pat buvo kalbama, kad lavonus iškasdavo ir, lyg ėriukus kepimui, atsirinkdavo dar gyvus. Bet gerai žinote, kad tokių

dalykų nedarau. Žinote ir tai, kaip stropiai prižiūriu savo mokinius ir akylai seku, kad lavonai skrodimui būtų gaunami tik iš lavoninės. Kita vertus, prieš įsmeigdamas peilį į lavoną, pirmiausia pjaustinėju gausybę gyvūnų. Ir, kaip patys galėjote įsitikinti, mano „velnio pabaisa" neturi nė vieno žmogaus organo.

Penkta dalis

Apie gyvus ir mirusius kūnus

Iki šiol jums pasakojau, kaip juda kūnas, ir sutiksite su manimi, kad ši mechanika niekuo nesiskiria nuo elementaraus pagrindo, kuris valdo anuos laikrodžio, kurį matote už lango, mechanizmus. Tvirtinu: siela čia niekuo dėta, ji nesusijusi su kūno judesiais.

– Galbūt bandote daryti prielaidą, kad *kinesis* nėra sielos dalis?

Nedarau jokios prielaidos, bet kategoriškai tvirtinu: kinesis *nėra sielos valdoma. Ši klaida paaiškėja paviršutiniškai tyrinėjant lavonus. Klaidingai manoma, kad mirties priežastis tėra sielos nebuvimas, taigi sakau, kad šiluma ir judesys priklauso tik nuo kūno. Užtenka kaip pavyzdį pateikti šį gyvūną,* – pasakė žiūrėdamas dekanui į akis, bet staiga metė žvilgsnį į salės galą, kur katinas mikliai dorojo tarakoną. – *Atkreipkite dėmesį į tikslius jo judesius, daug tikslesnius už mūsų, ir įsitikinsite, kad siela neįsiterpia į* kinesis, *nebent manytume, kad šis gyvūnas turi sielą,* – sakė rodydamas į katiną ir nenuleisdamas akių nuo dekano.

Pasipiktinęs dekanas nedrįso atsikirsti. Ir matydamas, kad niekas neprieštarauja ar bent jau nesiryžta išsakyti pastabų, anatomas tęsė:

Sielos nebuvimas nėra mirties atėjimo priežastis. Siela iškeliauja tik dėl yrančių organų, kurie verčia kūną judėti. Taigi galima daryti išvadą, kad kūnas miršta ne dėl sielos nebuvimo, o dėl kai kurių arba visų organų supuvimo. Leiskite dabar, kai jau pateikiau kai kuriuos kūno judėjimo aspektus, pakalbėti apie sielą, kuri jame gyvuoja.

Šešta dalis

Apie sielos aistras ir kūno veiksmus

Jau papasakojau apie kūną, o dabar norėčiau tęsti kalbą apie jį ir galų gale prieiti prie sielos. Teigiau, kad kinesis *yra ne sielos, bet tik kūno funkcija. Vadovaudamasis tuo, drįstu eiti dar toliau ir sakau, kad, norėdami kalbėti apie sielą, turėsime tai, kas susiję su judesiu, atskirti nuo to, kas su juo visai nesusiję. Jei sutinkate su manimi, kad siela neturi nieko bendra su fiziologija, bet susijusi su metafizika, privalote man pritarti, kad judesys,* kinesis, *yra fizikos, kuri tiesiogiai susijusi su materialiais dalykais, esmė. Būtent* kinesis *valdo mūsų kūno veiksmus. Kad atskirtume kūniškus reikalus nuo dvasinių dalykų, pasakysiu, turime kūno veiksmus priešpriešinti nematerialiems dvasios reikalams ir tada susidursime su aistromis. Jas aš apibrėžiau kaip visų troškimų visumą, kuri nėra susijusi su kūnu, bet prasideda, plėtojasi ir išnyksta sieloje kūnui nesikišant į šį procesą. Vadinasi, aistros nekyla iš jokio organo ir nesukelia kito organo atoveiksmio, o atsiranda sieloje ir ją tiesiogiai veikia. Bandau grynus veiksmus atskirti nuo grynų aistrų, puikiai suvokdamas, kad egzistuoja aistros, kurios prasideda sieloje ir sukelia kūno judesius. Be abejo, šias aistras būtina atskirti nuo veiksmų; kartais pastarosios sukelia tam tikrus kūno judesius, jų tikslas visuomet slypi sieloje. Pavyzdžiui, kai siela per maldą siekia išreikšti savo meilę Dievui. Tokiu atveju kūnas tėra sielos tarpininkas užgaidai įvykdyti ir veiksmo priežastis slypi būtent sieloje. Taip pat veikia kūno veiksmai, kuriuos sukelia pats kūnas, kūne telkiasi ir tikslai, jiems bet kada sukliudyti gali siela, kad būtų išvengta kai kurių veiksmų. Tai nuodėmingų veiksmų, kuriems prieštarauja siela, atvejis. Pavyzdžiui, kai lytiniai organai būna jaudinami, siela tiesiog privalo įsiterpti, kad padėtų išvengti kūniškų nuodėmių. Arba per pasninką, kai virškinimo organai reikalauja maisto, siela įsiterpia tam, kad atgailautojui padėtų išvengti pagundos.*

Septinta dalis

Apie meilę ir nuodėmę

Kad pagrįsčiau tai, ką sakau, imuosi pavyzdžių. Joks kitas dalykas, išskyrus meilę, geriau neįrodys mano pasisakymo. Paprastai manoma, kad kūniškos nuodėmės susijusios su meile. Tokia nuomonė klaidinga. Pagunda, verčianti nusidėti ,nesusijusi su aistromis, ji priklauso nuo veiksmų – nuodėmės kilmė slypi kūne. Taigi privalome meilę, kuri yra grynas sielos vaisius, atkirti nuo seksualinio potraukio. Meilė – aistra, prasidedanti ir išnykstanti sieloje, tuo tarpu seksualinis potraukis gimsta ir baigiasi kūne. Nėra jokio organo, kuris būtų tiesiogiai susijęs su meile ir galėtų ją sukelti ar nuslopinti; seksualinis potraukis turi aiškiai apibrėžiamą buveinę kūne. Turite su manimi sutikti, kad tyriausia meilė yra ta, kurią jaučiame Dievui.

Aštunta dalis

Apie moterų anatomiją ir vyrų moralę

Dabar, kai jums papasakojau tai, ką manau apie kūno mechaniką, ir bendrais bruožais apibūdinau sielą, leiskite man paaiškinti vieną iš mano prielaidų, kuri mano plunksną vedė rašant De re anatomica *ir yra daugybės studijų išvada. Kartą sakiau: „Jei moralės mokslas nagrinėja vyrų elgesį, tai anatomija turėtų būti skirta moterų elgesio studijoms". Leiskite šią frazę paaiškinti remiantis didžio Aristotelio citata. Tikriausiai visi atmenate svarbiausią Aristotelio mokymą, susijusį su gimimu. Savo* Metafizikoje *jis teigia, kad dėl lyčių jungties įvyksta dauginimasis tokiu būdu: vyro sėkla būsimai būtybei suteikia tapatumą, esmę ir idėją, tuo tarpu moteris duoda tik materiją, t. y. kūną. Didis Aristotelis mokė, kad sėkla yra ne materialus, bet visiškai metafizinis fluidas. Vyro sperma yra esmė, esminė potencija, kuri perduoda galimybę sukurti naują gyvybę. Vyro sėk-*

la turi kvapą, formą, tapatybę, tikriau sakant, kinesis, *kuri ir padaro materiją gyvą. Galų gale būtent vyras įkvepia dvasią. Sėkla turi judesį, kurį suteikia protėvis, turi idėją, kuri priklauso tėvui, ir ją įgyvendina, bet neperduoda vyro materijos. Idealiomis sąlygomis būsimas kūrinys labai panėšės į savo tėvą: „Sėkla yra organas, kuriame slypi judėjimas"*[29]. *Sėkla nėra jokia besiformuojančio gemalo dalis. Jokios substancijos dalelės dailidė neperduoda objektui, kurį gamina tašydamas medį, jokia sėklos dalelė negali formuoti embriono; šitaip muzika nėra instrumentas, o instrumentas – muzika. Bet visi žino, kad muzika perteikia autoriaus idėją.*

DEVINTA DALIS
Apie sielos nebuvimą moteryse

Taigi noriu jums pasakyti: jei šį didžio Aristotelio mokymą privesime prie loginio kraštutinumo, pamatysime, jog nėra priežasties manyti, kad moterys turi sielą.

Šis paskutinis anatomo teiginys salėje sukėlė šurmulį. Kai kurie jam pritarė, o vienas iš komisijos narių sutikdamas linktelėjo.

– Anatema! – ėmė šaukti dekanas. – Tik pats velnias galėtų ištarti tokius žodžius, – norėjo tęsti, tačiau susivokė, kad nė viena mintis, galėjusi išgelbėti jį iš nemalonios padėties, nešovė jam į galvą. Dekanas nemanė, kad kada nors jam gali tekti ginti moteris. Matėjas Kolonas tai puikiai žinojo ir nepraleido progos, pasinaudodamas ilga Alesandro de Lenjano tyla, apsvarstyti tinkamą atsakymą.

– Įžeidžiate šventą Mergelės vardą, – nuskambėjo žodžiai, kurie padėjo nutraukti įsivyravusią tylą.

Leiskite man jums priminti, kad stebuklas priskiriamas vyrui. Nekaltas Prasidėjimas yra stebuklas, kurį Dievas įvykdė per Mariją. Bet ar galima tvirtinti, kad visos moterys pastoja kaip Marija? Jūsų ekscelencija žino, kad Švenčiausioji Mergelė, kaip ir Dievo Sūnus, yra vie-

[29] Aristotelis. *Metafizika.* VII, 9, 1034 b *(aut. past.).*

ninteliai. Ir jei Dievo Sūnus gyveno šioje žemėje, tai kūną jam davė Marija. Bet aš nekalbu apie stebuklą, įvykdytą per Mariją. Turiu kitą pavyzdį – Ievos pavyzdį. Nejaugi Ieva turi būti garbinama kaip Mergelė Marija? Jūsų ekscelencija taip pat žino, kad Dievas nubaudė Ievą ir visas jos būsimas dukteris, priversdamas gimdyti kančiose, o tai vyksta ir šiandien. Negalima Šventosios išimties painioti su nuodėminga taisykle, kilusia iš pirmos nuodėmės. Kartoju Grigaliaus Didžiojo klausimą: „Ką dar, be kūniškų geismų, turime suprasti moteryje?“

Dešimta dalis
Apie nesuprantamą moterų elgesį

Visa tai, ką pasakojau apie sielą, susiję vien tik su vyrais, bet ne su moterimis. Dėl šios priežasties jums sakau, kad, stengdamiesi suprasti nesuprantamą, nepaaiškinamą moterų elgesį moralės atžvilgiu, nieko nepasieksime, nes jos neturi sielos. Ir dėl to teigiu: vienintelis būdas, leidžiantis suvokti moterų elgesį, – tai anatomija. Visiškai neabejoju tuo, ką sakau, nes mano tyrinėjimai padėjo atrasti organą, glūdintį moterų anatomijoje. Taigi moterys turi organą, kuris atlieka vyriškai sielai būdingas funkcijas ir kurį lengva supainioti su tuo, ką pavadinau aistromis. Noriu pareikšti, kad moterys aistrų neturi, joms būdingi tik veiksmai, kurie atsiranda ir baigiasi pačiame kūne. Troškimai, valdantys moterų elgesį, kyla tik iš kūno, dar tiksliau pasakius, iš organo, apie kurį jums ką tik kalbėjau. Kai kurie metafizikai ir kai kurie anatomai ilgai ieškojo, kurioje kūno dalyje galėtų slypėti siela. Aš teigiu, kad siela gyvuoja ne kūne, bet plevena ar sklando aplink jį tartum angelas sargas. O dėl moterų, jei norite joms priskirti kažką panašaus į vyro sielą, privalote tai apgyvendinti kūne, tarsi taip įsikūnytų demonas. Sakau, kad šis demonas namus turi kūne, būtent tame organe, apie kurį jums dabar bandysiu papasakoti. Ir drįstu tvirtinti: jei gebėsime paaiškinti šio organo veiklą, galų gale galėsime suprasti ir paaiškinti iki šiol nesuprantamą moterų elgesį.

Vienuolikta dalis

Apie moters organą, kurį pavadinau *Amor Veneris* ir kuris gali būti lyginamas su vyro siela

Noriu jums pasakyti tai, kad moters kūne yra organas, kuris atlieka funkcijas, analogiškas vyro sielos funkcijoms, bet jo prigimtis visiškai skiriasi, nes priklauso tiktai nuo kūno.

Šis organas iš esmės yra moterų malonumų židinys. Mažas gumbelis, kuris kyšo iš gimdos ir arti to, kas vadinama įsčių burna, yra visų veiksmų, skirtų seksualiniams malonumams patirti, pradžia ir pabaiga. Užsiimant seksu, kai stipriai trinama varpa ar kai liečiama pirštu, sėkla išsiveržia suteikdama malonumą. Liečiant šį organą, moterys patiria seksualinį potraukį, pajunta geismą, labai susijaudina ir lyg padūkusios atsiduoda malonumui. Organas pailgėja, truputį sukietėja, apvalėja ir panėši į vyro varpą – apie šią akimirką dar kartą pakalbėsiu vėliau. Kadangi niekas iki šiol nepažino nei šio gumbelio, nei jo paskirties, daiktus, kuriuos atrandu, pavadinu vardais, – jis tapo Amor Veneris[30].

Ir kategoriškai tvirtinu, kad iš šio organo kyla visi moters veiksmai ir elgesys, kurie galėtų priminti vyriškas aistras. Noriu jums pasakyti, kad moterį valdo Amor Veneris *ir visi jos veiksmai: nuo pačių geriausių iki pačių bjauriausių, nuo pačių oriausių ir garbingiausių iki pačių niekšiškiausių ir menkadvasiškiausių, neturi kito šaltinio, išskyrus organą, apie kurį kalbėjau. Tiek labiausiai pasileidusios prostitutės, tiek ištikimiausios žmonos, tiek dievobaimingiausios ir labiausiai pasišventusios vienuolės, tiek pikčiausios raganos – visos moterys be išimčių paklūsta* Amor Veneris *valiai.*

Dvylikta dalis

Apie moters moralės trapumą

Dabar papasakosiu jums, kaip šis organas veikia, kaip ir kodėl kiekviena moteris elgiasi skirtingai. Tiktai nemanykite, kad mano

[30] „Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur." Taip Matėjas Kolonas jį vadina *De re anatomica (aut. past.).*

kalba nukreipta prieš moterį. Vyras laisvai elgiasi pagal savo valią, paklūsta tik savo sielai. Moteris nėra savo elgesio valdovė, ji paklūsta Amor Veneris *ir tampa jos užgaidų verge. Kaip tik dėl to moteriai būdingas moralinis trapumas, o šituo įsitikinti galėsite vėliau.*

TRYLIKTA DALIS
Kodėl vyro sėkla yra metafizinės prigimties ir kodėl ji išsiveržia

Jau pateikiau savo teoriją apie kinetinius fluidus. Jie veikia panašiai kaip valia: suteikia prasmę veiksmams, kurie valdo kūną, kad šis gyvuotų, yra tokie elementarūs kaip maitinimasis, tuštinimasis ir t. t. Jau minėjau, kad kūną globoja siela, nuodėmingi veiksmai keičia kryptį, kurią jiems diktuoja šaltinis, t. y. kūnas. Dabar noriu pakalbėti apie šių kinetinių fluidų *kryptį ir tikslą. Kadangi juos gamina smegenys, natūraliomis sąlygomis jie privalo būti pašalinti iš kūno, kad jo nenuodytų. Atradau, kad kūnas palaiko pastovų šių fluidų kiekį ir dažniausiai jie pašalinami iš kūno išgarinant. Atliekant bet kokį judesį, –* norėdamas patvirtinti savo teiginį, anatomas kelis kartus sulenkė ranką, *– fluidas pasiekia raumenį, kad šis susitrauktų ar išsitemptų, ir dėl sunaudojamos šilumos išgaruoja. Taip būna atliekant paprastus veiksmus; be abejo, darant sudėtingesnius veiksmus, kai būtinas sielos įsikišimas, veiksmas šiek tiek komplikuojasi. Atsiradus seksualiniam geismui ir siekiant lytinio akto, kūnas pagamina daug* kinetinių fluidų, *kurie pagal jau aptartą būdą plūsta į lytinius organus išplėsdami venas ir įtempdami raumenis, kad kraujas lengviau patektų į varpą ir ši sustangrėtų. Sėkla, kaip teigė Aristotelis, yra metafizinės prigimties, nors jai reikalinga materiali savybė tam, kad išsiveržtų iš varpos. Ši materiali sėklos dalis, kurią mes galime išvysti plika akimi, yra tik kinetiniai materialūs fluidai. Šios sraunios masės padedama sėkla išsiveržia su tokia energija, kuri prilygsta vulkano lavai. Sėkla ne tik atlieka dvasios nešėjos funkciją, bet ir išlaisvina kūną iš visų* kinetinių fluidų, *kurių reikėjo lytiniam aktui, priešingu atveju ji kūną nuodytų ir sudarytų palankias sąlygas sunkioms ligoms vystytis. Taigi kas nutinka tiems fluidams, kai veiksmą pertraukia sielos valia?*

Keturiolikta dalis
Apie sielą ir seksualinį potraukį

Pagal mechanikos dėsniu, kuriuos pats sukūriau, seksualinis vyro poreikis kyla tuomet, kai regėjimo ar lytėjimo organai sujaudinami gundančio ir nuodėmingo objekto – moters ar jos atvaizdo. Lengva įsitikinti, kad piešinys, kuriame vaizduojama graži moteris, sukelia panašią reakciją. Šis susijaudinimas, kuris kyla iš išorinių nervų (pavyzdžiui, akies), išlaisvina kinetinius fluidus, *susitelkusius raumenyse, ir jie keliauja į smegenis. Ten, smegenyse, pagaminti* kinetiniai fluidai *patenka į lytinius organus, kad, kaip jau sakiau, pripildytų varpą ir skatintų visus raumenis, dalyvaujančius lytiniame akte. Šių fluidų dauguma susitelkia sėklidėse ir varpoje. Šią akimirką siela įsiterpia ir ima kontroliuoti veiksmus. Žinant, kad sėkla yra metafizinės kilmės, didelė jos dalis sudaryta iš gryniausių dvasių. Jei kurį laiką stebėsite išsiveržusią sėklą, pamatysite, kad jos kiekis akivaizdžiai sumažėja iki dešimtadalio. Tai įvyksta todėl, kad joje gyvenusi dvasia grįžta. Siela, nutraukdama nuodėmingus veiksmus, paverčia juos aistromis. Kaip kitaip galėtume paaiškinti žinomą reiškinį? Norėdami išvengti pagundų, karštai meldžiamės Dievui ir taip numalšiname seksualinį potraukį, o varpa, pilna sėklinio skysčio, grįžta į pradinę būseną. Juk vanduo, supiltas į skrandį, niekur negali dingti, nebent jūs išpilsite jį ar skrandis sprogs neatlaikęs slėgio. Taigi matote, kad varpa, veikiama sielos, gali grįžti į pradinę būseną, nors sėkla ir neišsiveržė, vadinasi, nepadarė nuodėmingo veiksmo iki galo. Čia aiškėja metafizinė sėklos prigimtis, nes tai turbūt vienintelis fluidas, kurio neprivalu pašalinti; juk neįmanoma ilgam atidėti fekalijų ir šlapimo pašalinimo, tuo tarpu pašalinti sėklos, nors ir pagamintos, nereikia. Tai vyksta dėl to, kad sėklą sudaro dvasia, atsirandanti iš pačios sielos ir į ją grįžtanti tuomet, kai jai neleidžiama išsilaisvinti. Neturėtume gėdytis pagundų, priešingai, kuo dažniau pavyksta pagundų atsikratyti, tuo didesnės ir gausesnės bus mūsų sielos aistros.*

Apie seksualinį moterų potraukį ir sielos patarimų nebuvimą

Taigi kas vyksta moters kūne, kai ji susijaudina ir trokšta varpos, be to, kai ji neturi sielos, kuri šiuos sėklinius skysčius galėtų paversti sielos aistromis? Moters sėkla daug tankesnė ir sunkesnė už vyro, jos dalelės neturi dvasios, vadinasi, moterų sėklos – gryni kinetiniai fluidai. Seksualinis moterų susijaudinimas skiriasi nuo seksualinio vyrų susijaudinimo. Jau sakiau, kad šis procesas prasideda jutiminiuose vyrų organuose, kuriuos jaudina nuodėmingas objektas, t. y. moteris. Taigi vyras yra kurstymo subjektas, tuo tarpu moteris – pagundos objektas. Kaip vienas dalykas tuo pat metu negali būti kitu, taip subjektas negali būti ir objektu. Tuo noriu pasakyti, kad moters susijaudinimas prasideda ne jutiminiuose organuose, pavyzdžiui, išvydus vyrą, o kyla spontaniškai ir natūraliai. Jo kilmė priskiriama vidiniams organams, o tiksliau pasakius, tam organui, kurį jau minėjau. Moteris visada yra nuodėmės objektas. Tai, ką bandau paaiškinti anatominiais terminais, jau anksčiau buvo pagrįsta moraliniais; dar kartą galiu pateikti Ievos pavyzdį; ji buvo pagundos objektas, kurio subjektas buvo pats Adomas. Bet apie tai pakalbėsiu truputį vėliau. Leiskite man tęsti samprotavimus apie moterų seksualinio troškimo kilmę ir tikslą. Seksualinis impulsas, kylantis natūraliai ir spontaniškai, prasideda Amor Veneris *ir siunčia* kinetinius fluidus *į smegenis, kad pastarieji galėtų pranešti apie troškimus. Tada smegenys išskiria daug naujų fluidų, kad užsuktų gundymo mechanizmą ir imtų maitinti lytiniame akte dalyvaujančius raumenis. Šitaip gimsta ir varpos troškimas. Bet kadangi moteris neturi sielos, kuri šiuos impulsus valdytų, nuodėmė bus įmanoma tik tuo atveju, jei moteriai sėkmingai pavyks suvedžioti vyriškį. Būtų galima sakyti, kad moteris yra kūno troškimų vykdytoja, tuo tarpu vyras – sielos troškimų vykdytojas. Tas, kuris laimės – moters kūnas ar vyro siela, – įvyks arba neįvyks nuodėmė. Bandykime panagrinėti antrą variantą: kas vyksta moters kūne, kai nuodėmė neįvykdoma, kai triumfuoja vyro sielos troškimai? Jau sakiau, kad sėklos*

dvasia grįžta reguliuodama ir palaikydama kinetinių fluidų *kiekį vyro kūne. O kas atsitinka sėkliniams moters fluidams, kai jie negali nei išsilaisvinti, nei pavirsti sielos aistromis?*

ŠEŠIOLIKTA DALIS
Apie kinetinių fluidų sankaupas moterų kūne

Pirmiausia, ką galime išvysti, tai – padidėjusi Amor Veneris, *nes kaip tik čia susikaupia visi minimi syvai. Kai kuriais tirtais atvejais ši maža iškiluma gali prilygti berniuko varpai. Galiausiai, kai daugiau sėklinio skysčio nebetelpa, be to, žinant, kad jis negali išsiveržti,* Amor Veneris *turinys pliūpteli į vidų sukeldamas visokias blogybes ir ligas, būdingas moterims. Labai dažnai liga, atsiradusi dėl susikaupusių* kinetinių fluidų, *painiojama su velnio apsėdimu ir, beje, velnias, nusprendęs apsigyventi moters kūne, neabejotinai savo buveine pasirenka* Amor Veneris. *Senovės graikai tikėjo, kad gimdoje slypi visos blogybės ir ligos; aš neabejoju, kad šios ligos šaltinis yra organas, kurį man lemta buvo atrasti. Taigi jei seksualinis moterų troškimas atsiranda natūraliai ir spontaniškai, kaip ką tik jums išdėsčiau, privalu paklausti, kodėl tos moterys, kurios nėra nei bjaurios, nei susenusios, nesukelia jokio vyriškių susidomėjimo, negeba sujaudinti varpos, greičiau priešingai, būna geraširdės, pamaldžios ir kartais gali parodyti tyrą meilę. Tai paaiškinti galima daugybe priežasčių.*

SEPTYNIOLIKTA DALIS
Kodėl yra geraširdžių moterų, neturinčių polinkio į nuodėmę

Pirma priežastis – nekaltybė. Sakoma, kad apetitas ateina bevalgant. Jei niekad nebandei elnienos, turbūt niekuomet jos nenorėsi. Amor Veneris *veikti pradeda tik suplyšus mergystės plėvei. Paplitusi nuomonė, kad skaistybės praradimas susijęs su kūno troškimais. Tvirtinu, kad antra priežastis tėra pirmosios išdava.*

– Leiskite paprieštarauti jūsų išsakytiems teiginiams,– įsiterpė dekanas. – Jei, kaip sakote, moteris yra nuodėmės objektas, kurio subjektas – vyras, ir, be to, pirmoji natūraliai ir spontaniškai sukelia antrojo seksualinį troškimą, kas gi nekaltą moterį verčia prarasti nekaltybę, žinant, kad joks seksualinis troškimas jos dar nevaldo, nes, kaip pats teigiate, jūsų *Amor Veneris* nedaro įtakos moters kūnui tol, kol skaistybė neprarasta?

Jūsų ekscelencija kiek užbėgo už akių. Būtent dabar ketinau šitai paaiškinti. Iš tikrųjų atrodė, kad nėra jokios priežasties, galinčios priversti moterį atsisakyti savo skaistybės, kol mergystės plėvė dar nepažeista, Amor Veneris *neatlieka jokios funkcijos ir neturi galios. Galėčiau jums argumentuoti, kad ištekėdama nekalta moteris pasmerkiama būti vyro geidulingumo auka. Būtent jis kursto ją lytiniam aktui. Be abejo, pabandysiu šįkart aplenkti prieštaravimą, kurį tikriausiai savo mintyse rezga Jūsų ekscelencija. Teigiau, kad seksualinis vyro troškimas kyla tada, kai jutiminiai organai jaudinami išorinio gašlaus objekto, t. y. moters, kuri vyrą gundo ir suvedžioja. Taip pat sakiau, kad niekas negali trokšti elnienos, jei jos niekada neragavo. Moterį prarasti skaistybę skatina ne varpos troškimas, bet kitas natūralus ir spontaniškas noras, – kalbu apie motinystę.*

Gyvybei užmegzti ir išnešioti reikia itin daug kinetinių fluidų*: pirmiausia būtina palaikyti intensyvią raumenų veiklą, taip pat naujai besiformuojančiai būtybei nuolat reikia vienodo fluidų kiekio. Jau pasakojau, kaip Aristotelis pateikia šią koncepciją: vyras kūdikiui suteikia sielą, o moteris – materiją.*

Moteris turi du dorybės kelius: skaistybę ir motinystę, ir du ištvirkimo – nuodėmę ir ligą.

Vyras, laisva valia atsisakęs nuodėmės, taip pat padeda moteriai jos nepadaryti; vyras privalo moterį vesti dorybės keliu.

AŠTUONIOLIKTA DALIS

Kodėl *Amor Veneris* yra anatominis moters genezės įrodymas, kaip rašoma Šventajame rašte

Dabar leiskite man įvardyti anatomines Amor Veneris *ypatybes. Jau pasakojau, kokią formą turi šis organas, kokias funkcijas ir kokią įtaką daro moterų elgesiui. Jūsų garbingiausia komisija galėjo įsitikinti, kad nė vienas mano žodis neprieštarauja Šventajam raštui, priešingai, mano vienintelis tikslas – suprasti nuostabų Kūrėjo sumanymą ir šlovinti Jį. Siekdamas tikslo, anatominiais tyrimais atradau kitą tiesą, apie kurią rašoma Šventajame rašte. Turiu galvoje moters genezę. Žmonių anatomija primena atversta knygą, kurios raidės mokančiam skaityti atskleidžia nuostabiausią Dievo Žodį. Kategoriškai tvirtinu, kad* Amor Veneris *yra materialus dvidešimt antroje ir dvidešimt trečioje Pradžios knygoje aprašyto Dievo žodžio įrodymas. Organas, apie kurį jums kalbu, anatomiškai įrodo moters kilmę iš vyro; vyro* Amor Veneris *forma atskleidžia ir kartu patvirtina Biblijoje išsakytą tiesą: moteris sukurta iš vyro šonkaulio.*

DEVYNIOLIKTA DALIS

Apie varpos ir *Amor Veneris* palyginimą

Pasakodamas, kad organas, kurį man buvo lemta atrasti, panašus į varpą, kad jis taip pat susijaudina ir stangrėja, jūsų veiduose įžvelgiau pasibjaurėjimą. Iš tikrųjų atrodo, kad Amor Veneris *elgiasi taip, kaip varpa, nors, beje, visiškai į ją nepanaši. Pagrindinis skirtumas labiau fiziologinis nei anatominis vien dėl to, kad varpa tėra priemonė, instrumentas, o* Amor Veneris *– priežastis. Noriu jums pasakyti, kad varpos elgesys priklauso nuo kūno ir sielos sąveikos, tuo tarpu* Amor Veneris *– nuo moters veiksmų visumos. Kitas žymus anatomas, Leonardas da Vinčis, pasakė, kad varpa turi savo gyvenimą, yra žvėris, turintis laisvą kūną ir sielą ir nepavaldus vyrui, ji elgiasi taip, kaip nori. Jis teigė, kad ji gali nepaklusti vyro norams, nes gyvena savo gyvenimą, jai nereikalingas nei vyro pritarimas, nei troškimų išsakymas. Iš tiesų kartais taip ir atrodo. Žinoma, pasakysiu, kad mums taip tik atrodo. Kai varpa susijaudina ir*

pakyla be jokios priežasties, be jokio gašlaus objekto įsikišimo, yra kitas paaiškinimas, kuris skiriasi nuo Leonardo da Vinčio. Priežastį, dėl kurios varpa susijaudina be jokių išorinių dirgiklių, galima aiškinti pasitelkus kinetinius fluidus, kurie buvo pagaminti kažkokiam konkrečiam reikalui, bet išklydo iš kelio ir nepasiekė savo tikslo; pavyzdžiui, kai, rengiantis atlikti kokį darbą, įvyksta nenumatytas dalykas, priverčiantis keisti planus ir nepasiekti užsibrėžto tikslo. Atsižvelgdamas į būsimą darbą, kūnas paruošia raumenis ir pripildo juos atitinkamo kinetinių fluidų kiekio. Pasitelkus mechaniką, kurią išdėsčiau anksčiau, kūnas, negebėdamas atlikti numatytų veiksmų, privalo atsikratyti nereikalingų fluidų. Nesunku šiuos veiksmus susieti, pirmame įžvelgus priežastį, o antrame – pasekmę. Paprasta ir lengva įrodyti, jog susijaudinusi varpa pakyla tuomet, kai būname priversti atidėti sumanytą veiksmą. Be abejo, labai lengva atsikratyti kinetinių skysčių, nes varpa dar nepagamino sėklos ir fluidai buvo nukreipti kitu keliu į varpą. Iš čia jie gali judėti į raumenis, kurie padėtų jiems išsilaisvinti ir palikti kūną įvykdydami užduotį, kuriai reikalingas toks pat syvų kiekis. Priežastis, dėl kurios vyras nusprendžia pasiduoti nuodėmei ir net už ją sumoka, slypi varpoje; būtent ji nusprendžia jam nepadėti ir nedalyvauti nuodėmėje. Tai įvyksta tam tikromis sąlygomis: kai mes nepaisome sielos ketinimų ir poreikių, siela, atsiskirdama nuo mūsų valios, priverčia kūną paklusti ir būti jos sąjungininku[31].

Visa tai, ką pasakė didis Leonardas apie varpą, tiesiogiai pritaikoma Amor Veneris, *nes ji turi nepriklausomą gyvenimą, valią ir protą, o pastarieji nulemia organo savininkės elgesį*[32]. *Būtent taip ir privalėtume suvokti moterų valią ir protą: pasitelkdami ir interpretuodami* Amor Veneris.

Vyras privalo su moterimi elgtis taip, kaip jo siela elgiasi su kūnu; vyro kūnas turi moterišką prigimtį, o jo siela – vyrišką.

Šiuo teiginiu ir baigiu savo ginamąją kalbą, tvirtindamas, kad visa, ką pasakiau, yra absoliuti tiesa ir nė vienas mano ištartas žodis neprieštarauja Šventajam raštui. Tebūnie su manimi tiesa ir Dievo valia.

[31] Atkreipkite dėmesį, kad čia Matėjas Kolonas griauna visą savo dualistinę konstrukciją kūnas-siela, moteriškas-vyriškas, nuodėmė-dorybė ir įterpia trečią elementą, atskiriantį valią nuo sielos ir kūno, nors ir nepagrindžia šio mįslingo teiginio *(aut. past.)*.
[32] Kaip tik toks *moters* apibrėžimas kyla iš Matėjo Kolono teorijos: *Amor Veneris* gaubia vien mėsa *(aut. past)*.

NUOSPRENDIS

STEBUKLAS

I

Visi, kuriuos daktarų komisija pripažino kaltais nagrinėjant bylą teisme, negalėjo tikėtis, kad Aukščiausiasis teismas pakeistų inkvizicijos nuosprendį. Be abejo, stebuklas lėmė Matėjo Kolono likimą.

Tą pačią dieną, kai komisija rengėsi paskelbti nuosprendį, į Paduvą atvyko pasiuntinys iš Romos ir atnešė laišką, skirtą komisijos pirmininkui. Kardinolas Karafa net du kartus perskaitė raštą ir pajuto, kaip žemė veriasi po jo kojomis. Laiškas turėjo popiežiaus Pauliaus III antspaudą. Septyniasdešimtmečio popiežiaus sveikata pašlijo ir vis blogėjo. Pontifikas asmeniškai reikalavo Matėjo Kolono paslaugų. Anatomą Roma tikrai žinojo ne kaip šventuolį, veikiau – priešingai. Bet dėl daugelio niekintojų jis tapo dažniausiai linksniuojamu mediku visoje Europoje. Nepaisydamas artimiausių aplinkos vyrų įtikinėjimų, kad Jo Šventenybė pasirinko negeriausią sprendimą, Aleksandras Farnesis, gulėdamas ligos patale ir sutelkęs paskutines jėgas, nusprendė atitolinti galą. Tuomet jis dar buvo pakankamai tvirtas, kad primestų savo valią, ir pakankamai silpnas, kad tikėtų stebuklu. Taigi komisija, vadovaujama kardinolo Karafos, buvo priversta kuo greičiau parengti ir pateikti kaltinamajam palan-

kų nuosprendį. Išteisinamasis nuosprendis skirtas anatomui, bet ne jo kūriniui. Matėjas Kolonas paskelbtas nekaltu, ir daktarai nusprendė nepateikti bylos Šventajai inkvizicijai. Suprantama, tuo pačiu metu komisija nutarė atsižvelgti į dekano siūlymą uždrausti spausdinti *De re anatomica*. Šitoks saliamoniškas sprendimas, nepateisinęs nė vienos iš šalių lūkesčių, visus nuvylė ir nustebino. Net vyskupai buvo priblokšti.

Daktarų sielos linko – beveik kaip visais atvejais ir dėl suprantamų priežasčių – prie laužo liepsnų, apie kurias jau svajojo dekanas. Komisija, turėdama galvoje dekano įtaką sąjungininkams ir žinodama nepriekaištingą jo reputaciją, anatomą ketino griežtai nubausti dar šiam nespėjus ištarti nė vieno ginamojo žodžio. Ir ne dėl to, kad anatomo atradimą laikė velnio darbu, priešingai, jų nuomone, Matėjo Kolono atradimas iš tiesų Bažnyčiai prilygo neįkainojamam lobiui. Galų gale *Amor Veneris* paaiškino vieną iš didžiausių paslapčių ir, suprantama, jaudinančių problemų: moters problemą. Ji slypėjo ne atradime, o jos atradėjuje. Reikia pridurti, kad būtų buvę pragaištinga šį atradimą paskleisti. Jei anatomas sakė tiesą, *Amor Veneris* taptų tikru valdžios instrumentu, gebančiu pažaboti aikštingos moters valią. Tikriausiai atradimo paskelbimas galėtų pridaryti įvairiausios žalos. Kas atsitiktų, jeigu Matėjo Kolono atradimas patektų į Bažnyčios priešų rankas? Kokių nelaimių patirtų krikščionybė, jei moters nuodėmės objektą imtų valdyti velnio šalininkai? O kas įvyktų, jeigu Ievos dukterys suprastų, kad tarp kojų nešioja dangaus ir pragaro raktus? Logika pakuždėjo sprendimą: jei *Amor Veneris* valdo moters valią, tai medicina privalo tapti tuo, kas rūpinasi gašlumo organu. Taigi tas, kuris valdys šį organą, valdys ir moters valią. Dabar kyla klausimas: kaip

užkariauti *Amor Veneris*? Pasitelkti mediciną ar net chirurgiją? Mokėti liesti. Mokėti nupjauti.

Žinoma, geriausias likimas, koks ištikti galėjo *De re anatomica*, – tapti Bažnyčios paslaptimi ir patekti į *Indices librorum prohibitorum*[33], kurį 1543 palaimino Paulius III. Bet kas galėjo užtikrinti, kad Matėjas Kolonas saugos paslaptį, net ir prisaikdintas tylėti? Kaip, kita vertus, įsitikinti, kad anatomas nesinaudos savo *Amor Veneris* atradimu? Tačiau Bažnyčiai šis atradimas galėjo reikšti stebuklą, norint sutramdyti nepakenčiamą ir nepaklusnią kaimenę ir atvesti ją į dorybės, šventumo kelią, pavyzdžiui, iš moters kūno išvarant velnią. Jei šis organas yra nuodėmės priežastis, gal vertėtų nuo pat gimimo moteris išlaisvinti ir atsikratyti *Amor Veneris*? Juk žydai pjaustė apyvarpes. Taip elgtis jie turėjo pakankamai priežasčių. Vis dėlto tai buvo gryni pramanai. Svarbiausia ir neišvengiamiausia buvo bet kokiomis priemonėmis nutylėti ir nepaskelbti šio atradimo. Dėl to komisija buvo parengusi nuosprendį, kuris būtų atvėręs kelią į Šventosios inkvizicijos teismą.

Kūrinys, be abejo, nesulaukė tokio pat palankaus sprendimo kaip jo autorius. *De re anatomica* įrašė į juoduosius sąrašus, į *Indices librorum prohibitorum*, kuriuos pats Paulius III pradėjo 1543 metais. Anatomas prisiekė niekam neatskleisti savo atradimo. Tai buvo sąlyga, išgelbėjusi Matėjo Kolono gyvybę.

Tą dieną, kai kardinolas Karafa gavo laišką iš Romos, 1558 metų lapkričio septintąją, Bažnyčios daktarų komisija viešai paskelbė nuosprendį, kuris turėjo vienintelį adresatą.

[33] Draudžiamų knygų sąrašas *(vert. past.)*.

SPRENDIMAS

I

DAKTARŲ KOMISIJOS NUOMONĖ, SKIRTA PADUVOS UNIVERSITETO DEKANUI

Komisija, išnagrinėjusi pateiktas ataskaitas, parodymus ir išsakytas kalbas apie universiteto, kuriam jūs vadovaujate, Anatomijos katedros vedėją ir De re anatomica *autorių, chirurgą Matėją Koloną.*

Ši komisija, siekdama tiesos, nesuvokia jūsų priešiškumo ir neapykantos, kuriuos išdėstėte įtūžio kupinuose prasimanytuose apmąstymuose, minėtam universiteto dėstytojui. Veikiausiai įtūžis ir pyktis apakino jus, kadangi nesuvokiate įvykių ir daiktų, kokie jie iš tikrųjų yra.

Pone dekane, dėl jūsų nuogąstavimų ir įžeidimų, kuriuos išsakote apie De re anatomica, *būtent apie XVII skyrių, remiamės tik jūsų pateikta nuomone, nes, pasak jūsų, „kūrimą rūpestingai prižiūrėjote pats".*

Mūsų išmintis negali aprėpti jūsų pateiktų silogizmų. Visų pirma, jūsų anatomo atradimą apibūdinate kaip absurdišką, antra, kaltinate jį plagiavimu ir pasisavinimu, nes minimas organas, anot jūsų, jau buvo aprašytas Antikos laikais Rufo iš Efeso ir Julijaus Polukso, arabų anatomų Abulo Kasio ir Avicenos, taip pat Hipokrato ir Falopijaus. Galų gale sutarkime: ar laikysimės pirmos prielaidos ir patvirtinsime, kad įvardyto organo apskritai nėra, ar, pasikliaudami antra, teigsime, kad jį, kaip, pavyzdžiui, plaučius, žino visi.

Mums nežinomas šio organo aprašymas. Todėl negalime patvirtinti nei jo egzistavimo, nei nebuvimo.

Net jei tai būtų tiesa, manome, jog jūsų pastangos (žinoma, garbingos) apginti Šventąjį raštą ir baimė, kad aptariamas atradimas sukels erezijų bangą ir pagausins neištikimųjų gretas, vertos pagarbos, bet vis dėlto nepagrįstos. Tiesa, pone dekane, slypi Biblijoje ir niekur daugiau. Mokslas neatskleidžia tiesos. Tai tik priemonė, atskleidžianti Dievo žodį. Dievo valdžioje yra mokslas ir gyvuoja tik tam, kad geriau suvoktume Jo Tiesą. Mums, ištikimiesiems, pakanka tikėjimo, bet tam, kad neištikimieji suvoktų Jo Tiesą, reikalingas protas.

Taigi jūs, pone dekane, negebėjote suvokti, kad anatomo atradimas pagrindė moters sukūrimą, kuris pateikiamas Šventajame rašte. Pažvelgęs į Būties knygą, tuo įsitikinsite pats.

Remdamiesi tuo, kas jau išdėstyta, skelbiame kaltinamąjį Matėją Koloną nekaltą dėl visų jam pateiktų kaltinimų. Be to, šis Teismas draudžia spausdinti De re anatomica *ir įtraukia kūrinį į* Indices librorum prohibitorum.

KETVIRTA DALIS

ŠVENTIEJI MENAI

I

1558 metų lapkričio 8 dieną, matant pasipiktinusiam dekanui Alesandrui de Lenjanui, lydimas Vatikano palydos, Matėjas Kolonas išvyko į Romą. Asmeninis popiežiaus gydytojas keliavo it tikras princas, visi į jį kreipėsi kaip į eminenciją. Abudu – ir dekanas, ir anatomas – žinojo, kad Matėjo Kolono sėkmė yra tokia pat trapi, kaip ir popiežiaus sveikata.

Aleksandras Farnesis tysojo savo lovoje. Ilga ir nešukuota barzda priminė nusenusį rabiną. Matėjas Kolonas priklaupė prie lovos krašto, paėmė jo ranką, kad pabučiuotų žiedą, ir vos sutramdė raudą, kai popiežius, sutelkęs paskutines jėgas, trūkčiojančiu balsu jį palaimino. Atsigavęs po patirtų emocijų, anatomas įsakė palikti jį vieną su Jo Šventenybe. Be jokios abejonės, šiam jo įsakymui niekas nepakluso. Iš Aleksandro Farnesio kūno tebuvo likę kaulai, aptempti oda. Popiežiumi jis tapo būdamas garbingo amžiaus – turėjo septyniasdešimt dvejus metus, – persirgo beveik visomis šio pasaulio ligomis. Jau nebuvo tas, kuriam kadaise pavyko suvienyti Bažnyčios tarnus kovai su turkais, nebebuvo ir tas, kuris, pasitelkęs kantrybę ir neatsižadėjęs jam suteiktos valdžios, sušaukė Tridento susirinkimą, kuris su šventa kantrybe turėjo paklusti ir tenkinti Mantujos kunigaikščio, imperatoriaus ir protestantų įgeidžius. Net nebuvo tas aistringas šalininkas inkvizicijos teismų, kurių laužų vis nepakako,

kad galėtų išvalyti visų nusidėjėlių sielas, jis lyg Kristus, kuris gausino duonos ir žuvų išteklius, inkvizicijos teismui suteikė Aukščiausiojo tribunolo galias ir jos narius išsiuntė į Veneciją, Milaną, Neapolį, Toskaną ir kitus miestus, žodžiu, visur, kur tik širdis geidė. Taip, jis nebuvo tas godus skaitytojas, asmeniškai nuspręsdavęs, kurias knygas įrašyti į *Indices librorum prohibitorum* ar sudeginti lauže, žinoma, kartu su knygos autoriumi. Popiežius nebebuvo tikrasis Aleksandras Farnesis, dabar jis panėšėjo į susenusią ir agonijos apimtą šmėklą. Jo grublėta ranka, kuri kadaise Parmą ir Pjačencą pavertė Farnesių kunigaikštystėmis, dabar bejėgiškai ilsėjosi velnio apsėsto kremoniečio, kuris ką tik išvengė pragaro liepsnų ir pateko į dangų, rankose. Jo eminencija visiškai atsidavė į rankas tam, kuris dar vakar buvo laikomas Liuciferio tarnu, o šiandien tapo Dievo pirštu.

Pauliaus III būklė tikrai neramino naują asmeninį gydytoją, kurio gyvybė priklausė nuo popiežiaus sveikatos. Po kelių valandų apžiūros Matėją Koloną apniko nerimas ir įsitikinimas, kad jis nedaug gali pacientui padėti: Aleksandras Farnesis taip ir nepagijo po ligos, kuri prieš penkerius metus vos neatėmė gyvybės. Iš tikrųjų neįmanoma net paaiškinti, kaip popiežiui pavyko išgyventi net penkeris metus. Pontifiko širdis vos plakė, veido oda labiau priminė numirėlį, jis kalbėjo dusdamas, sunkiai tardamas skiemenis tarp astmos priepuolių, kad sunku buvo suprasti; kiekvienam sakiniui reikėjo milžiniškų pastangų, jo seni iškalbingumo įgūdžiai prarado prasmę – nuolat kankino smaugiantis sausas kosulys, dėl kurio jo veidas pamėldavo. Kai kosulio ir dusulio priepuoliai praeidavo, veidas vėl įgaudavo žalsvą spalvą, kuri beveik per šešis mėnesius nepakito. Dabar nerūpėjo nei visą gyvenimą persekiojusi skausminga podagra, nei epilep-

sijos priepuoliai, nei įsisenėjusi migrena ar kraupus herpesas, privertęs popiežių užsiželdinti semitišką barzdą. Paulius III merdėjo. Asmeniškai atleido niekam tikusį mediką, kurį jam buvo paskyręs girtuoklis kardinolas Alvaresas iš Toledo, tikėjęsis kuo greičiau paveldėti popiežiaus sostą. Tiesa tai ar ne, sunku pasakyti, bet nuo to laiko, kai minėtas medikas rūpinosi pontifiko sveikata, Aleksandras Farnesis sakėsi jaučiąs, kaip kasdien silpstąs. Matėjas Kolonas pritarė šiai paciento išvadai. Iš tikrųjų terapija, kurią jam paskyrė, labiau kenkė nei liga. Naujas popiežiaus gydytojas įsakė neatlikti kraujo nuleidimo procedūrų, kurios tik dar labiau didino mažakraujystę, ir liautis daryti klizmas, kurios pacientą nualindavo ir neduodavo jokio rezultato, be to, griežtai uždraudė girdyti vėmimą sukeliančiais žolelių nuovirais. Tinkama terapija neturėjo tikslo iš visų Šventojo Tėvo ertmių išvaryti ligą. Popiežiaus ligą buvo lengva diagnozuoti: senatvė. Vienintelį dalyką anksčiau gydęs medikas padarė – atėmė paskutinius gyvybės syvus, kurie dar ruseno nukriošusiame kūne.

Matėjas Kolonas paprašė, kad į vieną indą būtų surinkti visos dienos popiežiaus ekskrementai, o į kitą – šlapimas. Naktį anatomas ištyrė indų turinį. Skrupulingai išanalizavo kvapą, spalvą ir klampumą. Dar prieš aušrą Matėjas Kolonas žinojo, kokį gydymą skirs Šventajam Tėvui. Jau buvo aiški vienintelė Paulių III kankinusi liga: senatvė.

Pontifikas privalėjo gyventi. Matėjas Kolonas buvo pasirengęs pasenusiam Aleksandrui Farnesiui atiduoti pusę savo gyvenimo. Bet buvo ir kita galimybė.

Pauliui III reikėjo jauno kraujo. Būtent tai anatomas ir ketino jam duoti.

NEKALTŲ ŠVENTŲJŲ DIENA[34]

I

Pritariant Šventajam Tėvui, nekaltų šventųjų dieną Matėjas Kolonas, naujas asmeninis Pauliaus III gydytojas, nurodė rasti dešimt penkiamečių–dešimtmečių sveikų mergaičių ir atvesti jas į popiežiaus kanceliariją. Asmeniškai atrinko penkias ir atvedė prie Šventenybės lovos. Susenęs popiežius visas, bučiuojančias jo žiedą ir verkiančias iš susijaudinimo, palaimino. Vėliau jas nuvedė į specialiai paruoštą miegamąjį, esantį šalia anatomo kambario. Paskui Matėjas Kolonas įsakė rasti geriausių Romos žindyvių. Pats parinko tris sveikiausias ir krūtingiausias jaunas moteris, apdovanotas iškiliomis ir patraukliomis kūno formomis. Anatomas nusprendė patikrinti ir kiekvienos pieno kokybę: asmeniškai paragavo iš krūtų trykštantį balsvą skystį.

Triskart per dieną Jo Šventenybė buvo girdomas pienu; lyg vaikas palinkdavo prie atrinktų žindyvių krūtų ir čiulpdavo, kol užmigdavo ramiu ir giliu miegu. Keista ir graudu būdavo žiūrėti į sukriošusį, bedantį ir žilabarzdį Aleksandrą Farnesį, miegantį kūdikio miegu. Ši terapija davė teigiamų rezultatų vien dėl to, kad moters pienas turi vertingų kinetinių fluidų. Bet šito nepakako, kad sugrįžtų nors truputis popiežiaus prarastos jaunystės. Todėl anksčiau, nei buvo numatęs, Matėjas Kolonas pasikvietė labiausiai patyrusį ir įgudusį budelį Romoje.

[34] Nekaltų šventųjų diena švenčiama gruodžio 28-ąją ir primena mūsų balandžio 1-ąją *(vert. past.)*.

Budelis negalėjo neįsižeisti, kad anatomas jo paprašė kuo mažiau kraujo pralieti. Juk būtent toks buvo jo darbas.

Tą pačią naktį, baigiantis nekaltų šventųjų dienai, buvo nužudyta pirma iš penkių mergaičių.

Prieš nurydamas pirmą kraujo gurkšnį, pontifikas pasimeldė už mergaitės sielą, kuri anksčiau už jį iškeliavo į Dangaus Karalystę, ir pasidžiaugė laimingai susiklosčiusiu jos likimu.

– Amen, – sumurmėjo ir užsivertė taurę. Viską išgėrė iki paskutinio lašo.

II

Tris kartus per dieną Paulius III buvo žindomas ir tris kartus per dieną iki paskutinio lašo išgerdavo kraują, kurį jam paruošdavo naujasis gydytojas. Matėjas Kolonas lengviau atsikvėpė, kai po pirmos intensyvaus gydymo savaitės pamatė, jog Šventojo Tėvo sveikata pagerėjo. Jo terapija nebuvo labai originali ir kiek skyrėsi nuo iki šiolei žinomų. Iš tiesų Inocentas VIII, popiežius, kuris išgarsėjo tuo, kad viešai paskelbė apie savo vyriškumą ir pripažino tris savo vaikus – Frančesketą, Batistiną ir Teodoriną, artėjant gyvenimo saulėlydžiui, asmeninio gydytojo buvo gydomas panašiai, bet, deja, nesėkmingai. Anatomas nesunkiai nuspėjo nesėkmingo gydymo priežastis: visų pirma, žindyvių pienas būdavo ištraukiamas iš krūtų ir tik tada pateikiamas popiežiui taurėje. Matėjas Kolonas taip pat žinojo, kad kinetiniai fluidai, vos tik patekę į aplinką, tuoj pat išgaruoja. Dėl to pieną pacientas privalo čiulpti tiesiai iš krūties taip, kaip Kūrėjas ir buvo numatęs. Antra, kraują, iš kurio ruošdavo gėri-

mą, imdavo iš jaunų vyrų, nors būtent moterų kraujas, kaip įrodė didis Aristotelis savo svarstymuose apie nėštumą, geriausiai tinka dėl to, kad yra gryna materija, gryna substancija. Vyrų kraujas visiškai netiko, nes jį, kaip ir vyną, sudaro ne materija, o dvasinė medžiaga.

Kaip anatomas ir tikėjosi, nes žinojo tikrą negalavimų priežastį, Paulius III ėmė sveikti.

Žinia pasiekė ir Paduvą. Alesandras de Lenjanas degė pykčiu.

Aleksandrui Farnesiui asmeninis gydytojas patiko. Tam jis turėjo daugiau negu pakankamai priežasčių, ne tik dėl pagerėjusios sveikatos, bet ir dėl to, kad atgavo savo ankstesnę iškalbą. Tarp kiekvieno žindymo Šventasis Tėvas neužsičiaupdamas plepėjo su Matėju Kolonu ir kreipėsi į jį kaip į pasitikėjimo vertą asmenybę. Suprantama, senam inkvizitoriui kardinolui Karafai anatomas virto ašaka gerklėje.

SĖKMĖ

I

Matėjas Kolonas klestėjo ir triumfavo. Būdamas Romoje, kremonietis nutapė žymiausius savo gyvenimo darbus: sukūrė gražiausius anatominius atlasus, nupieštus rafinuočiausiais aliejiniais dažais, rašalu padarė šimtus eskizų to daikto, kuris nedavė ramybės nei dieną, nei naktį – *Amor Veneris.* Ir būtent Romoje nutapė savo subtiliausią ir keisčiausią kūrinį: „Hermis ir Afroditė"; pavadinimą iš karto galima paaiškinti cenzūra. Piešinyje buvo vaizduojamas ne dviejų dievybių susiliejimas į vieną kūną, bet bandoma atgaivinti Inesos de Toremolinos paveikslą, kai anatomas atrado savo *Amor Veneris.*

Jį buvo apnikęs įkvėpimas. Viskas buvo pasiekiama. Baisios dienos liko praeityje. Į savo kankintojus dabar galėjo žiūrėti stovėdamas ant aukštos pakylos, kur savo soste sėdėjo Paulius III, grąžinęs jam gyvenimą it Kristus Lozoriui. Tamsuolis kremonietis anatomas tapo Dievo ranka. Jo vardą šlovino ir minėjo maldose. Beje, dabar jis gyveno rojuje. Senas linines liemenes pakeitė į šilkines, o medžiaginę beretę išmainė į auksu siuvinėtą fesą, kurią jam specialiai padarė popiežiaus siuvėjas. Buvo turtingas žmogus: jo, kaip asmeninio popiežiaus gydytojo, honorarai būdavo iš šventųjų skrynių seikėjami tokie, kokių jis prašydavo; tiesą sakant, kiek galėjo kainuoti Jo Šventenybės gyvenimas? Niekas dėl to nesijaudino ir jam nepriekaištavo. Po Vatikaną vaikščiojo kaip šeimininkas, elgėsi taip, lyg viskas pri-

klausytų jam. Vienintelis mirtingasis, be leidimo galėjęs patekti į popiežiaus miegamuosius, vienintelis žmogus, galėjęs pertraukti susirinkimus ir įsakinėti popiežiui; jis spręsdavo, kelintą valandą Jo Šventenybė valgys, kada eis miegoti, kada kelsis, jis pasakydavo, ar popiežius gali priimti vieną ar kitą svečią, kada gali parodyti savo popiežišką nepasitenkinimą, o kada nusipelno ramaus popiežiško poilsio.

Bet tai jam nesuteikė visiškos laimės; kiekvieną naktį, prieš užmigdamas, galvodavo apie Moną Sofiją. Žinoma, tyliai laukė susitikimo, kai nuosavybė atiteks tikram savininkui. Buvo įsitikinęs, kad ji priklauso jam. Visai nesvarbu, kiek vyrų jos siekė, kiek jų turėjo jos kūną. Ateis diena, kai laisvas, turtingas ir garsus užkops septyniais „Raudonojo Fauno" laipteliais ir lyg koks generolas, įveikęs seną priešą, įžengs į savo išsvajotą koloniją. Taip pat gerai žinojo, kad reikia būti atsargiam ir pirmiausia kantriam; ateityje privalės elgtis kaip politikas.

Niekam Vatikane nebuvo paslaptis, kokią įtaką Matėjas Kolonas darė popiežiui Pauliui III. Tą regėjo senas jo priešas, kardinolas Alvaresas iš Toledo. Matydamas, kad prarado ankstesnę įtaką Šventajam Tėvui, Alvaresas nusprendė suartėti su asmeniniu popiežiaus gydytoju. Kardinolas žinojo, kokius žodžius girdėti nori anatomas ir kaip paglostyti jo savimeilę.

Kardinolas Karafa niekaip negalėjo nuslėpti neapykantos ir paniekos, kurią jautė Matėjui Kolonui. Negebėjo užgniaužti savo didžio nusivylimo ir pakęsti to, kad jam prieš nosį užpūtė deglą, turėjusį įžiebti laužą.

Pasitikėjimo ir susitaikymo ženklan kardinolas Alvaresas iš Toledo savo sveikatą patikėjo asmeniniam popiežiaus gydytojui. Matėjas Kolonas suvokė, kad Alvaresas turi daugiausiai galimybių paveldėti popiežiaus Pauliaus III sostą. Tiesą pasakius, ispanų kardinolas mokėjo ne tik verstis, bet ir prireikus plaukti pasroviui.

Tikėdamas savo sėkme, Matėjas Kolonas apsisprendė popiežiui papasakoti apie savo kūrinį *De re anatomica* ir tą padėtį, į kurią jis pateko. Jis troško prašyti malonės, kad būtų leista darbą paskelbti ir panaikinti draudimą, kurį skyrė kardinolas Karafa.

– Laikas dar neatėjo, – tik tiek pasakė Paulius III.

Tai buvo pirmas didelis Matėjo Kolono nusivylimas. Bet jis buvo kantrus ir mokėjo laukti.

– Vėliau pamatysime, vėliau... – kitą kartą atsakė popiežius, kai po šešių mėnesių anatomas priminė apie savo kūrinį.

– Vaike, privalėtum atlikti išpažintį, nes padarei didžiulę nuodėmę, – tėviškai pabarė Aleksandras Farnesis. – Tu ką tik atskleidei tai, dėl ko komisijai prisiekei tylėti.

Matėjas Kolonas pasipiktino. Juk jis išgelbėjo senio gyvybę, ir šis taip dabar atsidėkoja. Pontifikas ne tik atėmė paskutinę viltį kada nors išvysti išleistą kūrinį, bet ir drįso barti.

Galiausiai ėmė trokšti, kad nukriošęs ir nedėkingas Aleksandras Farnesis mirtų. Vis dėlto jis popiežiui buvo Dievo pirštas: galėjo gyvenimą duoti, kaip pasielgė su agonijos apimtu pacientu, galėjo jį ir atimti. Argi jis netapo asmeniniu būsimo popiežiaus gydytoju?

Jo draugystė su kardinolu Alvaresu iš Toledo stiprėjo diena iš dienos: abu vienijo tas pats troškimas, todėl kaskart, kalbėdami apie Jo Šventenybės sveikatą, persimesdavo itin iškalbingais žvilgsniais. Niekuomet vienas kitam nepratarė nė žodžio apie savo slaptą norą. Šito ir nereikėjo.

III

Vieną lietingą rytą Paulius III nepabudo. Matėjas Kolonas pasirūpino paskelbti liūdną žinią. Tą dieną buvo sušaukta konklava. Įvykis nieko nenustebino. Matėjas Kolonas dabar tikėjosi išvysiąs publikuotą savo kūrinį. Nekantriai laukė akimirkos, kai galės pabučiuoti naujo popiežiaus, savo draugo kardinolo Alvareso iš Toledo, žiedą. Ramiai papusryčiavo savo miegamajame ir atgulė paprašęs, kad jį prikeltų po vidurdienio. Priežasčių nerimauti ar bijoti neturėjo.

Pavakare priėjo prie savo miegamojo lango ir pažvelgė į baziliką. Tvyrojo ramybė. Nusprendė likti ir žinių palaukti savo apartamentuose, nes nebuvo nusiteikęs klausytis rūmų plepalų. Tik saulei leidžiantis grįžo prie lango. Šiek tiek nerimavo, nes taip ir nesulaukė jokios žinios. Kodėl delsia ir nepraneša naujienos, kai viskas ir taip aišku? Bet tuoj pat susitvardė.

Kai visiškai sutemo, anatomas nusprendė nesitraukti nuo lango ir sulaukti aušros.

PASKUTINĖ VAKARIENĖ

I

Lygiai vidurnaktį iš bazilikos kamino pakilo lengvas baltas dūmelis. Skambant visiems Vatikano varpams, gatves užplūdo minios žmonių ir bėgo į Šventojo Petro aikštę. Išsigandusių balandžių pulkas suko ratus apie bazilikos kupolą. Aplink netikėtai viskas nušvito. Anatomo širdis suspurdėjo iš nerimo. Pro savo langą gerai matė Jo Šventenybės balkoną. Iš susijaudinimo ėmė kvatotis taip, kaip daugelį metų nesikvatojo. Susirinkusi minia šaukdama sveikino naują Šventąjį Tėvą. Iš lūpų į lūpas lyg vėjas skriejo naujo popiežiaus vardas: Paulius IV. Bet kuris iš kardinolų bus pakirtas Pauliumi IV? „Alvaresas iš Toledo“, atrodė, kad šį vardą tarė susirinkusiųjų lūpos.

Lydimas susijaudinimo ir nerimo kupinos kapų tylos, Jo Šventenybė pasirodė balkone. Matėjas Kolonas juokėsi, kaip niekad gyvenime nebuvo juokęsis. Nurimus šurmuliui, anatomas plačiai atvėrė akis ir aiškiai išvydo Pauliaus IV veidą. Jam nudiegė kūtinę, širdis sustojo. Šypsena suakmenėjo veide. Visus, stovėdamas balkone, sveikino jo inkvizitorius kardinolas Karafa.

Buvo įsitikinęs, kad iš savo balkono naujas pontifikas pažvelgė į jį.

II

Tą pačią naktį Matėjas Kolonas susidėjo visus savo daiktus. Nebuvo jokios priežasties ilgiau laukti, dabar niekas tikrai neleis jo knygos, o senas jo priešas gal net sumanys įvykdyti jam skirtą nuosprendį, kuris buvo atšauktas. Vidinis balsas jam kuždėjo, kad Karafa nejaučia jam palankumo.

Žinoma, ne viskas dar buvo prarasta. Ramiai viską apsvarstė ir apsisprendė akimirksniu. Juk jo Venecijoje laukė prieglobstis. Jis nepamiršo savo gyvenimo tikslo. Ir niekas pasaulyje nebegalėjo sutrukdyti užkariauti Monos Sofijos širdį. Dabar anatomas savo rankose laikė raktą, kuris atrakina moterų širdis. O jis tetroško vienos moters. Monos Sofijos.

Be to, dabar jis turtingas, turi tiek turtų, kad vargu ar galės iššvaistyti jį per visą likusį gyvenimą. Ištrūkti iš Karafos letenų nebuvo sunku. Per dvi minutes sukūrė planą: dabar išvyks į Veneciją, nueis į „Raudonojo Fauno" viešnamį, sumokės dešimt dukatų už naktį, pažadins Monos Sofijos meilę ir tada iš Venecijos su ja keliaus į kitą Viduržemio jūros krantą, o jei prireiks, net į kitą pasaulio kraštą kažkur už Atlanto vandenyno.

Tuomet, iki ausų įsimylėjusi anatomą, Mona Sofija pavirs ištikimiausia moterimi ir, savaime suprantama, geriausia žmona.

Naktį susikrovė kai kuriuos rūbus ir visus Vatikane uždirbtus pinigus. Užsismaukė ant kaktos beretę, išsmuko į gatvę ir įsimaišė tarp minios lyg koks nusikaltėlis. Pamažu skynėsi kelią, kol pradingo Romos skersgatviuose.

Už jo nugaros Vatikanas šventė.

PENKTA DALIS

JUODOSIOS MIŠIOS

I

Įvykiai tos dienos, kai prasidėjo procesas, kai tapo popiežiaus Pauliaus III dešiniąja ranka, kai it meteoritas nukrito ant žemės ir pabėgo iš kardinolo Karafos letenų, rutuliojosi tokiu greičiu, kad privertė Matėją Koloną visiškai užmiršti nelaisvėje parašytą ir Inesai de Toremolinos išsiųstą laišką. Iš tikrųjų galima būtų sakyti, kad visai pamiršo apie savo mecenatės egzistavimą. Galvojo tik apie Moną Sofiją; juk turėjo išaušti diena, kuri galų gale atėjo daug anksčiau, nei jis manė, kai reikės palikti Vatikaną ir keliauti į Veneciją, į Bočari gatvės bordelį, esantį šalia Šventosios Trejybės bažnyčios, ir susitikti akis į akį su savo lemtimi. Apie šią minutę mąstė ramiai ir net lengvabūdiškai, nes, pažvelgęs mirčiai į akis, nebegalėjo toliau gyventi su nesibaigiančiu sielvartu. Būdamas Vatikane, nė karto neprisiminė Inesos de Toremolinos.

Bet likimas padarė savo: *messere* Vitorijo pastangomis laiškas pasiekė Florenciją.

II

Vieną ankstų 1558 metų balandžio rytą pasiuntinys pabeldė į kuklaus, bet gražaus namo, esančio šalia abatijos, duris. Nuo tos dienos, kai Matėjas Kolonas išvyko iš Florencijos, Inesa negavo jokių žinių. Ji negalvojo apie nieką daugiau, išskyrus Matėją Koloną; kad

ir ką darydama, ji visur matė jį. Prieš atvykstant pasiuntiniui, daug kartų buvo įsitikinusi, kad gaus nors kokią žinutę, vis laukė, kol galiausiai nusprendė atmesti bet kokią galimybę, kad kaskart nenusiviltų. Net nenorėjo pažvelgti į antspaudą, sutvirtinusį popieriaus ritinėlį. Priėjo prie mažyčio piupitro, esančio šalia židinio, kuriame linksmai spragsėjo malkos. Kiek tolėliau mergaitės dainavo ir žaidė. Ir tik patogiai įsitaisiusi krėsle, ryžosi pažvelgti į antspaudą. Širdis suspurdėjo krūtinėje. Bandydama išlikti rami ar bent neatrodyti susijaudinusi, švelniai paprašė dukterų eiti žaisti į savo miegamąjį. Prieš nuimdama juostelę nuo ritinio, laišką prispaudė prie krūtinės ir kilstelėjo vieną kraštą. Šitiek mėnesių laukė šios akimirkos. Ir, žinoma, dabar, po daugybės nusivylimų ir baimių, kai galų gale galėjo liesti popierių, kurį laikė anatomo rankos, ją apėmė begalinis sielvartas ir bloga nuojauta. Vidinis balsas sakė, kad šis laiškas neatneša nieko gera. Galiausiai išvyniojo popieriaus ritinėlį.

Turėjo griebtis piupitro krašto, kad neišvirstų iš krėslo, perskaičiusi: *„Kai šis laiškas pasieks Florenciją, jau būsiu negyvas...“* Be abejo, pritvindytomis ašarų akimis ir traukoma konvulsijų krūtine skaitė toliau: *„Jei manote, kad vykdau šventvagystę sakydamas jums tai, ką prisiekiau nutylėti, toliau neskaitykite ir įmeskite šį popierių į ugnį...“* Manydama, kad anatomas įvykdė šventvagystę, skaitė toliau.

„Jeigu apsisprendžiau sulaužyti tylėjimo įžadus, kurie man buvo paskirti, ir jums atskleisti savo atradimą, tai tik todėl, kad jūsų kūne, mano ponia, atradau savo saldžią „Ameriką“. *Jūsų kūne atradau moterų meilės ir didžiausio pasitenkinimo židinį. Ir tik jums privalau dėkoti už tai, kad gebėjau atskleisti Stebuklingąjį kūrinį, kuriame kalbama apie moters meilę. Mano* Amor Veneris *yra jūsų* Amor Veneris. *Nemanykite, kad nežinau, kaip jūs mane mylėjote. Galbūt ir šiandien tebemylite. Bet neapsigaukite: jūs mylite ne mane. Ir net ne jūs mane mylite.*

Gydydamas ir pats to nenorėdamas, sunkią ligą pakeičiau meile, kurią man jaučiate. Būtent Amor Veneris *buvo jūsų ligos priežastis, būtent* Amor Veneris *myli mane. Neapsigaukite. Esu niekas, mano ponia, nesu vertas jūsų meilės".*

Inesa de Toremolinos baigė skaityti laišką ir pasijuto rami ir šaltakraujiška. Jos akys vis dar buvo drėgnos, bet širdis dabar plakė visiškai tolydžiai. Netrukus jos akyse pasirodė santūrus ir tylus įniršis. Atsistojo ir nuėjo į virtuvę. Paėmė peilį ir galąstuvą. Ramiai apsvarstė padėtį. Tariama mylimojo mirtis labai nuliūdino, ji net gailėjosi savęs ir užjautė save. Galąsdama peilį pajuto, kaip kinta ir šviesėja jos mintys. Daugelį kartų ją buvo apnikusios mirties ir beprotystės baimės. Bet dabar, brūžindama peilį į akmenį, jautė, kaip ją užlieja aukščiausia ir subtiliausia šviesa. Jos ranką valdė ne mistinis impulsas, ne ekstazinis įniršis. Ji niekuomet nebuvo ramesnė.

– *Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur,* – kartojo braukdama peiliu per akmenį.

Galando peilį su tokia ramybe, su kokia kiekvieną rytą skambino abatijos varpais. Pagaliau galėjo būti savo širdies šeimininkė. Nejautė jokio nerimo prieš įvykdydama neatitaisomą dalyką. Tiek sielvartingų valandų galėjo išvengti, jei tai būtų žinojusi anksčiau! Tai buvo taip paprasta!

Įsitikinusi, kad peilio ašmenys tobulai išgaląsti, pažvelgė į tolį, į už lango plytintį peizažą. Tai buvo greitas ir tikslus pjūvis. Nejautė jokio skausmo, beveik nekraujavo; vos plonytis kraujo siūlas nubėgo per šlaunį. Dabar dviem pirštais laikė visų savo negandų priežastį. Žvilgtelėjusi į mažutėlį organą, su palaiminga šypsena tarė:

– *Amor Veneris, vel Dulcedo Apeleteur.*

Nuo šiolei ir visiems laikams atsisakys meilės. Dabar galų gale tapo savo širdies šeimininke.

KŪNO PRISIKĖLIMAS

Nuo tos dienos niekas Florencijoje daugiau nebegirdėjo apie Inesą de Toremolinos. Abatas negavo jokios žinios nei iš savo geradarės, nei iš trijų jos dukterų nuo to ankstyvo balandžio ryto, kai pasiuntinys pabeldė į gražaus mažo namelio duris. Abatas rado tik keletą plonyčių kraujo pėdsakų, nutįsusių per virtuvės grindis ir truputį toliau, šalia peilio ir galąstuvo, keturis mažyčius mėsos gabaliukus, keturis raudonus perlus, kurių anatominės paskirties jis negalėjo nustatyti. Inesa de Toremolinos ir trys jos dukterys dingo iš Florencijos.

Inesai trūko vos vieno žingsnio, kad taptų šventąja. Bet tiesa ta, kad tik vienas žingsnis dorybę skiria nuo inkvizicijos laužo. Dabar pats laikas pasakyti, kad 1559 metais Inesa de Toremolinos po itin trumpo teisminio proceso, įvykusio gimtoje Kastilijos žemėje, savo dienas baigė ant laužo. Nė vienas liudytojas nestojo jos ginti.

Įkaltis, nulėmęs jos likimą, buvo eilėraščių knyga. Ji pati pripažino autorystę. Ir tai, be jokios abejonės, buvo pati menkiausia nuodėmė, palyginti su ta, kuria ją kaltino ir kurią ji pripažino. *„Juodosios mišios"* – taip pavadinta buvo knyga, kurią kartu su autore prarijo laužo liepsnos. Iš knygos, kaip ir jos autorės biografijos, išliko tik nuotrupos. Tik keletas eilėraščių keliavo iš lūpų į lūpas. Iš šešių dešimčių, kurie sudarė *„Juodąsias mišias"*, mūsų ausis pasiekė tik jų fragmentai[35].

[35] Nerastas nė vienas pirmos rinktinės, išleistos Kastilijoje, egzempliorius, veikiausiai visos knygos buvo sudegintos. Septyni posmai, išversti itališkai, išliko dėl to, kad įėjo į „Uždraustą antologiją". Kuklų ir nemokšišką vertimą jums pateikia autorius *(aut. past.)*.

JUODOSIOS MIŠIOS

I

Eilėraščiai

1

Šitaip liepsnose degtų mano kūnas,
šitaip atsikąsčiau nuodingosios nuokanos
arba kartuvėse mirčiau ir, jei taip bus,
net jei niekas manęs nešarvos, –
nuo šiol aš būsiu kekšių kekšė.

14

Meilės vardan
budeliui atiduodame viską.
Jam kepame duoną,
nors mums teduoda išmaldą.
Jam gimdome vaikus.
Viskas – meilės vardan.

Jei nekepa duonos,
jei negimdo vaikų,
– vienai tai ne menas,
– kita tikslo nemato, –
tegu ryja duoną,
tegu vaikus gimdo per kitą galą.

22

Meilė man buvo
liga, kančia,
durklas, kuris skaudina ir žeidžia.
....

Jei meilę dainuodama
nematau nieko, tik skausmą,
nuo meilės kančių mirštu
....

43

Jums sakė: šeimininkaukite!
Čia palieku receptą,
Kuris nuo šiol
Nebebus paslaptis.

Valgykite pusryčių,
kai saulė teka ir leidžiasi,
dvidešimties jaunuolių
liežuvius ir storas varpas,
gerkite gerą pieną,
kuris troškulį numalšina
kaip niekas kitas.

Ir per mišias,
kai kunigas nesąmones šneka,
atsisakau tiek ostijos, tiek vyno
ir lyg sakramentą priimu
jo dievišką varpą.

II

Pirmas posmas – tragedijos sintezė. Čia deklaruojami principai, o kartu numatomas likimas. Inesa de Toremolinos buvo ne tik kekšių kekšė, bet ir brangiausia geidžiamiausia Ispanijos kekšė. Per ilgus 1559 metus – pačius ilgiausius jos gyvenime – sukūrė geriausių Viduržemio jūros pakrančių kekšių kastą. Nereikėjo jų auklėti lyg

princesių, ruošti jų sielas nemeilei, o kūnus malonumų abstinencijai, nes jos niekados nejautė meilės ir nebuvo malonumų vergės. Ilgais 1559 metais Inesa de Toremolinos ne tik vertėsi prostitucija, bet ir mokė šito meno kitas. Tapo atsidavusia moterų emancipacijos skleidėja. Per tuos metus Inesa de Toremolinos savo kūnu uždirbo tiek turtų, kurie net kelis kartus pranoko jos tėvo ir velionio vyro palikimus. Pastatė prašmatniausius viešnamius, o jos mokinėmis tapo labiausiai nuskriaustos sielos. Ir aklai įsimylėjusios jaunutės mergaitės, ir religingiausios vienuolės – visos klausė aistringų Inesos de Toremolinos kalbų. Kiekviena iš jų rankose laikė savo valią – galimybę tapti savo širdies šeimininkėmis.

Daugiau nei tūkstantis penki šimtai moterų triūsė Inesos de Toremolinos bordeliuose. Daugiau nei tūkstantis penki šimtai moterų nusprendė eiti emancipacijos keliu, pasirinko laisvę ir išsižadėjo prakeikimo, kuris vadinosi *Amor Veneris.* Visais atvejais amputuodavo pati Inesa de Toremolinos. Nė vienas vyras negaudavo net menkos dalelės didžiulio pelno, kurį nešė jos įkurti viešnamiai. Viską valdė laisva moterų kariauna.

III

„Juodųjų mišių" posmai virto pavojingu katekizmu. Nebuvo nė vienos moters: vienišos ar ištekėjusios, našlės ar pamaldžios, įsimylėjusios ar apgautos, kuri, jų išklausiusi, nebūtų suvokusi, kad vienas iš posmų skirtas būtent jai. *„Juodosios mišios"* kalbėjo apie visas moteris, apie raganų puotas, niūrias klastingas apeigas. Ir iš tikrųjų raganas valdžios organai labai aiškiai įvardijo ir aprašė. *„Raganų ir burtininkių kataloge"* galima rasti puikiausią raganų apibūdinimą: *„Ta, kuri bloga daro kitai; ta, kuri stengiasi*

įskaudinti; ta, kuri žvelgia slapčiomis; ta, kuri nesivaržydama viliūkiškai žiūri tau į akis; ta, kuri pasivaikščioti eina naktį; ta, kuri dieną snūduriuoja; ta, kuri vaikšto nuliūdusi; ta, kuri per garsiai kvatoja; dievobaiminga; lengvabūdė; išgąsčio apimta; rūsti ir drąsi; ta, kuri dažnai eina išpažinties; ta, kuri drįsta gintis ir teisintis; ta, kuri pirštu kitus bado; ta, kuri išmano ateities įvykius; ta, kuri žino mokslo ir meno paslaptis; ta, kuri kalba įvairiomis kalbomis".

Prostitucija nebuvo baudžiama ir laikoma nusikaltimu. Bet raganavimas – nusikalstama veikla. Raganų ir burtininkių katalogas pritaikomas visoms be išimties.

ŠEŠTA DALIS

TREJYBĖ

I

Vieną ankstų 1559 metų rytą, dar prieš patekant saulei, būrys žmonių įraudusiais turbūt nuo atšiauraus kastiliško oro veidais susirinko į aikštę pažiūrėti, o gal sušilti prie laužo, kurį budelis ketino uždegti. Laužo vidury, pririšta prie stulpo, stovėjo Inesa de Toremolinos. Už jos nugaros kėlė dar tris stulpus, pernelyg aukštus trims jos dukterims.

– Sudeginkite raganas! – šaukė moterys, tuo pat metu keldamos ant pečių vaikus, kad šie galėtų išvysti pamokomą ceremoniją.

Pirmiausia budelis uždegė pliauskas, virš kurių tabalavo mergaičių pėdos; jų šauksmai, teisėjų nuomone, turėjo gerokai padidinti motinos raganos kančias. Tačiau nė viena iš mergaičių neišleido nė garso, kai liepsnos apglėbė jų kūnus. Jos uždusо nuo dūmų, ugnies liežuviams net nespėjus sudarkyti mažyčių kūnelių.

Galima buvo sakyti, kad raudonos liepsnos laižė ne gležnos moters kojas, o nejautrią salamandros odą. Inesa de Toremolinos žvelgė lyg palaimintoji, atrodė, kad jos liaunas kūnas, jei nebūtų pririštas prie stulpo, kartu su juodų dūmų debesiu, sklidusiu nuo jos svylančių kojų, pakiltų ir skristų į dangų. Lyg Visagalio palaikoma gebėjo be dejonės iškęsti beprotišką karštį, daugiau kaip tūkstantį kartų viršijusį jos moteriško kūno temperatūrą.

Staiga viena liepsna, vėjo pagauta, lyžtelėjo ir apsivyniojo apie Inesos de Toremolinos kūną. Kai liepsna nuslopo ir grįžo į žarijų pragarą, minia išvydo neatpažįstamą, pajuodusį, suanglėjusį kūną.

Inesa de Toremolinos vis dar buvo gyva. Budelis įmetė kelias pliauskas, pažarstė žarijas ir išvydo pasmerktosios akis, žvelgusias į jį su meile. Akimirką budelis patikėjo, kad yra žmogus ar kažkas panašaus į žmogų, nes pajuto sąžinės graužimą, jausmą, artimą gėdai, kai nelaimėlė – ar tai, kas iš jos tebuvo, galiausiai mirė.

Tą akimirką bazilikos varpai nutilo.

II

Tą valandą, bet Venecijoje, vyras, savo veidą slėpęs po iki antakių užmaukšlinta berete, lengvai žingsniavo Bočari gatvele. Ėjo taip, lyg turėtų savo tikslą pasiekti, saulei dar nespėjus apšviesti kolonas, laikančias sparnuotąjį liūtą ir šventąjį Teodorą. Kol laikrodžio maurai muš pirmą iš šešių varpo dūžių. Vyriškis, prieš pakildamas laiptais, vedančiais į mažą viešnamio kiemą, pasitaisė beretę, apsidairė ir įsitikino, kad joks praeivis, skubantis į rytines Šventosios Trejybės bažnyčios pamaldas, nemato jo įeinančio.

Jį pasitiko *madona* Simoneta ir pakvietė užeiti.

– Žinote šių namų merginas? – paklausė ir, matydama, kad svečias nieko neatsako, pasiūlė katalogą ir vyno taurę, manydama, kad atvykėlis tėra pavargęs keliautojas.

Iš to, kad vyriškis nenusiėmė veidą slėpusios beretės, galima buvo spėti, jog nori būti neatpažintas. Nepalietė ir taurės, kurią jam pasiūlė.

– Man reikia pamatyti Moną Sofiją, – lakoniškai tarė vyras.

Moteris nutilo ir nuleido galvą.

– Žinau, kad laikas netinkamas, – ėmė teisintis keliautojas. – Bet aš labai skubu ir turiu ją pamatyti būtent dabar.

– Kas jūs? – vos girdimai paklausė moteris, nepakeldama akių.

Matėjas Kolonas nesuprato, kodėl ji griebiasi formalumų.

– Esu senas jos klientas... – atsakė.

– Bet ji negalės jūsų aptarnauti...

– Galiu palaukti, jei dabar užsiėmusi, nors ir neturiu daug laiko.

Anatomas pastebėjo, kaip drėksta moteriškės akys. Nesuprato. Paėmė ją už rankų ir supurtė iš visų jėgų.

– Kas čia vyksta? – suriko ir, nieko nelaukęs, pasileido laiptais, vedančiais aukštyn.

– Dėl Dievo prašau, neikite į jos miegamąjį! – maldavo moteris, bandydama pagriebti už apsiausto krašto.

III

Tai, ką Matėjas Kolonas išvydo pravėręs Monos Sofijos miegamojo duris, sustingdė kraują. Pajuto baimę. Anatomą apėmė apokaliptinis siaubas. Iš tikrųjų jam pasaulio pabaiga.

Miegamajame tvyrojo dvokas, neleidęs kvėpuoti. Lovoje tysojo baisiai sudarkytas padaras, tikras skeletas, aptrauktas pūvančia žaliai pilka oda, nusėta purpuriniais augliais. Matėjas Kolonas, laikydamasis sienos, priėjo. Kad šie dar gyvi palaikai priklauso Monai Sofijai, įsitikino pažvelgęs į jos žalias smaragdines akis, kurios dabar buvo iššokusios ir priminė pamišėlės veido išraišką.

Niekada per visą medicininę karjerą nebuvo regėjęs tokios sifilio formos. Atidengė antklodę ir pamatė makabriškiausią spektaklį, kokį kada nors galėjo įsivaizduoti: tos tvirtos, raumeningos, it nutekintos kojos dabar buvo virtusios dviem apgailėtinais kaulais. Tos mažytės rankos, kurios, atrodė, negali apimti susijaudinusios varpos galvutės, dabar priminė dvi nudžiūvusias šakas, tos dvi stangrios it migdolai krūtys ir kieti trapūs lyg žiedlapiai speneliai...

Matėjas Kolonas atsisėdo ant lovos krašto ir paglostė jai plaukus – išretėjusius ir nušiurusius, – delnu perbraukė per susiraukšlėjusią kaktą. Jis verkė. Ne iš gailesčio. Ne iš užuojautos.

Raudojo nepaguodžiamų įsimylėjėlių ašaromis. Mylėjo kiekvieną šios ligos sudarkyto kūno lopinėlį. Labai atsargiai suėmė šlaunis ir lėtai praskėtė. Išvydo sausą nuvytusią vulvą, kuri panėšėjo į bedantės senės burną, praskleidė lytines lūpas ir palietė jos *Amor Veneris.* Glostė atsargiai ir meiliai. Lietė su begaliniu švelnumu. Iš meilės ašaros jam veržė gerklę.

– Meile mano, – tarė iš visos širdies, – meile mano, – vis kartojo ir glostė savo brangią „Ameriką".

Pirštų galiukuose anatomas pajuto lengvą virptelėjimą ir išgirdo tylią dejonę. Skruostais ritosi ašaros, kai jos paklausė:

– Ar myli mane? – jo balse skambėjo ne klausimas, o veikiau malda, prašymas.

Mona Sofija pasuko akis į langą, įkvėpė tiek oro, kiek leido jos ligoti plaučiai – ne daugiau kaip mažytį oro gurkšnį, – ir, nejudindama lūpų, lyg iš urvo sklindančiu balsu tarė:

– Tavo laikas baigėsi, – ir išleido paskutinę priešmirtinę dejonę.

VIRŠŪNĖ

I

Nuo aukščiausio gūbrio kalnyno, skiriančio Veroną ir Trentą, Monte Veldo viršūnės, leidžiasi vienišas varnas ir tupia ant dar šilto kūno. Prieš įleisdamas snapą į minkštą dvėselieną, uodžia kvapą, kuris jam labai patinka. Apie tokius puikius pietus jis seniai svajojo. Kerta į stiklinę akį ir krato ją tol, kol ištraukia iš akiduobės. Truputį atsitraukia ir kaip mat praryja. Dabar vaikštinėja dvėselienos krūtine ir smeigia snapą į žaizdą, iš kurios lyg kuolas kyšo durklas. Lesa, kol visiškai pasisotina. Prieš pakildamas ir nuskrisdamas į Veneciją, į Didįjį kanalą, kur kiekvieną minutę, kaip kas rytą, turi plaukti laivelis ir surinkti numirėlius, varnas šokteli ant dvėselienos piršto ir kapnoja minkštimą tol, kol atsiveria kaulas. Pirmą kartą Leonardinas lesa nebijodamas savo šeimininko rankos.

Rytoj jis grįš likučių.

TURINYS

Andahazi, Federico

An-18 Anatomas : romanas / Federico Andahazi ; iš ispanų kalbos verte Vaida Alytaitė. - Vilnius : Versus aureus, 2005. - 176 p.
ISBN 9955-601-57-4

„Anatomas" – tai netikėčiausias žaidimas su renesanso istorija. Pagrindinis herojus, gydytojas ir patyręs anatomas, karštligiškai braunasi prie uždraustų žmogaus sandaros paslapčių ir atranda stebuklingai pavojingą moterų ginklą – *Amor Veneris*, raktelį, kuris atveria moterų širdį, įmena paslaptį, kuri valdo slaptingus moterų meilės norus, galiausiai atrado tai, ko šimtmečiais ieškojo raganiai ir burtininkai, šamanai ir alchemikai, pasitelkdami žolelių antpilus ar dievų ir demonų malonę, tai, ko visad geidė kiekvienas įsimylėjelis, įskaudintas ir atstumtas.

UDK 860(82)-3

Federico Andahazi
ANATOMAS

Redaktorė Roma Gaurilčikaitė
Dailininkė Kornelija Buožytė

2005-03-30. 11 sp. l. Tiražas 1800 egz.
Išleido UAB „Versus aureus" leidykla
A. Vivulskio g. 7-208, Vilnius LT-03221
el. p. versus@versus.lt
www.versus.lt
Spausdino UAB „Vilniaus spauda"
Viršuliškių skg. 80, Vilnius LT-05131

ISBN 9955-601-57-4
9 789955 601579
VERSUS AUREUS
www.versus.lt